

CONSILIUL LEGISLATIV - ÎN SPRIJINUL AFIRMĂRII DREPTURILOR OMULUI MODERN¹

Sorin POPESCU
Președinte de secție
Consiliul Legislativ

Dreptului îi revine îndatorirea sacră de a ocroti, prin mijloacele sale specifice, drepturile fundamentale ale omului, de a apăra valorile umane ce stau la baza însăși a civilizației. Unul dintre cele mai sensibile și invocate drepturi fundamentale ale omului în zilele noastre este dreptul la liber acces în justiție. În România, potrivit spiritului Constituției din 1991, dreptul la justiție nu este un simplu principiu, ci un adevărat drept fundamental.

În vederea aplicării în practică a acestui drept al omului liber, un rol important revine și Consiliului Legislativ, care are menirea de a ajuta la elaborarea unor acte normative, a unor legi cât mai accesibile pentru cetățean. A construi o astfel de lege, printr-o formulare cât mai adecvată a normelor, prin utilizarea unui limbaj semnificativ și uniform, cât mai corect, înseamnă crearea condițiilor pentru ca cetățeanul să respecte legea și, totodată, să fie protejat prin lege. Acest lucru se impunea cu atât mai mult într-o țară ca România, ai cărei cetățeni au fost ani îndelungați supuși dictaturii.

În urma schimbărilor politice majore ce au avut loc în România după decembrie 1989, s-a desfășurat o susținută activitate legislativă în direcția promovării drepturilor omului. *Declarația Universală a Drepturilor Omului* a căpătat, conform Articolului 20 al Constituției din 1991, o semnificație juridică aparte, dobândind un caracter obligatoriu. Noua Constituție a țării, aprobată prin referendum, a consacrat, ca o protecție specială, pe lângă drepturi și libertăți democratice, întâietatea reglementărilor internaționale privind drepturile omului, la care România este parte, în raport cu

legislația internă. Au fost adoptate o serie întreagă de legi și alte acte normative care garantează libertatea persoanei, demnitatea umană și sancționează toate formele de discriminare. Astfel, s-a asigurat libertatea de opinie și s-a aprobat Planul național de acțiune pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați. S-au luat măsuri, pe cale legislativă, pentru prevenirea și combaterea marginalizării sociale, pentru protecția copilului aflat în dificultate, pentru protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități (cu handicap), pentru protecția socială a șomerilor și reintegrarea lor profesională, pentru acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 8 martie 1945, precum și celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri, pentru invalizi și văduvele de război.

După intrarea sa în funcțiune la 1 aprilie 1996, Consiliul Legislativ, organ consultativ de specialitate al Parlamentului, a jucat un rol însemnat în ce privește activitatea legislativă vizând apărarea drepturilor omului. El nu s-a rezumat doar să avizeze proiectele de legi și de alte acte normative, ci s-a evidențiat și prin elaborarea normelor de tehnică legislativă și a urmărit ca prin stricta lor aplicare legea să fie clară, deci cât mai accesibilă cetățenilor. De asemenea, programul său de asanare a legislației, activitatea de evidență legislativă, informatizarea acesteia au permis cetățenilor să se descurce mai ușor în labirintul legislativ. De remarcat că prin avizul dat de Consiliul Legislativ la Legea de revizuire a

¹ Expunere prezentată la cursurile de vară ale Universității Internaționale a Drepturilor omului, ediția a IX-a cu tema "Artizanii drepturilor omului", Cheia, 21-26 iulie 2003

Constituției, titlul privind drepturile și libertățile omului este dezvoltat și amplificat.

Toate eforturile depuse de Consiliul Legislativ au fost îndreptate, cu precădere, spre apropierea de cetățean a activității legislative, a legilor țării. Pentru realizarea unui asemenea deziderat, Consiliul Legislativ veghează ca fiecare act normativ să aibă o structură adecvată, o formă prescriptivă corespunzătoare, un limbaj simplu, clar, precis și concis. De altfel, pentru ca legea să convingă cetățenii, să poată fi corect aplicată și respectată, să fie bine înțeleasă, trebuie să întrunească unele exigențe de formă, conținut, calitate și stil care îi sunt specifice. De activitatea Consiliului Legislativ depinde, în mare măsură, ca proiectele actelor normative care se prezintă autorităților competente pentru adoptare să se caracterizeze prin claritate, accesibilitate, concizie și armonie interioară, avându-se tocmai în vedere faptul că legea se impune nu numai prin caracterul imperativ, ci și prin soluțiile sale convingătoare, exprimate într-un limbaj adecvat.

Proiectele și propunerile legislative trimise spre avizare Consiliului Legislativ sunt examinate și sub aspectul concordanței acestora cu reglementările Uniunii Europene, aspect deosebit de important în perspectiva aderării României la UE. Consiliul Legislativ este permanent preocupat de problema armonizării atât a sistemului legislativ în ansamblu, cât și a fiecărui act normativ în parte cu reglementările comunitare. În ce privește materia drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, se face raportarea la *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, la *Pactul internațional cu privire la drepturile politice și civile* și, mai ales, la *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*.

Pentru cetățean, claritatea textului legii este esențială în vederea exercitării cu succes a drepturilor sale. Iar pentru atingerea acestui obiectiv, aplicarea normelor de tehnică legislativă joacă un rol hotărâtor, pentru că ele militează pentru creșterea clarității și, în consecință, a accesibilității pentru cetățean a actelor normative, fapt ce nu s-a reușit în toate cazurile. Tehnica legislativă presupune căutarea procedurilor, regulilor și formulilor destinate unei redactări corecte și unei mai bune înțelegeri a textelor normative, ajungându-se la această finalitate prin armonie internă, claritate și eliminarea contradicțiilor între diverse norme. De altfel, mulți specialiști sunt de părere că redactarea textelor normative reprezintă și o artă, nu numai o știință. Tehnica legislativă vine în ajutorul cetățeanului prin faptul că se străduiește să cunoască mai bine

procesul prin care sunt întocmite legile din punct de vedere lingvistic și juridic, cum sunt ele aplicate și interpretate. Ea își propune, de asemenea, să găsească metode care să permită ameliorarea calității legislației și creșterea eficacității ei, cu atât mai mult cu cât necesitatea de a elabora și de a adopta rapid acte normative poate conduce la apariția unor insuficiențe și carențe calitative, fapt ce ar afecta în mare măsură apropierea de cetățean a legilor țării. Consiliul Legislativ stăruie pentru păstrarea unei drepte și judicioase cumpene între principiul stabilității dreptului și acela al dinamicii acestuia, militând pentru restabilirea încrederii în norma de drept, prin continuitatea acesteia în aplicare, fapt ce se traduce în practică printr-o mai bună cunoaștere a normei de drept de către cetățeni.

Consiliul Legislativ, în limitele competenței atribuite prin lege, a reușit să contribuie la reexaminarea globală a legislației anterioare Constituției, soldată cu abrogarea și modificarea a numeroase acte normative contrare textelor și principiilor constituționale, fapt ce ușurează, de asemenea, accesul cetățeanului la justiție. Iar pe baza unei evidențe din ce în ce mai perfecționate a fondului normativ existent, prin informatizarea acestei evidențe, s-au creat condiții optime pentru edificarea unei arhitecturi legislative coerente, cât mai apropiată de înțelegerea cetățeanului. Nu în ultimă instanță, Consiliul Legislativ are în vedere armonizarea echilibrată a normelor legale, la nivelul impus de modernitatea unei democrații care proiectează prin drept o nouă filozofie politico-economică.

La realizarea acestei modernități a democrației în România o contribuție importantă și-a adus-o și Institutul Român pentru Drepturile Omului, care în cursul celor peste zece ani de activitate a beneficiat de colaborarea și sprijinul constant al unor personalități de seamă ale vieții științifice, politice și culturale din România și din alte țări, al unor reprezentanți ai instituțiilor publice investite cu administrația justiției, din partea Consiliului Legislativ, al organizațiilor neguvernamentale. I.R.D.O. continuă să fie un centru de acțiune și totodată un cadru de dialog și dezbateri, un exemplu semnificativ reprezentându-l și această a IX-a ediție a Universității Internaționale a Drepturilor Omului, ce-și desfășoară lucrările la Cheia, județul Prahova, ce are drept temă "Artizanii drepturilor omului modern". Un asemenea dialog are o deosebită însemnătate, deoarece permite evidențierea faptului că respectul pentru drepturile omului este, din ce în ce mai mult, considerat ca esențial pentru progresul social și economic, pentru dezvoltare și democrație.

CONSTITUȚIA EUROPEANĂ, DE LA DEZIDERAT LA ELABORAREA PROIECTULUI FINAL*

I. Necesitatea adoptării unei Constituții europene

În 2004, Uniunea Europeană își va redefini natura o dată cu extinderea sa și cu reforma instituțională aflată acum în pregătire. Regândindu-și rolul, ea își va ameliora funcționarea, căutând noi căi de progres și democrație.

La cincizeci de ani de la naștere, Uniunea Europeană se află la un punct de cotitură al existenței sale. După părerea multor politicieni europeni unificarea întregii Europe este iminentă. Uniunea este pe punctul de a se deschide pentru douăsprezece noi state membre, în principal din Europa Centrală și de Est. În acest fel, Europa va deveni un ansamblu coerent a cărui membri vor împărți în pace, valorile, ambițiile, proiectele, normele și instituțiile. Dar această mutație spre o Europă cu aproape treizeci de membri cere o altă abordare decât aceea pe care a urmat-o acum cincizeci de ani, atunci când șase state au lansat procesul unei **uniuni europene**. Datorită acestei extinderi pe scară mare, din ce în ce mai mulți specialiști atunci când se referă la Uniunea Europeană folosesc doar sintagma "Europa".

În urmă cu 50 de ani, au fost făcuți primii pași în construcția europeană, punându-se bazele unei comunități de popoare și de state, fiind înființate instituții supranaționale originale, consolidate apoi în continuare și astfel, "*construcția europeană a început să transforme sentimentul difuz al identității europene într-un proiect de organizare politică*"¹.

Acum se consideră că este timpul să se dea un sens celor peste cincizeci de ani de construcție comunitară, că există curajul să se identifice în mod

precis faimoasele "valori comune" ale Uniunii din preambulul *Cartei drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene*, că încununarea păcii și "uniunii economice și monetare" trebuie să fie desăvârșite printr-o veritabilă *politică externă și de apărare comune*, care să propulseze Uniunea pe scena politică mondială acționând ca o singură voce, toate acestea trebuind să se reunească într-un text simplu, clar, prezentând *rațiunea de a fi european* ca și obiectivele cardinale ale Uniunii, sub forma unei **constituții**.

Problema necesității unei **constituții europene** arată clar că Uniunea Europeană nu mai este doar o construcție economică, ci se impune să aibă loc o mutație a Europei economice spre Europa politică, iar sistemul de conducere care a permis realizarea pieței unice nu poate în mod automat să conducă spre Europa politică fără manifestarea explicită a unei voințe confirmate de către popoare. Așa încât, **Constituția europeană trebuie să fie concretizarea unei Europe politice** și anume, existența unui spațiu public european generator de politici publice, inclusiv de politici absolute în materie de politică și justiție, ca și manifestarea unei puteri publice la nivel internațional care să permită Europei, în anumite domenii, să "vorbească pe o singură voce". Acest lucru se vedește, în special, în actuala lume mondializată și explozivă, când Uniunea Europeană trebuie să-și asume responsabilitatea în conducerea globalizării. Rolul pe care trebuie să-l joace este acela al unei puteri active opuse violenței, conștientă de injustițiile care există în lume. Favorizând cooperarea internațională, Uniunea Europeană vrea să facă să evolueze raporturile în lume pentru a produce avantaje pentru toți. Ambiția Uniunii Europei de a încadra mondializarea conform principiilor etice ancorate în solidaritate și dezvoltare durabilă nu poate fi asumată decât dacă Europa stabilește mecanisme care să-i permită să răspundă unanim provocărilor din lume.

Este nevoie de o **constituție europeană** deoarece instituțiile europene existente nu pot să satisfacă nevoile Europei de astăzi și *a fortiori* de

* Studiu documentar elaborat de un colectiv format din Victoria Țândăreanu, șef de serviciu, Svetlana Baciuc și Tudor Prelipceanu, experți, sub coordonarea lui Sorin POPESCU, președinte de secție, Consiliul Legislativ

¹ Valéry Giscard d'Estaing, Président de la Convention Européenne - *Intervention, Prix "Charlemagne"*, Aix la Chapelle, 29 mai 2003 [www.europa.eu.int]

măine. S-a ajuns la concluzia că nu se mai poate continua cu acest sistem care deja funcționează greoi cu cincisprezece state și care, sigur, nu va putea funcționa cu douăzeci și șapte. Trebuie să se treacă la renovarea instituțiilor și acest lucru nu se poate face decât cu ajutorul unei constituții. Evident, proiectul de constituție nu va deveni efectiv constituție europeană decât în momentul în care cetățenii europeni, adică cetățenii tuturor statelor membre ale Uniunii îl vor fi ratificat prin referendum în cazul în care Constituția națională o permite.

Și actele comunitare impun adoptarea unei constituții, deoarece chiar la origine este vorba despre o construcție comunitară și acest lucru se vedește în Preambulul *Tratatului de la Roma* din 1957 care nu numai că vizează în mod direct statele și "popoarele europene", ci precizează un program și anume acela de "a stabili fundamentele unei uniuni fără încetare mai strânse" între aceste popoare. Această viziune a devenit mai pregnant constituționalistă începând cu revizuirea operată prin *Tratatul de la Maastricht* din 1992 în care se văd apărând exigențe constituționale în Preambul și, în special, în articolul 6 §1 ale *Tratatului Uniunii Europene*. Este vorba de referirile privitoare la "principiile libertății, democrației, respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, ca și ale statului de drept".

Trebuie adăugat că această viziune constituționalistă a fost confirmată și chiar amplificată de înalta jurisdicție comunitară care a calificat tratatul drept "cartă constituțională", iar Comunitatea drept "Comunitate de drept"². De asemenea, au fost extinse competențele comunitare prin reducerea corespunzătoare a celor ale statului, s-a instituit edificarea unei protecții jurisprudențiale a drepturilor fundamentale, a democrației, iar, mai recent, s-a atribuit un statut fundamental cetățeanului Uniunii, s-a statuat controlul echilibrului de puteri între instituțiile Comunității. Este deci evident că deja Curtea de Justiție a Comunităților Europene a abordat laturile constituționale mai întâi în fondul jurisprudenței sale, apoi în vocabularul său.

Astăzi, când unificarea Europei este iminentă, Europa se transformă, iar funcționarea, regulile și chiar rolul Uniunii Europene evoluează, s-a considerat necesară o altă abordare decât cea din urmă cu 50 de ani.

II. Evoluția istorică a Uniunii Europene și etapele elaborării Constituției Europene

1. În anul 1950, Robert Schuman, ministrul francez al afacerilor externe, propune crearea unei organizații pentru punerea în comun a resurselor de cărbune și oțel din Franța și Republica Federală a Germaniei, organizație care să fie deschisă și altor țări din Europa. Așa încât, în anul 1951, prin *Tratatul de la Paris* este înființată **Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului** de către Belgia, Franța, Italia, Luxemburg, Olanda și Republica Federală a Germaniei, apoi în anul 1957, prin *Tratatul de la Roma*, aceleași șase țări decid crearea **Comunității Economice Europene** și a **Comunității Europene a Energiei Atomice**. Extinderea spațiului comunitar se produce prin aderarea Marii Britanii, Irlandei și Danemarcei în 1973, a Greciei în 1981, a Spaniei și Portugaliei în 1986.

Actul Unic European din anul 1986 reunește diferite prevederi ale tratatelor anterioare, urmărind integrarea economiilor țărilor participante pentru a forma o uniune economică. În 1992 este semnat *Tratatul de la Maastricht* ("Tratatul asupra Uniunii Europene"), iar prin semnarea *Tratatului de la Amsterdam* în 1997 se aduc amendamente tratatelor anterioare, Parlamentul European dobândind noi competențe.

Construcția europeană se accelerează și la Uniune aderă încă trei țări în 1995 - Austria, Finlanda și Suedia. Astfel, Uniunea Europeană ajunge la 15 membri și este lansată extinderea procesului de integrare spre Europa Centrală și de Est. Consiliul European de la Luxemburg a decis ca negocierile de aderare să înceapă în 1998, cu șase țări candidate: Cehia, Estonia, Ungaria Polonia, Slovenia și Cipru, iar în decembrie 1999, la Conferința de la Helsinki s-a hotărât începerea negocierilor de aderare, în anul 2000, a altor șase țări candidate: Bulgaria, Letonia, Lituania, Malta, România, Slovacia. Turcia este considerată și ea țară candidată, la recomandarea Comisiei.

Tratatul de la Nisa care a modificat tratatele Uniunii Europene și modul de funcționare al instituțiilor Uniunii a fost semnat în **decembrie 2001**.

În 2002, Comisia Europeană recomandă ca negocierile de aderare să fie angajate cu: Cipru, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Comisia considerând că aceste state vor fi pregătite să adere la Uniunea Europeană în anul 2004. În ceea ce privește România și Bulgaria, în funcție de progresele realizate din punctul de vedere al respectării criteriilor de adeziune, Uniunea își fixează

² Vezi *Decizia Curții Europene de Justiție*, pronunțată la 23 aprilie 1986, dosar 294/83, ca și *Decizia pronunțată la 13 iulie 1990* (dosar C-12/88), precum și cea din 23 martie 1993 (dosar C-134/91)

obiectivul de a le primi în calitate de noi state membre ale Uniunii Europene în anul 2007.

2. Marea dezbateră asupra reformelor instituționale și a **Constituției Europene** este angajată mai ales în Franța și în Germania, numeroase personalități sau formațiuni politice recomandând acest lucru.

Ideea unei reforme în cadrul Uniunii prinde contur în **mai 2000**, în discursul ministrului afacerilor externe al Germaniei - Joschka Fisher - ținut la la Universitatea Humboldt din Berlin. Acesta lansează și propune elaborarea unui **Tratat constituțional pentru Uniunea Europeană**.

Președintele Jacques Chirac se pronunță la rândul său, în **iunie 2000**, în favoarea unei **Constituții Europene** al cărei text ar trebui aprobat de popoarele europene, subliniind cu această ocazie, că nu se pune problema ca statele-națiune să dispară în favoarea unui suprastat european.

Președintele Germaniei, Johannes Rau, în **aprilie 2001**, într-un discurs ținut în fața Parlamentului European se pronunță, de asemenea, în favoarea unei **Constituții Europene**.

Declarația asupra viitorului Europei, anexată *Tratatului de la Nisa*, în **decembrie 2000**, a dorit angajarea unei dezbateri mai aprofundate asupra viitorului Uniunii Europene. Declarația de la Nisa avea în vedere trei etape: o primă etapă de dezbateri deschise, o a doua etapă, ale cărei modalități urmau să fie stabilite de Consiliul European de la Laeken prevăzut pentru decembrie 2001 și o nouă Conferință Interguvernamentală care urma să fie convocată în 2004 pentru a decide modificările necesare de a fi aduse tratatelor.

În **decembrie 2000** este adoptată *Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene* care reprezintă nucleul viitoarei Constituții.

În cursul **Reuniunii de la Laeken** în **decembrie 2001**, Consiliul European a fost mandatat să adopte o declarație conținând inițiativele potrivite pentru a urma acest proces. La Laeken, Consiliul European a definit un obiectiv și a stabilit o metodă - "*Europa trebuie să devină mai democratică, mai transparentă și mai eficientă*" -, fiind necesar să fie ameliorată eficiența procesului decizional și a funcționării instituțiilor în Uniune. Declarația de la Laeken pune problema dacă această simplificare și reorganizare nu ar trebui să conducă la adoptarea unui text constituțional și de asemenea, care ar trebui să fie elementele esențiale ale unei astfel de Constituții.

Consiliul European alege metoda unei **Convenții privind viitorul Europei** grupând principalele părți care participă la dezbateră asupra Uniunii, plasată sub autoritatea președintelui Valéry Giscard d'Estaing și a doi vicepreședinți - Amato

Giuliano și Jean Dehaenne, desemnați de către Consiliul European. Dezbateră privind viitorul Uniunii Europene, ale cărei lucrări au început în **februarie 2002**, a avut drept punct de pornire decizia de extindere a Uniunii. Convenția a fost compusă din 15 reprezentanți ai șefilor de stat sau de guvern din statele membre, 13 reprezentanți ai șefilor de stat sau de guvern din țările candidate la adeziune, 30 de reprezentanți ai Parlamentelor naționale din statele membre, 26 reprezentanți ai Parlamentelor naționale ale țărilor candidate la adeziune, 16 reprezentanți - membri ai Parlamentului European, și 2 reprezentanți ai Comisiei Europene, reprezentanții țărilor candidate la adeziune participând la deliberări, dar nu la vot.

Având ca sarcină să examineze problemele esențiale pe care le ridică dezvoltarea viitoare a Uniunii și să cerceteze diferitele răspunsuri posibile, Convenția a fost însărcinată cu elaborarea proiectelor de reformă care trebuiau să se concretizeze într-o **Constituție Europeană**.

Au fost identificate patru teme: delimitarea mai clară a puterii între Uniunea Europeană și statele membre, statutul *Cartei drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene*, simplificarea tratatelor Uniunii Europene pentru a fi mai clare și accesibile, rolul parlamentelor naționale în arhitectura europeană. A fost urmărită și o problematică suplimentară constând în: rezolvarea deficitului democratic al Uniunii Europene, modalitățile de a atinge un nivel mai ridicat în ceea ce privește democrația, transparența și eficiența, schimbările instituționale, apropierea Uniunii Europene de cetățenii săi, definirea rolului Uniunii Europene într-un context global accentuat, simplificarea instrumentelor politice ale Uniunii Europene, integrarea tratatelor Uniunii Europene într-un singur text constituțional.

Metoda folosită de Convenție și dorită de Comisia și Parlamentul European și-a demonstrat eficiența, pentru prima dată toate punctele de vedere europene și naționale exprimându-se într-o dezbateră amplă, deschisă și transparentă, în final, ajungându-se la elaborarea unui **Proiect de Tratat instituind o Constituție pentru Europa**, text care a obținut un larg consens în ședința plenară din **13 iunie 2003**.

Statele membre și statele candidate au fost chemate să-și asume rolurile de participanți activi la procesul de reformă a Uniunii Europene, prin elaborarea unei viziuni coerente asupra viitorului continentului care să aibă ecou în Conferința Interguvernamentală ce va avea loc.

Între **19 și 20 iunie 2003**, Consiliul European s-a reunit la Salonic, iar președintele Convenției, Valéry Giscard d'Estaing a prezentat

Proiectul de tratat constituțional, prezentare ce a marcat finalizarea sarcinilor Convenției astfel cum au fost ele definite la Laeken.

La 18 iulie 2003, președintele Convenției, Valéry Giscard d'Estaing a remis oficial, în numele Convenției, proiectul complet al unui *tratat* instituind o **constituție europeană**, Președinției italiene a Consiliului European.

Pornind de la acest *Proiect de tratat constituțional* președinția italiană va convoca o **Conferință Interguvernamentală** al cărei obiectiv va fi reprezentat de definirea principiilor, obiectivelor și misiunilor Uniunii, conferința ce va avea loc în decembrie 2003, iar semnarea Constituției ar putea interveni în anul 2004.

III. Evoluția supranațională a ordinii juridice comunitare

Uniunea Europeană a edificat o ordine de drept distinctă de ordinea juridică internă națională a statelor - **ordinea juridică comunitară** - a cărei evoluție a început de la intrarea în vigoare a *Tratatului care instituie Comunitățile*. Un pas suplimentar în direcția integrării, consolidând **supranaționalitatea** ordinii juridice comunitare prin extinderea competențelor atribuite Comunității la noi materii, l-a reprezentat *Actul Unic European* din anul **1986**, iar etapa următoare - *Tratatul de la Maastricht (1992)* reprezintă un salt major în procesul de integrare europeană de la crearea Comunităților, Comunitatea Economică Europeană se transformă în Uniunea Europeană compusă din trei piloni. *Tratatul de la Amsterdam (1997)* adaugă elemente de supranaționalitate noi și prevede că Uniunea respectă identitatea națională a statelor membre, iar *Tratatul de la Nisa (2000)* reprezintă o ultima etapă a procesului evolutiv, când au fost adoptate două decizii importante în direcția supranaționalității și, deci, spre aprofundarea integrării europene: proclamarea *Cartei drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene* și angajamentul de a consacra viitoarea **Conferință Interguvernamentală** reflecțiilor asupra modalităților constituționale viabile pentru Uniune.

Noua dimensiune de interdependență a nivelelor constituționale, național și comunitar este pusă în evidență de dispozițiile *Tratatului de la Amsterdam*. Un stat membru nu mai poate modifica sistemul său constituțional spre o formă incompatibilă cu principiile de libertate, democrație, respectare a drepturilor omului și libertăților fundamentale, cât și a statului de drept, fără să riște sancțiuni. Nici o dispoziție din constituțiile naționale care se referă la integrarea europeană nu ar putea permite punerea în cauză a identității naționale a statelor membre.

O parte a protocoalelor și a declarațiilor adoptate în cursul încheierii diverselor tratate de revizuire și mai ales a celui de la Amsterdam au avut drept scop să protejeze caracteristicile diverse ale ordinii constituționale și sociale ale diferitelor state membre. Ele răspund la exigența fundamentală a respectării anumitor elemente de identitate națională în construcția europeană³.

În fața statelor membre se ridică probleme politice, economice și sociale, iar ordinea juridică comunitară poate contribui la rezolvarea lor. **Aplicabilitatea directă** a dreptului comunitar și **prioritatea** sa asupra dreptului național garantează aplicarea uniformă și prioritară a dreptului comunitar în toate țările membre.

Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene adoptată la **7 decembrie 2000** la Nisa, reprezintă un text de referință care are meritul de a consolida cetățenia și democrația, de a crea un mecanism de supraveghere destinat să prevină încălcarea principiilor fundamentale.

Preambulul *Cartei drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene* se referă la Uniunea Europeană care "*este fondată pe valorile indivizibile și universale de demnitate umană, libertate, egalitate și solidaritate, ea se sprijină pe principiul democrației și pe principiul statului de drept. Ea plasează persoana în centrul acțiunii sale, instituind cetățenia Uniunii și creând un spațiu de libertate, securitate și justiție*".

De asemenea, se menționează că Uniunea respectă diversitatea culturilor și tradițiilor popoarelor Europei, precum și identitatea națională a statelor membre și organizarea puterilor publice la nivel național, regional și local, căutând să promoveze o dezvoltare echilibrată, asigurând libera circulație a persoanelor, bunurilor, serviciilor și capitalurilor, precum și libertatea de stabilire.

Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene produce deja efecte ca instrument de interpretare a normelor comunitare existente în materie de drepturi fundamentale, ea poate juca un rol de prim plan în calitate de instrument de interpretare a tradițiilor constituționale comune statelor membre și în calitate de contribuție la constituționalizarea ordinii juridice comunitare⁴.

Cele 54 de articole ale *Cartei* sunt grupate în jurul a șase valori fundamentale: **demnitate, libertăți, egalitate, solidaritate, cetățenie, justiție** (figurează astfel: demnitatea umană, libertatea

³ Ingolf Pernice, Franz C. Mayer - "*De la Constitution composée de l'Europe*". În: Revue trimestrielle de droit européen, nr. 4, 2000, p.640-646

⁴ Lucia Serena Rossi - "*Constitutionnalisation*" de l'Union Européenne et des droits fondamentaux. În: Revue trimestrielle de droit européen, nr. 1, 2002, p.39-40

artelor și a științelor, drepturile copilului, accesul la servicii de interes economic general, egalitatea persoanelor în fața legii și cea a bărbaților și femeilor, protecția proprietății intelectuale etc.). Majoritatea drepturilor enumerate în Cartă sunt recunoscute oricărei persoane, dar anumite drepturi sunt recunoscute unor categorii specifice de persoane: copii, lucrători, cetățeni ai Uniunii (libertatea de a munci, condiții de muncă juste și echitabile, dreptul de acces la servicii de plasare, accesul egal la prestațiile de securitate socială și ajutor social, dreptul de a candida la alegerile Parlamentului European și la alegerile locale, libertatea de circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, dreptul la o bună administrație).

Prin **integrarea Cartei drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene** în *Tratatul constituțional* (partea a II-a) se va putea asigura o protecție mai eficientă a drepturilor cetățenilor Europei, iar Uniunea Europeană va trebui să respecte drepturile omului prevăzute de aceasta, în aplicarea politicii sale interne sau externe.

IV. O îmbinare armonioasă între formă și conținut

În urma cercetărilor istorice și tematice efectuate de specialiști, s-a constatat că termenul "constituție" a făcut parte integrantă din istoria Uniunii Europene și că utilizarea acestui termen nu s-a restrâns la înțelesul său cel mai obișnuit, și anume acela de cartă, de text de bază al unui stat suveran.

La prima vedere, sensul obișnuit stabilește o corelare automată între constituție și stat: statul este organizat pe baza constituției și deci statul nu poate exista fără constituție. Se pune însă problema dacă termenul "constituție" poate avea și alte sensuri, dacă deține un veritabil monopol pentru ordinea politică internă sau utilizarea sa poate avea și alte finalități. Specialiștii au sesizat că 90 la sută din utilizări se referă la constituția unui stat, dar din punct de vedere istoric și tematic s-au evidențiat și alte utilizări. Astfel, sunt menționate "Constituțiile apostolice", redactate în Orient în secolul IV, care organizau structurile și viața bisericilor locale. De remarcat că textele de bază ale unui mare număr de ordine religioase creștine purtau denumirea de constituție, iar "Constituția civilă" a clerului din 1790 simboliza alianța dintre filozofia luminilor și vocabularul religios tradițional. În toate cazurile, însă, termenul "constituție" se referă la un text diferit de textele obișnuite, un text care definește și organizează puterea în interiorul unei societăți, un text căruia autorii erau dornici să-i confere o valoare sacră.

Pe de altă parte, pe plan internațional este ușor de observat că tratatele constitutive ale Organizației Mondiale a Sănătății și ale Organizației Internaționale a Muncii se numesc **Constituție** și nu **Cartă**, ca în cazul Organizației Națiunilor Unite sau **Tratat**, ca în cazul celor mai multe organizații.

De altfel, termenii împrumutați din știința dreptului constituțional au servit, în fiecare etapă importantă din istoria europeană a secolului XX, fie că era vorba de o etapă politică sau de una juridică, la exprimarea ideilor sau realităților timpului. De pildă, Aristide Briand a evocat, în discursul său din 5 septembrie 1931, rostit în fața Societății Națiunilor, viitoarea cooperare dintre statele europene și a estimat că trebuie creată un fel de "legătură federală". Sintagma "legătură federală" se referă în mod automat la construcția juridică, la dezbateră privind statul unitar, statul federal și structura confederală. În același discurs s-a arătat că "legătura federală", fără să aducă atingere suveranității nici uneia dintre națiunile care ar putea să facă parte dintr-o asociație, ar putea să fie benefică. Așadar, se poate afirma că sunt peste 70 de ani de când organizația continentului european este prezentă în vocabularul constituțional.

La **Congresul de la Haga** din 1948 s-a pus, de asemenea, problema evoluției statelor europene spre o uniune sau o federație, făcându-se în această privință referiri la doctrina constituțională. Crearea, în 1949, a Consiliului Europei a introdus, pentru prima dată, în realitatea europeană internațională, o adunare parlamentară, care, parte a unei structuri interguvernamentale, era considerată a fi pentru Europa ceea ce parlamentele naționale erau pentru statele continentului. Încă din 1970, Curtea de Justiție a Comunităților Europene a evocat într-o celebră hotărâre "tradițiile constituționale comune", care deschid, în mod automat, calea spre aprofundarea relațiilor dintre statele continentului. *Tratatul de la Maastricht*, din 1992, a reluat aceeași expresie, dar plecând de la un context jurisprudențial. În anii 1990, Jacques Delors a avansat ideea unei "federații de state-națiuni", în timp ce, în 1994, în Parlamentul European se discuta despre un "proiect de Constituție europeană". Recurgerea directă sau indirectă la termenul "constituție", cu referire la continentul european, a căpătat, treptat, o utilizare aproape cotidiană în Europa⁵.

Pe marginea sintagmei "Constituție europeană" se desfășoară o amplă dezbateră în

⁵ **Didier Maus** - *A propos de la Constitution européenne: les mots et la chose*. În: *Revue politique et parlementaire*, nr. 1022, ian.-feb. 2003, p.33

țările membre ale Uniunii Europene. În legătură cu acest aspect, specialiștii se întreabă: "Cum va trebui organizată Uniunea Europeană de mâine?", avându-se în vedere creșterea treptată a componenței sale de la 6 la 9, la 12, la 15, la 25 și, probabil, cu timpul, la 30 și 35 de state. UE urmează să devină dintr-o organizație internațională, fondată pe baza unor tratate, o organizație internațională, care să împrumute, mai mult decât a făcut-o până în prezent, din sistemele naționale și care să se structureze conform unui document fundamental, reprezentat de "**Constituția europeană**". În dezbateri s-au vehiculat variate sintagme, precum: "**Constituția Uniunii Europene**", "**Cartă constituțională**", "**Tratat constituțional**", "**federație de state-națiuni**", "**Statele Unite ale Europei**", "**Pact federativ**". S-a constatat că legea fundamentală se confruntă, în prezent, cu o sarcină complet nouă, iar metodele și instrumentele tradiționale ale legii fundamentale nu mai sunt potrivite pentru îndeplinirea acestei sarcini și, în consecință, vor trebui să fie revizuite. S-a remarcat, la un moment dat, chiar tendința de a pune un accent mai mare în dezbateri asupra terminologiei, decât asupra substanței. Richard von Weizsäcker, Jean-Luc Dehaene și David Simon s-au pronunțat în favoarea unui document fundamental scurt, ușor de parcurs, care să includă cele mai importante principii constituționale și instituționale ale Uniunii Europene⁶. O serie de specialiști au îmbrățișat, de altfel, aprecierea lui Napoleon Bonaparte că "o constituție trebuie să fie scurtă și abstractă", susținând, totodată, că trebuie să se țină cont de structurile diferite ale țărilor membre ale UE și ale statelor candidate la integrarea în UE și că se impune adoptarea, ca un prim pas, a unui tratat constituțional de bază, cât mai general.

Specialiștii în drept constituțional sunt unanimi în a aprecia că o viitoare Constituție europeană nu trebuie să rămână o construcție juridică abstractă și teoretică, ci una cu șanse reale de a fi înfăptuită în practică, de a prinde rădăcini în percepțiile politice ale statelor membre ale UE și ale cetățenilor lor. De altfel, a fost remarcată o întrepătrundere, în ultimii ani, între legislațiile naționale și legislația Uniunii Europene. Acest proces, care permite crearea unei legături strânse între statele membre și UE, practic realizarea unui întreg, reprezintă de fapt "**nașterea ordinii constituționale europene**", expresie ce a servit drept titlu pentru o carte a specialistului în drept

constituțional Jürgen Schwarze, profesor de drept public, de drept european și de drept public internațional la Universitatea Freiburg, R. F. Germania, bazată pe efectuarea unei cercetări de drept comparat⁷.

Au fost examinate constituțiile statelor membre ale UE și s-a ajuns la concluzia că legea fundamentală națională permite realizarea unei integrări europene mai adânci, fără a bloca întreprinderea de noi pași spre definitivarea "Constituției europene". Un control și o legitimare democratică adecvată a politicii și a legislației europene sunt elemente esențiale care să asigure, în continuare, procesul integrării europene. Reforma constituțională europeană trebuie să creeze o contrapondere la structura guvernamentală birocratică din prezent a Uniunii Europene. De altfel, mediul politic, dar și cel juridic din Germania se exprimă în favoarea noțiunii de "tratate constituționale europene". Această noțiune implică două aspecte: primul se referă la consecințele reformei viitoare de natură constituțională, iar al doilea la forma tratatului, care pentru aplicarea reformei pe termen lung are nevoie de consensul reciproc. Se împărtășește opinia că Uniunea Europeană și statele membre trebuie să aplice, în acest context, lecția de istorie a integrării europene. Unii specialiști sunt de părere că metoda tradițională a integrării pas cu pas și-a pierdut, însă, justificarea, ca urmare a faptului că piața internă a fost aproape în întregime realizată în UE. Dar, alți experți susțin că în cazul în care metoda pragmatică tradițională de integrare este înlocuită de un concept total nou, situația creată prezintă dezavantajul ca vreun stat membru să fie tentat să folosească noul concept pentru a se elibera de constrângerile curente organizatorice și procedurale.

Deși anexa 23 a *Tratatului de la Nisa*, din anul 2000, nu conține cuvântul "constituție", ea face fără încetare referire la conținutul constituțional al etapelor următoare. Este vorba, în particular, de o reflectare, mai profundă, asupra "unei delimitări mai precise a competențelor între Uniunea Europeană și statele membre, care se conformează principiului subsidiarității și statutului *Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*"⁸.

"Convenția pentru viitorul Europei" a început, în mod oficial, încă din primăvara anului 2002, să îndeplinească misiunea pregătirii unui document, care să poarte denumirea de "Constituție europeană". Președintele Convenției Europene,

⁶ Apud Jürgen Schwarze - *Constitutional Perspectives of the European Union with Regard to the Next Intergovernmental Conference in 2004*. În: *European Public Law*, Haga: Kluwer Law International, vol.8, nr.2, iun. 2002, p.254

⁷ *Idem*, p.251

⁸ Didier Maus – *op.cit.*, p.34

Valery Giscard d'Estaing, a propus, însă, în vederea evitării unei dispute semantice inutile, denumirea de "tratat constituțional pentru Europa". Conform celor mai curajoase proiecte, Uniunea Europeană de mâine nu va putea fi asimilată cu un stat de sine stătător. "Constituția europeană" a câștigat bătălia dată pentru stabilirea termenilor utilizați, dar principalii conducători ai statelor Europei Occidentale, în care o poziție preponderentă o au Franța, Germania și Marea Britanie, dau acestor termeni un conținut, într-o oarecare măsură, diferit.

Dincolo de confruntările de multe ori sterile, se remarcă însă, cu pregnanță, forța cuvântului "constituție", ce evidențiază, o dată în plus, un adevăr cât se poate de simplu, ce poate fi astfel rezumat: cuvintele nu sunt neutre, pentru că, dincolo de aspectul lor tehnic, ele vehiculează idei și pot, în consecință, facilita sau întârzia evoluțiile.

V. Un edificiu cu un caracter echilibrat

1. Proiectul "*Constituției europene*", redactat într-o perioadă de doar 16 luni, este un text unic, constituind un întreg coerent și neechivoc. Acest proiect de tratat constituțional reprezintă un edificiu, tocmai ca urmare a aspectului său de întreg coerent, ce a început să fie asamblat începând din 28 octombrie 2002, și are, totodată, un caracter echilibrat. S-a căutat obținerea celui mai bun echilibru între rolul Uniunii Europene și cel al statelor membre, păstrându-se posibilitatea unei dezvoltări viitoare bazate pe echilibrări succesive, fără înregistrarea vreunei discontinuități sau întreprinderea unor încercări riscante.

Acest proiect înlocuiește tratatele acumulate în decurs de cincizeci de ani cu un nou *Tratat constituțional*, deși dificultățile ridicate de contopirea tratatelor europene păreau la început insurmontabile.

Proiectul "Constituției europene" conține patru părți, având drept introducere un preambul adecvat.

Partea întâi este de fapt partea constituțională, ce include 60 de articole ce definesc Uniunea Europeană și prezintă, totodată, valorile, obiectivele sale, împărțirea competențelor între statele membre și Uniunea Europeană. Aici sunt stabilite instituțiile, instrumentele de acțiune, cadrul financiar și condițiile ce trebuie îndeplinite de un stat pentru a deveni membru al Uniunii Europene.

Partea a doua conține *Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene*, un element vital pentru orice text constituțional, care în acest fel capătă forță juridică. În ea se precizează că cetățenii Europei se vor bucura de cele mai cuprinzătoare drepturi.

Cea de-a treia parte conține prevederi referitoare la politicile UE, ea necesitând unele ajustări minore.

Partea a patra enunță prevederile finale obișnuite.

S-a încercat clarificarea și simplificarea sistemului european și crearea unor noi instrumente pentru a se merge în direcția unei "Europe largite", pentru a se face față cerințelor de securitate și justiție, precum și pentru aplicarea unei politici externe și de apărare comune.

2. Un aspect important l-a reprezentat îmbunătățirea semnificativă a sistemului european prin **definirea clară a repartizării competențelor** între UE și statele membre. S-au stabilit competențe *exclusive* ale UE, competențe *partajate* între UE și statele membre, precum și *domenii ale acțiunilor de sprijin*, care să permită acțiuni comune sau coordonate, dar care să nu cuprindă măsuri de armonizare a legislației statelor membre. Aceste competențe pot fi schimbate doar în urma revizuirii Constituției.

Convenția privind viitorul Europei, a elaborat textul unor noi protocoale care se referă la rolul parlamentelor naționale în Uniunea Europeană și la aplicarea principiului de subsidiaritate și de proporționalitate, cât și protocoale precise care se referă la "Eurogrup" și "Euratom"⁹. În acest scop, se prevede **crearea unui mecanism de control** pentru aplicarea **principiului subsidiarității**, care are în vedere, pentru prima dată, implicarea directă a parlamentelor naționale. Acestea din urmă vor avea mandatul de a alerta în mod public nu numai instituțiile europene, dar și propriile guverne cu privire la orice propunere care, în opinia lor, încalcă principiul subsidiarității. Ele vor avea puterea, atunci când toate celelalte proceduri vor fi epuizate, de a înainta problemele în cauză Curții de Justiție.

Instrumentele de acțiune ale UE vor fi simplificate prin reducerea numărului lor de la 15 la 6, instituind o regulă generală de adoptare a "legilor europene" și a "legilor cadru europene" prin votul comun al Parlamentului European și al Consiliului de Miniștri, în conformitate cu procedurile comparabile urmate de statele membre.

De remarcat că Uniunii Europene i se conferă o **personalitate juridică unică**.

Se are în vedere **renunțarea la structura cu trei piloni**, care este o sursă ce produce confuzie și duce la suprapunerea competențelor. Instituțiile UE vor avea o structură unică, indiferent de sfera

⁹ *Rapport de la Présidence de la Convention au Président du Conseil européen*, Bruxelles, 18 juillet 2003.

de acțiune. Doar procedurile vor fi adaptate naturii specifice a subiectelor tratate.

Terminologia se simplifică, de exemplu prin schimbarea denumirii directivelor și reglementărilor, în viitor urmând să fie cunoscute sub numele de *legi europene* și *legi cadru europene*. Aceste măsuri au drept obiectiv de a face proiectul european cât mai cuprinzător, fiind propuse noi prevederi privind transparența, democrația participativă și dialogul cu societatea civilă.

3. S-a propus implicarea "Europei lărgite" în domenii importante care înregistrează un deosebit interes din partea cetățenilor și o orientare de principiu, care a fost deja inclusă în Tratatul de la Maastricht și Amsterdam.

Măsurile din proiectul **Constituției europene** se referă, în primul rând, la definirea resurselor și metodelor ce permit crearea unei zone a libertății, justiției și securității în Uniunea Europeană, fiind vorba de o **reformă fundamentală** pe care cetățenii doresc să o vadă aplicată în practică. Definiția precisă a "delictului transfrontalier grav" asigură o bază juridică, care să permită o acțiune comunitară, completată de un mecanism de cooperare axat pe recunoașterea reciprocă a hotărârilor judiciare și pe dezvoltarea activităților instituțiilor "Europol" și "Eurojust". În acest fel, din punctul de vedere al cetățeanului, Europa va avea două elemente pe care se bazează, în mod obișnuit, viața în comun a oamenilor: moneda și justiția.

În privința politicii externe, s-a propus crearea unui post de **ministru al afacerilor externe al Uniunii Europene**, care va fi numit și va răspunde în fața Consiliului European și va fi, în același timp, președinte al Consiliului de Miniștri pentru Afaceri Externe și vicepreședinte al Comisiei Europene, pentru a se asigura coordonarea între activitatea diplomatică și politica de ajutorare pentru dezvoltare.

Pe de altă parte, pentru asigurarea apărării europene, proiectul Constituției prevede crearea unei "Agenții Europene a Armamentului, Cercetării și Capacităților Militare" și identificarea unor posibilități specifice de cooperare între statele membre din dorința de a progresa în domeniul apărării.

Referitor la importantul subiect al conduitei economice, proiectul de Constituție prevede **îmbunătățirea procedurilor de coordonare** dintre statele membre și recunoașterea rolului specific al Comisiei Europene de a atrage atenția asupra divergențelor ce pot apare între politicile economice și deficitele înregistrate, avându-se în

vedere normele stabilite în comun. Acesta introduce un rol special pentru statele membre ale Eurogrupului prin recunoașterea faptului că ele pot decide de sine stătător în privința măsurilor suplimentare ce se impun pentru o mai bună coordonare a politicilor lor economice și bugetare.

4. S-a căutat îndelung o metodă de **organizare** care să se potrivească mai bine necesităților unei Uniuni lărgite de la 15 la 27 de state membre. În cursul dezbaterilor ce au avut loc în cadrul Convenției Europene, s-a renunțat pe parcurs la soluțiile extreme. Ideea creării unui stat federal european unic, care în cele din urmă ar fi înghițit identitatea statelor membre, susținută la început de unii reprezentanți în Convenție, a fost treptat abandonată, pentru că a fost considerată drept o structură inadecvată pentru noua Europă. Pe de altă parte, disoluția Europei într-o Confederație bazată pe interese individuale neîmpărtășite, lipsită de mijloacele de acțiune necesare, a fost, de asemenea, respinsă aproape în unanimitate.

În cadrul unei analize finale, a fost recunoscută **natura dublă a sistemului european**, fapt precizat în definiția dată Uniunii Europene în Articolul 1 al Constituției: *"Reflectând voința cetățenilor și a statelor membre ale Europei de a construi viitorul lor comun, această Constituție întemeiază Uniunea Europeană, căreia statele membre îi conferă competențele pentru a atinge obiectivele lor comune. Uniunea coordonează politicile statelor membre ce au în vedere atingerea acestor obiective și exercită în maniera comunitară competențele pe care acestea i le-au transferat"*.

Sistemul instituțional al Uniunii Europene va avea un caracter nou ce evită simplificările reductive, exprimând, totodată, natura sa dublă: o **Uniune a popoarelor** și o **Uniune a statelor**.

5. Marele câștigător al proiectului **Constituției europene** este **Parlamentul European**, prin introducerea unei noi proceduri legislative. În prezent, codecizia Parlamentului European are în vedere 37 de domenii, dar acest număr va crește până la circa 80. În viitor, toate domeniile care acoperă cele mai importante politici ale Uniunii vor fi guvernate de noua procedură legislativă, pe baza votului majorității calificate din Consiliu.

Lista excepțiilor de la această regulă se limitează la circa 10 domenii, dintre care unele au o incidență asupra ordinii constituționale (cum este cazul cetățeniei europene), iar altele sunt prea sensibile pentru statele membre (cum ar fi fiscalitatea, anumite aspecte ale politicii sociale și mediul înconjurător). Drepturile Parlamentului

European au fost, de asemenea, extinse, în mod semnificativ, în privința procedurii bugetare.

Referitor la componența Parlamentului European, pentru alegerile din 2004 se va aplica distribuția stabilită prin Tratatul de la Nisa, fiind puțin probabilă intrarea în vigoare a Tratatului constituțional până la acea dată. Proiectul **Constituției europene** prevede, referitor la componența Parlamentului, aplicarea regulii scăderii proporționale, cu un prag minim de patru locuri pentru un stat membru. Această cifră este conformă celei care a fost deja adoptată de două ori de către Parlamentul European, fiind propusă de Comisia Europeană. Revine Consiliului European sarcina să fixeze, înainte de alegerile din 2009, modalitățile de aplicare a acestei reguli, precum și numărul definitiv al membrilor Parlamentului. Unii dintre membrii Convenției Europene și-au exprimat dorința ca acest număr să fie redus, pentru a se apropia de normele existente în materie și a facilita exercitarea funcției legislative. Două protocoale prevăd o implicare mai activă a parlamentelor naționale în viața Uniunii Europene.

6. În privința **Consiliului European**, componența și rolul său sunt definite în conformitate cu Tratatul Uniunii Europene. De remarcat că fără o funcționare într-o manieră satisfăcătoare a Consiliului European nu se vor mai înregistra progrese în direcția extinderii Uniunii Europene. Pentru a asigura continuitatea și eficiența lucrărilor Consiliului European, proiectul Constituției propune ca această instituție să-și aleagă un președinte pe o durată de doi ani și jumătate, care să poată fi reales o singură dată. Funcțiile președintelui nu vor fi diferite de cele din prezent, exceptând faptul că ele vor fi exercitate pe o perioadă mai lungă de timp și vor fi definite de Constituție. El va prezida și va modera lucrările Consiliului European, dar va fi, totodată, responsabil pentru pregătirea și asigurarea continuității viitoarelor întruniri, cooperând în acest scop cu Comisia Europeană și Consiliul Afacerilor Generale. În cele din urmă, va acționa pentru asigurarea coeziunii și consensului în cadrul Consiliului, care va avea 25 de membri.

7. Referitor la **Consiliul de Miniștri**, proiectul "Constituției europene" propune ca această instituție să fie focalizată asupra a două mari organisme: Consiliul de Miniștri pentru Afaceri Externe și Consiliul Afacerilor Generale și Legislative. Cel de al doilea Consiliu va deveni pivotul dispozitivului Consiliului de Miniștri, asigurând coerența și unitatea funcționării sale, care în prezent este dispersată în cadrul unui număr prea mare de consilii specializate.

Consiliul Afacerilor Externe, care va elabora politica externă a Uniunii Europene în conformitate cu liniile directoare strategice definite de Consiliul European, va fi prezidat de ministrul afacerilor externe al Uniunii Europene.

Consiliul European va decide asupra existenței Consiliilor de Miniștri specializate, cu excepția Consiliului Eurogrupului ce reprezintă subiectul unui protocol special din Constituție. Președinția acestor organisme specializate va fi asigurată pentru perioade de cel puțin un an, conform sistemului rotației egale, pentru care vor fi stabilite reguli de către Consiliul European.

În opinia Convenției Europene, **Constituția** trebuie să conțină o normă simplă, democratică, ușor de înțeles de către opinia publică. În proiect se prevede că **majoritatea este definită ca fiind majoritatea statelor membre, reprezentând trei cincimi din populația UE**. S-a recurs la adoptarea unei majorități duble: a statelor și a cetățenilor. Această prevedere ar urma să se aplice cu începere de la 1 noiembrie 2009, adică după alegerile la nivelul Uniunii Europene din primăvara anului 2009.

8. Comisia Europeană se dorește a fi un colegiu restrâns, dar de un înalt nivel, însărcinat cu definirea și propunerea binelui comun pentru Europa. Îndatoririle sale se extind în domeniile justiției și al afacerilor interne și sporesc în domeniul coordonării economice, fiind, totodată, afirmat monopolul ei în privința inițiativei legislative și recunoscut rolul ei de promotor al programelor anuale și plurianuale.

Președintele Comisiei Europene câștigă autoritate și legitimitate, ca urmare a alegerii sale de către Parlament și datorită însărcinării care i se va da de a alege comisarii europeni din rândul a 75 de candidați (bărbați și femei) propuși de statele membre.

În ceea ce privește Colegiul Comisarilor Europeni, Convenția Europeană a adoptat cifra maximă recomandată de foștii președinți ai Comisiei Europene, pentru a respecta natura colegială și a îndeplini cele 12 funcții stabilite pentru Comisie, adică este vorba de 15 membri, în rândul cărora sunt incluși președintele Comisiei și ministrul de externe, care este, în același timp, și vicepreședinte al Comisiei.

Convenția Europeană a trebuit să satisfacă două cerințe: prima privind faptul că toate statele membre trebuie să fie reprezentate în Comisie, iar cea de a doua referitoare la principiul rotației egale a comisarilor europeni.

În ceea ce privește prima cerință, Convenția Europeană a trebuit să țină cont de preocuparea

legitimă a statelor membre ca dispozițiile din Tratatul de aderare să nu fie amendate de la bun început. Noile dispoziții privitoare la funcționarea Comisiei ca un colegiu se vor aplica doar de la reînnoirea sa din 2009.

Comisia Europeană va fi, în consecință, completată cu numirea unor comisari fără drept de vot, aleși pe baza aceluiași criterii ca și membrii Colegiului și provenind din toate statele membre, dar neincluse în Colegiu.

Sarcina Colegiului, în conformitate cu Tratatul de la Roma, a fost de a apăra **interesul european comun** și nu interesele statelor membre. Criteriul de selecție s-a bazat pe competență și angajament european, în lipsa oricărei considerații etnice. Curentul care s-a format recent militează pentru accesul egal al tuturor statelor membre în Comisia Europeană. În consecință, în proiectul "Constituției europene" s-a înscris principiul "rotației egale" a comisarilor europeni, așa cum s-a stabilit, în mod expres, în Tratatul de la Nisa, că aceasta va fi regula ce se va aplica în viitor. În proiectul de Constituție s-a prevăzut, de asemenea, adoptarea de către Consiliul European a hotărârilor care să permită colegiilor ce se succed, în cursul timpului, să reflecte în mod satisfăcător evantaiul demografic și geografic al ansamblului statelor membre ale Uniunii Europene.

VI. Perspectivele adoptării și implementării Constituției europene

Pe fond, proiectul tratatului constituțional cuprinde progrese importante în ceea ce privește noile sarcini ale Uniunii Europene, precum și arhitectura instituțională, adică:

- integrarea *Cartei drepturilor fundamentale* în tratatul constituțional va garanta o protecție mai eficace a drepturilor cetățenilor;
- acordarea unei personalități juridice unice îi va permite acesteia să joace un rol mai vizibil pe scena internațională;
- redactarea unui tratat constituțional unic și eliminarea diversilor piloni va face activitatea Uniunii Europene și exercitarea responsabilităților sale mai simplă și mai transparentă pentru cetățeni;
- generalizarea – cu câteva mici excepții – a procedurii legislative privind adoptarea legilor europene va consolida legitimitatea democratică a Uniunii și a deschiderii sale; clarificarea competențelor va permite cetățenilor să distingă mai clar între responsabilitățile Uniunii și acelea ale statelor membre, păstrând în același timp suplețea sistemului comunitar;
- progresul realizat în instaurarea unui spațiu de libertate, securitate și justiție va permite să se aplice metoda comunitară în aceste domenii cheie;

- noile dispoziții în materie de politică externă și de securitate comună, ca și crearea unui post de ministru al afacerilor externe al Uniunii vor ușura rolul Uniunii Europene pe scena internațională;

- dispozițiile în materie de apărare vor face posibilă ameliorarea capacităților militare și vor permite statelor membre să se angajeze într-o cooperare structurată care va face să crească credibilitatea politicii externe a Uniunii Europene.

Toate aceste calități ale proiectului de tratat constituțional au fost subliniate și la recenta reuniune a **Consiliului European de la Salonica** (Grecia) în zilele de 19 și 20 iunie 2003. Atunci a fost făcută și o prezentare a proiectului de tratat de către Valéry Giscard d'Estaing, președintele "Convenției privind viitorul Europei". Acesta a subliniat că lucrările Convenției Europene au marcat o etapă istorică în promovarea obiectivelor de integrare europeană, respectiv:

- apropierea Uniunii Europene de cetățenii săi,
- consolidarea caracterului democratic al Uniunii Europene,
- înlesnirea capacității de decizie a Uniunii Europene, mai ales după extindere,
- întărirea capacității de acțiune ca o forță coerentă și unificată în cadrul sistemului internațional,
- răspunsul eficace la provocările reprezentate de mondializare și interdependență.

În cuvântul său, Valéry Giscard d'Estaing și-a exprimat satisfacția de a fi reușit să prezinte un document unic, fără opinii separate, proiect adoptat de membrii "Convenției privind viitorul Europei" printr-un larg consens.

Totuși, unii dintre participanții la Convenție nu au subscris la proiectul **Constituției**. Un grup de patru membri au considerat că respectiva Convenție nu reprezintă un răspuns potrivit dispozițiilor mandatului de la Laeken care prevede consolidarea legitimității democratice. Alții, cu toate că s-au raliat consensului general asupra textului proiectului de Constituție, ar fi preferat o abordare care să meargă mai departe, mai ales în ceea ce privește, estimarea votului la majoritatea calificată și procedurile pentru o viitoare modificare a Constituției. Atenția Consiliului European a fost atrasă de două aspecte particulare. În primul rând, un număr mare de participanți la Convenție au pledat pentru o abordare mai îndrăznească a problemei transparenței, proiectul Constituției instituind obligația pentru instituții de a adopta reguli în materie de transparență. Va fi necesar, ca în cadrul legislației

viitoare, problema importanței acestor reguli să fie reglementată, precum și a măsurii în care, solicitările de acces vor putea fi satisfăcute. Apoi, cu toate că unii dintre participanții la Convenție și-au exprimat dorința de a reexamina, chiar de a actualiza, dispozițiile tratatului "Euroatom", Convenția a estimat că ea nu avea nici mandatul, nici timpul sau competența de a face acest lucru, viitorul acestuia rămânând o problemă pe care Consiliul European va putea dori să o abordeze la un moment dat.¹⁰

Cinci dintre participanții la Convenție au preferat o abordare "eurosceptică", iar raportul lor a fost remis Consiliului European. În ciuda scepticismului unora de a se reuși realizarea unui ansamblu coerent și fără opțiuni, acest obiectiv a fost atins datorită faptului că fiecare a acceptat să recunoască că soluția preferată nu trebuie să fie în mod necesar acceptabilă pentru alții.

Unul dintre cei care au avut rezerve față de anumite prevederi ale proiectului a fost Romano Prodi, președintele Comisiei Europene. În mai multe luări de poziție acesta și-a sintetizat obiectiile:

- votul cu majoritate calificată a fost extins în mai multe sectoare, dar acest lucru nu este suficient pentru nevoile unei Uniuni largite ce va număra în jur de 30 de membri în următorii 30 de ani. Comisia Europeană spre deosebire de Convenția Europeană consideră esențial ca unanimitatea să fie abrogată imediat și în celelalte sectoare.
- echilibrul instituțional și clarificarea rolului instituțiilor lasă încă de dorit. În primul rând, compoziția Comisiei cu un comisar pentru fiecare naționalitate și cu statut diferit riscă să împiedice buna funcționare din moment ce doar 15 comisari au drept de vot. În al doilea rând, crearea unui post de președinte permanent al Consiliului European riscă să slăbească echilibrul instituțional și să dubleze rolul Comisiei.
- progresele realizate în conducerea economică și reprezentarea externă a monedei "euro" sunt necorespunzătoare. Statele membre care au aceeași monedă trebuie să fie autorizate să ia împreună decizii conform metodei comunitare.
- Comisia Europeană își exprimă regretul că n-a fost inclusă în tratatul constituțional o clauză de revizuire care să permită să se amendeze anumite prevederi ale Constituției conform unei proceduri cu majoritate calificată fără să se

recurgă la o nouă procedură de ratificare națională¹¹.

Propuneri de îmbunătățire a Părții a III-a Constituției referitoare la politică, împreună cu amendamentele prezentate mai sus vor fi susținute la Conferința interguvernamentală din decembrie 2003. Cu toate aceste rezerve, Romano Prodi¹² a subliniat, ca și Consiliul European de la Salonic, că textul proiectului de tratat constituțional reprezintă o bună bază de plecare pentru **Conferința interguvernamentală** ce va fi convocată în decembrie 2003. Această conferință va trebui să-și încheie lucrările și să aprobe tratatul constituțional într-o perioadă scurtă de timp pentru ca cetățenii europeni să ia cunoștință de el înaintea alegerilor Parlamentului European din iunie 2004. Statele în curs de aderare vor participa cu drepturi depline la Conferința interguvernamentală și pe picior de egalitate cu statele membre actuale. *Tratatul constituțional* va fi semnat de către statele membre ale Uniunii largite cel mai devreme după 1 mai 2004.

După cum se pronunță Valéry Giscard d'Estaing în *Declarația de la Roma*, din 18 iulie 2003¹³, prin această **Constituție**, Europa face un pas spre uniunea politică: uniunea cetățenilor și uniunea statelor membre. Astfel, ea consacră drepturile cetățenilor, incorporând Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale, oferă cetățenilor noi posibilități de participare, stabilește o împărțire clară și transparentă a puterilor între Uniune și statele membre, iar parlamentele naționale dobândesc mijloacele de a interveni și dotează Europa cu instituții stabile, democratice și eficiente.

Conferința interguvernamentală se va derula sub conducerea șefilor de stat sau de guvern, asistați de membrii Consiliului de afaceri generale și relații externe. Va participa reprezentantul Comisiei Europene, iar Parlamentul European se va implica în mod concret în lucrările Conferinței. Cele trei țări candidate – Bulgaria și România cu care sunt în curs negocierile de aderare, precum și Turcia – vor participa la toate reuniunile Conferinței în calitate de observatori.

¹¹ **Romano Prodi** – *La Convention européenne: Rendre l'UE plus proche de ses citoyens* [Articol publicat pe site-ul Uniunii Europene: www.europa.eu.int]

¹² **Romano Prodi**, *President of the European Commission, Presenting the Thessaloniki European Council Press conference, Brussels, 13 June 2003* [www.europa.eu.int]

¹³ **Valéry Giscard d'Estaing**, *Déclaration de Rome*, Roma, 18 iulie 2003

¹⁰ *Rapport de la Présidence de la Convention au Président du Conseil Européen*, Bruxelles, 18 iulie 2003

VII. Poziția României privind viitoarea Constituție europeană

Aderarea României la UE întrunește o susținere covârșitoare din partea cetățenilor și consensul clasei politice românești, care consideră că integrarea României în structurile europene reprezintă un obiectiv fundamental al politicii naționale.

Deoarece în anul 2004, se preconizează semnarea unui tratat constituțional al Uniunii Europene care ar putea intra în vigoare în cursul anului 2006, aceasta înseamnă, în același timp, că aderarea României se poate produce aproape concomitent cu transformarea Uniunii Europene, de unde și interesul societății românești de a se implica în această dezbatere și de a contribui cu propuneri.

Punctele de vedere exprimate de România, privind *tratatul constituțional* al Uniunii au fost favorabile restructurării tratatelor și realizării unei *Constituții europene* sau a unui *Tratat constituțional al Uniunii Europene*. S-a subliniat că legislația primară a Uniunii Europene ar putea fi separată în două părți: o parte fundamentală de genul unei Constituții, care să cuprindă Tratatul, și o parte care să cuprindă politicile curente. Astfel, *Constituția/Tratatul Constituțional* ar putea fi revizuit printr-o procedură specială, de către toate statele membre și după consultări generale și directe ale cetățenilor Europei, în timp ce prevederile tehnice ar putea fi modificate printr-o procedură mult simplificată.

S-a menționat că, astfel, tratatul sau tratatele suplimentare rezultate în urma acestui exercițiu, sistematizând cea mai mare parte a acquis-ului, ar putea urma o procedură mai simplă și mai flexibilă pentru revizuire, fiind important ca prin asemenea reșezări, acquis-ul să nu își piardă din substanță și politicile comune să nu fie afectate, situație care ar echivala pentru țările candidate cu modificarea termenilor care au constituit baza negocierilor de aderare.

Astfel, România a considerat că, în mod concret, *Constituția/Tratatul constituțional* ar trebui să includă, *in corpore*, actuala *Cartă a drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene*, fapt care ar consolida uniunea politică și identitatea europeană a cetățenilor.

În câteva state membre, unele dispoziții ale acestui document au început să fie considerate ca având forță juridică, ceea ce face posibil ca această *Cartă* să capete forță juridică în mod progresiv și **am văzut, deja, că ea a fost integrată noii Constituții europene, cu unele mici ajustări.**

În ansamblu, România trebuie să încerce să se poziționeze cât mai favorabil în cadrul general al procesului de largire a Uniunii Europene și în

dezbaterele asupra configurației viitoare a Uniunii Europene.

Implicându-se activ în acest proces, România va trebui să-și mențină identitatea, la fel ca toate celelalte state care au aderat sau vor adera la Uniune. Europa unită trebuie să fie o societate coezivă prin diversitate, care să pună în valoare bogăția și pluralitatea culturilor, precum și avantajele consacrării unui nou model european care să asigure siguranță și prosperitate cetățenilor Uniunii Europene.

Deși România nu se află printre cei 25, va funcționa schema 25 plus 2, plus Turcia. Astfel încât, România, Bulgaria și Turcia sunt invitate la discuțiile Conferinței Interguvernamentale, ca observatori activi, deci având toate drepturile ca și ceilalți participanți, cu excepția votului. Acest lucru reprezintă un semnal pozitiv, un moment politic important, care implică anumite obligații pentru România.

Europa politică de mâine se va înscrie într-un cadru constituțional în care va trebui respectată diversitatea sistemelor statelor sale membre, în care, propriile constituții vor continua să existe, exprimând **identitatea națională**, în timp ce, *Constituția europeană* care nu va reprezenta niciodată, fuziunea constituțiilor naționale, se va situa la un nivel diferit de acestea din urmă, ea exprimând **identitatea europeană**.

BIBLIOGRAFIE

1. **Ion M. Anghel** - *Suveranitatea și aprofundarea integrării în Uniunea Europeană*. În: Romanian Journal of European Affairs, vol.2, nr.1, apr.2002. - p.82-90.
2. **Dumitru Adrian Crăciunescu; Radu Dan Bădoiu** - *Aspecte fundamentale ale proiectului constituțional european*, Arad, 2003 - 132 p.
3. **Victor Duculescu** - *Carta drepturilor fundamentale de la Nisa - un prim pas către Constituția Europeană?* În: Juridica, nr.7-8, 2001, p.316-320.
4. **Victor Duculescu** - *Dreptul integrării europene*, București, Editura Lumina Lex, 2003.
5. **Ion P. Filipescu; Augustin Fuerea** - *Drept internațional comunitar european*, București, Actami, 1996
6. **Valéry Giscard d'Estaing**, Président de la Convention Européenne - *Intervention, Prix "Charlemagne"*, Aix la Chapelle, 29 mai 2003 [www.europa.eu.int]
7. **Valéry Giscard d'Estaing**, Président de la Convention Européenne - *Rapport oral présenté au Conseil Européen de Thessalonique*, Salonic, 20 iunie 2003 [www.europa.eu.int]
8. **Valéry Giscard d'Estaing**, Président de la Convention Européenne, *Déclaration de Rome*, Roma, 18 iulie 2003 [www.europa.eu.int]

9. **Didier Maus** - *A propos de la Constitution européenne: les mots et la chose*. În: Revue politique et parlementaire, nr. 1022, ian.-feb. 2003, p.32-38
10. **Irina Moroianu Zlătescu; Radu C. Demetrescu** - *Prolegomene la un drept instituțional comunitar*, București, Editura Economică, 2003, 199 p.
11. **Ingolf Pernice; Franz C. Mayer** - *De la constitution composée de l'Europe*. În: Revue trimestrielle de droit européen, Paris : Dalloz, nr.4, 2000. - p.623-648.
12. **Jean-Claude Piris** - *L'Union européenne a-t-elle une constitution? Lui en faut-il une?* În: Revue trimestrielle de droit européen, Paris : Dalloz, nr.4, 1999, p.599-635.
13. **Miguel Poiares Maduro** - *Reforming the Market or the State? Article 30 and the European Constitution: Economic Freedom and Political Rights*. În: European Law Journal, vol.3, nr.1, 1997, p.55-82.
14. **Romano Prodi** - *La Convention européenne: rendre l'UE plus proche de ses citoyens*, [Articol publicat pe site-ul uniunii europene: www.europa.eu.int]
15. **Romano Prodi**, *President of the European Commission, Presenting the Thessaloniki European Council press conference*, Bruxelles, 13 iunie 2003 [www.europa.eu.int]
16. **Norbert Reich** - *A European Constitution for Citizens: Reflections on the Rethinking of Union and Community Law*. În: European Law Journal, vol.3, nr.2, 1997, p.131-164.
17. **Xavier Robert** - *La Constitution européenne*. În: Revue du droit public, Paris : Editions juridiques associées, nr.6, 2002, p.1553-1556.
18. **Xavier Robert** - *Entretiens avec: Robert Badinter, Laurence Bourgeois-Larsen, Hélène Gaudin, Jean-Louis Quermonne*. În: Revue du droit public, Paris : Editions juridiques associées, nr.6, 2002, p.1557-1606.
19. **Lucia Serena Rossi** - *"Constitutionnalisation" de l'Union Européenne et des droits fondamentaux*. În: Revue trimestrielle de droit européen, Paris : Dalloz, nr.1, 2002, p.27-52.
20. **Jürgen Schwarze** - *Constitutional Perspectives of the European Union with Regard to the Next Intergovernmental Conference in 2004*. În: European Public Law, Haga: Kluwer Law International, vol.8, nr.2, 2002, p.241-254.
21. **Simina Tănăsescu** - *Prezentarea comparativă a abordărilor constituționale din alte state cu privire la răspunderea autorităților publice față de cetățeni și relativ la integrarea în Uniunea Europeană.* În: Revista de drept public, București, ALL BECK, nr.2, 2002, p.16-23
22. **Păunița Turcu** - *Constituționalizarea Uniunii Europene*, Studiu documentar elaborat de Direcția pentru informare parlamentară a Camerei Deputaților, 2002, 42 p.
23. **Genoveva Vrabie** - *Etudes de droit constitutionnel*, Iași, Editura Institutul European, 2003, 355p.
24. *Dreptul românesc și integrarea europeană*, vol. I, București, 2003, 282 p.
25. *Quelle constitution pour l'Europe?* În: Revue politique et parlementaire, nr. 1022, 2003, p.12-31.
26. *Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene*, Iași, Editura Polirom, 2001, 439 p.
27. *The Laeken Declaration "The future of the European Union"*, 2001 [www.europa.eu.int]
28. *Poziția Guvernului României privind viitorul Uniunii Europene (Proiect 2)* [www.mie.ro]
29. *Rapport de la Présidence de la Convention au Président du Conseil Européen*, Bruxelles, 18 iulie 2003 [www.europa.eu.int]
30. *România și dezbaterea privind viitorul Europei* [www.mie.ro]

En 2004, L'Europe changera de nature avec l'élargissement et la réforme institutionnelle en gestation. A partir du moment où le mot Constitution peut être envisagé pour la future organisation constitutionnelle européenne il convient à s'intéresser à ce qui figurera dans cette Constitution et à la manière dont elle est susceptible d'être adoptée. La Constitution de l'Union Européenne est un processus d'établissement progressif d'un pouvoir public supranational par les peuples des Etats membres qui se définissent ainsi comme citoyens de l'Union, tout en restant des citoyens des Etats membres.

In 2004, Europe shall change in the same time with the enlargement and with the institutional reform, which is under way. Because the term "Constitution" has been taken into consideration for the future European constitutional organisation it is interesting to find out more about the content of this Constitution and the way it could be adopted. The European Union Constitution is a process of progressive establishment of a supranational public authority by the peoples of the Member States, this way defining themselves as European Union citizens while they continue to be nationals of the Member States.

CONSIDERAȚII REFERITOARE LA ARMONIZAREA LEGII NR. 8/1996 PRIVIND DREPTUL DE AUTOR ȘI DREPTURILE CONEXE CU DIRECTIVA NR. 92/100/CEE PRIVIND DREPTUL DE LOCAȚIE ȘI ÎMPRUMUT, PRECUM ȘI ANUMITE DREPTURI CONEXE DREPTULUI DE AUTOR

Niculina VRÂNCEANU
consilier
Consiliul Legislativ

I. Cadrul general

Elaborarea și adoptarea în anul 1996 a *Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe*, a avut în vedere principalele acte juridice internaționale în domeniu și anume *Convenția de la Berna* din anul 1886, privind protecția operelor literare și artistice (ultima modificare în 1979), *Acordul privind Aspecte ale Drepturilor de Proprietate Intelectuală*, (TRIPS 1993) al Organizației Mondiale pentru Comerț, ratificat prin *Legea nr. 133/1994, Acordul Comercial cu SUA*, ratificat prin *Legea nr. 50/1993 și legislația comunitară* în domeniu adoptată până în anul 1995.

Legea, elaborată în linii mari pe structura și elementele clasice stabilite de sistemul continental de drept de autor, a preluat dispozițiile de bază din **5 directive comunitare**, fiind apreciată la momentul apariției de experții comunitari din cadrul Direcției XIV-Piața Internă, drept cea mai modernă lege în domeniu din Europa, în sensul că asigură titularilor de drepturi de autor și titularilor de drepturi conexe, cel mai ridicat grad de protecție.

Necesitatea îndeplinirii obligațiilor de armonizare a legislației în domeniul proprietății intelectuale, asumate prin **art.67 din Legea nr.20/1993 privind Acordul de Asociere la Uniunea Europeană**, accelerarea procesului de aderare inclusiv derularea negocierilor, în cadrul cărora proprietatea intelectuală este inclusă în Capitolului 5 privind societățile comerciale, impune **completarea și preluarea integrală a acquis-ului comunitar în domeniul dreptului de autor**.

Din anul 1995 legislația comunitară în acest domeniu a suferit modificări, justificate de evoluția tehnicilor de reproducere/ difuzare a bunurilor culturale și de necesitatea protecției autorilor europeni, prin apariția în principal a trei

acte normative: *Directiva 96/9/CE* a Parlamentului European privind protecția juridică a bazelor de date, *Directiva 2001/29/CE* a Parlamentului European și Consiliului privind armonizarea anumitor aspecte privind dreptul de autor și drepturile conexe în societatea informațională și *Directiva 2001/1984/CE* a Parlamentului European privind dreptul de suită în profitul autorului unei opere de artă originală.

Asimilarea acestor noi acte juridice în legea internă nu ridică probleme deosebite, având în vedere că **Legea nr. 8/1996 reglementează deja dreptul de suită, precum și protecția bazelor de date**, în măsura în care acestea din urmă se constituie în opere derivate, conform definiției art. 8 din lege.

Pentru finalizarea acțiunii de armonizare a legislației române în domeniu, este necesară însă nu numai **asimilarea dispozițiilor din noile directive**, care sunt ulterioare adoptării legii române, **dar și preluarea integrală a dispozițiilor** din legislația comunitară anterioară apariției legii, având în vedere că în cadrul procesului de negociere, România și-a asumat obligația preluării integrale a acquis-ului comunitar în vigoare în anul 2000.

Din aceste considerente, prezentul demers își propune să abordeze exclusiv problemele ridicate de armonizarea integrală cu o directivă care a fost numai parțial asimilată de lege la data adoptării, și anume *Directiva 92/100/CEE privind dreptul de locație și împrumut și anumite drepturi conexe dreptului de autor* în domeniul proprietății intelectuale.

II. Raportul dintre *Legea nr. 8/1996* și *Directiva 92/100/CEE*

Armonizarea integrală a *Legii nr. 8/1996* cu *Directiva* menționată vizează preluarea dispozițiilor **art.2, art.7 și art.9 din actul comunitar** privind acordarea anumitor drepturi

conexe **“producătorilor primei fixări cu privire la originalul sau copia filmului său”**.

Deși sunt numai trei articole, integrarea lor în legea internă necesită o analiză atentă, aici nefiind posibilă o simplă transpunere *tel quel* a textelor comunitare, întrucât se pune problema articulării și integrării lor nu numai **pe fond**, (regimul juridic al titularilor de drepturi, obiectul protecției), dar și **pe formă**, cu celelalte dispoziții din legea internă care vizează **reglementările creației/produției audiovizuale**.

Dificultatea preluării și inserării **“drepturilor producătorilor primei fixări ...”** în legea română provine din faptul că aceste drepturi trebuie să se delimiteze clar de drepturile **celorlalte categorii** de titulari de drepturi de autor sau drepturi conexe care pot fi implicați în realizarea unei înregistrări audiovizuale și anume:

- **producătorii de opere audiovizuale**,
- **producătorii de fonograme** pentru înregistrările sonore,
- **organismele de radio și televiziune**, (producători) pentru propriile programe.
- **artiștii interpreți și executanți**, pentru prestațiile înregistrate.

Având în vedere că legea română cuprinde dispoziții clare, dispuse în cadrul **Titlului I - Dreptul de autor**, pentru producătorul de opere audiovizuale, și în **Titlul II - Drepturile conexe dreptului de autor**, pentru celelalte trei categorii de titulari, se impune **clarificarea poziției și conținutul drepturilor deținute de aceștia, prin comparație cu textul directivei**, precum și cu celelalte legislații europene sau convenții internaționale, întrucât există diferență de terminologie și un regim juridic distinct în funcție de **obiectul protecției** - înregistrări audiovizuale - și **subiectul protecției** - producător.

Prin definirea acestora se stabilesc astfel raporturile juridice de protecție a drepturilor titularilor, raporturi care în ansamblu determină în final, un **eșafodaj juridic** complex, construit fie în baza dispozițiilor legale, fie în baza dispozițiilor contractuale.

În cadrul acestei construcții juridice, deja stufoase, trebuie creat un loc distinct pentru noii titulari de drepturi conexe identificați în persoana **“producătorilor primei fixări”** de înregistrări audiovizuale.

1. Obiectul protecției: producțiile audiovizuale.

La data elaborării, *Legea nr. 8/1996* a preluat din *Directiva 92/100/CEE*, numai dispozițiile ce vizau comunicarea publică prin satelit și retransmiterea prin cablu a unor emisiuni

de radio sau televiziune difuzate publicului. Directiva reglementează însă și **“drepturile patrimoniale deținute de un producător asupra primei fixări a originalului sau copiilor unui film”**, dispoziții care nu au fost preluate în legea internă.

Din simpla expunere a textului se reține că directiva utilizează pentru obiectul protecției, termenul generic de **“film”**, pe care îl definește de o **manieră mult mai largă** decât este prezent, de regulă, în textele juridice naționale ori internaționale. Astfel, articolul 2 prevede acordarea de drepturi producătorului **“primei fixări în ceea ce privește originalul și copile filmului său. În sensul prezentei directive termenul “film”, desemnează o operă cinematografică sau audiovizuală sau o secvență animată de imagini acompaniată sau nu de sunete”**.

Obligat la rândul lui să realizeze o armonizare legislativă aplicabilă în spațiul comercial-cultural al Pieței Interne, actul comunitar topește astfel într-un singur cuvânt – **film** –, trei categorii de producții vizuale care pot prezenta în legislațiile naționale ale statelor membre, nu numai denumiri diferite, ci și regimuri juridice de protecție distincte, și anume:

- a) - **operă cinematografică**,
- b) - **operă audiovizuală**,
- c) - **secvență animată de imagini**.

Este clar că intenția legiuitorului comunitar a fost să acorde protecție **tuturor producătorilor de înregistrări vizuale**, indiferent de natura acestora, de faptul că sunt opere de creație sau simple imagini animate însoțite sau nu de sunete și indiferent de suportul pe care sunt realizate. Directiva utilizează, de altfel termenul **opere de creație** protejate prin **drepturi de autor** și termenul **obiecte** protejate prin **drepturi conexe dreptului de autor**, creând astfel o primă diferență de regim juridic în funcție de obiectul protecției.

În cadrul operelor de creație, convențiile internaționale și legislațiile interne nu fac distincție între **opere cinematografice** și **opere audiovizuale**, dar prin modul de formulare, admit posibilitatea ca în practică să apară diferențe, în sensul că în cadrul operelor audiovizuale, alături de opere cinematografice pot exista și alte creații realizate prin procedee cinematografice.

În acest sens, André și H.J. Lucas consideră că raportul dintre opera audiovizuală și opera cinematografică **“este cel dintre gen și specie”**, ambele fiind creații originale dar noțiunea de operă audiovizuală poate avea **un sens mai larg** și include și opera cinematografică¹.

¹ André Lucas și H.J. Lucas, *Traité de la propriété intellectuelle*, 1994

a) **Opera cinematografică.** Deși *Convenția de la Berna*, utilizează în art.14 și art.14 bis termenul de **opere cinematografice**, Organizația Mondială de Proprietate Intelectuală (OMPI), care administrează această Convenție, utilizează tot termenul de **film** pe care îl consideră o **înregistrare vizuală**, și care **constituie o operă** creată în colaborare².

Acordul TRIP-OMC, invocă în dispozițiile generale introductive, respectarea **art.1-21** din *Convenția de la Berna*, agreând deci termenul de **opere cinematografice**, pe care îl și utilizează, de altfel, în cadrul **art.11**.

În doctrina dezvoltată de sistemul juridic continental de drept de autor, în care accentul cade pe elementele ce țin de personalitatea autorului, **filmul (opera cinematografică) este văzut drept o creație comună a persoanelor fizice** (autori) realizată în colaborare. Astfel, în legislația română, franceză, belgiană, spaniolă, bulgară, poloneză etc. drepturile de autor asupra unei creații cinematografice **sunt deținute în comun de regizor, autorul scenariului, autorul muzicii etc.** în funcție de contribuția adusă de fiecare la realizarea filmului și de genul acestuia.

Legea română nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe utilizează la art.7 lit.e) termenul de **opere cinematografice și alte opere audiovizuale**, iar Capitolul VIII este destinat "Operelor cinematografice și altor opere audiovizuale" și tratează în exclusivitate raporturile juridice dintre creatorii operei cinematografice și producător. În cadrul **art.64** la definirea operei audiovizuale se prevede: "**Opera audiovizuală este opera cinematografică sau opera exprimată printr-un procedeu similar cinematografeiei, care utilizează imaginea sau combinarea sunetului cu imaginea**".

b) **Opera audiovizuală.** Deși limitativă, legea română, asemenea celorlalte reglementări din statele membre sau candidate, (Bulgaria, Polonia), precum și reglementărilor internaționale în domeniu, lasă posibilitatea protecției și a altor creații audiovizuale, care deși nu îmbracă forma clasică de realizare sau prezentare a operei cinematografice (film), pot **constitui diverse opere audiovizuale "specii ale aceluiași gen"**, cum au fost definite în doctrină. În cadrul operelor audiovizuale, nenominalizate în legislații ca atare, dar impuse pe piața audiovizualului, se pot enumera:

- videoclipurile muzicale sau videoclipurile artistice de altă natură,

- înregistrări vizuale documentar-artistice ,
- opere și videoclipuri publicitare,
- unele programe video instituționale (filme de întreprindere, profesionale, promoționale etc.),
- unele programe de televiziune (*one man show*, emisiuni tip spectacol-varietăți concursuri, jocuri interactive, reclame, etc).

Soluția legalității exploatării/utilizării acestora urmează, în linii mari, regimul de protecție al operelor cinematografice, în **funcție de natura și contribuția originală adusă de autorii lor**, precum și de **drepturile consacrate de legiuitor** pentru fiecare titular în parte și nu în ultimul rând de voința tuturor realizatorilor, inclusiv producătorul, exprimată în **contractele perfectate între autori și producător**.

Ceea ce le diferențiază de opera cinematografică este modalitatea de prezentare și faptul că nu este obligatoriu să aibă aceleași categorii de autori, aceeași modalitate de comunicare (prezentare), sau același suport material/tehnic de comunicare ca și filmul.

În ultimii ani, în cadrul rapoartelor comunitare în domeniul consacrat operelor audiovizuale există tendința diferențierii și clasificării acestora în funcție de natura mijloacelor de utilizare/exploatare: transmise prin intermediul rețelilor de difuzare cinematografică, transmise numai prin rețele de televiziune, videocasete, DVD-uri, opere cu circuit închis sau pentru public restrâns etc.³

O reglementare aparte în această prezentare este consacrată **programelor societăților de televiziune**, indiferent dacă includ opere de creație sau sunt ele însele opere de creație, întrucât organismele de radio și televiziune **sunt titulare de drepturi conexe, asupra propriilor programe**, conform art.113 din *Legea nr. 8/1996*, pe care le prezintă și le reglementează într-un capitol distinct în cadrul Titlului II dedicat drepturilor conexe.

Precizăm că în linii mari, drepturile societăților de televiziune (publice sau private) se regăsesc reglementate și în legislațiile naționale menționate mai sus, precum și în *Convenția de la Roma din 1961 privind protecția artiștilor interpreți și executanți, a producătorilor de fonograme și a organismelor de radiodifuziune*.

Având un caracter eclectic, în sensul că nu sunt întotdeauna opere audiovizuale, - pot fi simple înregistrări de evenimente, informații, fenomene sau pot include opere de creație de altă natură - construcția juridică, ce vizează protecția acestor programe, este complexă, întrucât în realizarea lor

² *Introducere în proprietatea intelectuală – O.M.P.I.*, București, Editura Rosetti, 2001

³ Comisia Europeană – *Comunicare privind anumite aspecte juridice legate de operele cinematografice și alte opere audiovizuale*, din sept. 2001

pot fi implicați o serie de alți titulari de drepturi de autor sau drepturi conexe care la rândul lor sunt protejați în mod distinct de lege, (fără a detalia, menționăm: drepturile de autor ale compozitorilor, dramaturgilor, salariaților societăților de televiziune, drepturile conexe ale artiștilor interpreți și executanți, drepturile producătorilor de fonograme etc.). În final, în cadrul utilizării (exploatării) acestor programe toate aceste drepturi trebuie protejate și respectate, în condițiile stabilite de lege.

c) **Înregistrarea de secvențe animate de imagini** reprezintă cea de a treia categorie de producție audiovizuală protejată prevăzută în directivă care nu prezintă o altă definiție. Din interpretarea textului, prin faptul că se evidențiază distinct de **operele audiovizuale** și de **operele cinematografice**, rezultă că acestea nu sunt "opere" în sensul de creații originale, ci reprezintă înregistrarea acelor imagini animate, transpuse fidel din realitatea înconjurătoare și care se caracterizează prin lipsa aportului creativ. Din aceste considerente, categoria acestora nici nu poate fi încadrată într-o definiție, aici intrând toate producțiile (înregistrările vizuale), care nu se subsumează celorlalte categorii prevăzute de lege.

Identificată prin **procedura excluderii** de la celelalte categorii deja analizate, pare a fi, categoria care înglobează în procesul de realizare numai **inițiativa și aportul economic/financiar** ocazionat de transpunerea pe un suport material a unor imagini animate (nu secvențe statice, gen fotografii) care pot fi sau nu sonore și nu implică efortul de organizare a unei opere de creație. În termenii utilizați de actele juridice invocate, această transpunere reprezintă: **prima fixare audiovizuală (secvențe animate de imagini) pe un suport material, efectuată de un producător.**

În acest context, noțiunea "**înregistrare de secvențe**", poate căpăta un sens mult mai limitat, reprezentând o transpunere pe suport vizual în care accentul cade pe activitatea de **fixare** a acestor secvențe și nu pe cea de **organizare și realizare** în sens artistic, ca în cazul operelor audiovizuale. Caracteristica de "**prima**" atribuită procedurii de **fixare**, nu face decât să sublinieze faptul că nu va fi investit cu drepturi conexe, producătorul care a realizat o secvență de imagini provenind de la o altă înregistrare vizuală, iar trimiterea la **condiția de producător al acestei fixări**, exclude din sfera protecției simplii tehnicieni sau cameramani angajați ai producătorilor, care realizează tehnic înregistrarea (nu au deci nici inițiativa și nici aportul financiar al acțiunii).

Directiva invocată în prima parte a acestei expuneri, impune **acordarea de drepturi conexe**

producătorului acestei prime fixări a unei înregistrări audiovizuale, drepturi ce decurg din orice formă de reproducere sau difuzare inclusiv închiriere sau împrumut a respectivei înregistrări audiovizuale

Legislațiile europene de tip francez au adoptat pentru aceste înregistrări cuvântul care exprimă în același timp și noțiunea de suport și anume "videogramă" pe care au definit-o ca în directivă, ca reprezentând o înșiruire de "**secvențe de imagini, sonore sau nu**" și au atribuit drepturi conexe "**producătorului de videogramă**" (legea franceză, legea belgiană, legea spaniolă - toate având în linii mari aceeași structură ca legea română).

André Lucas, în tratatul menționat, consideră că **imaginea este pentru videogramă ceea ce sunetul este pentru fonogramă** și consideră că "**definiția videogramei pare, a priori, să se desprindă de cea a operei audiovizuale**" și apelează la analiza diferenței dintre operațiunea de **fixare** prin comparație cu operațiunea de **realizare**.

Legea nr. 8/1996, nu recunoaște drepturi decât pentru **producătorii de opere cinematografice sau audiovizuale** în persoana producătorului, (drepturi de autor obținute contractual) sau pentru **producătorul de televiziune** (drepturi conexe acordate direct de lege) cu privire la propriile programe, (care pot include și categorii de opere protejate distinct, și cedate contractual televiziunii).

2. Subiectul protecției: producătorul

Așa cum se poate constata, realizarea (transpunerea) pe un suport a unui producții audiovizuale nu ar fi posibilă fără activitatea producătorului care este, conform ideii ce se desprinde din majoritatea textelor juridice în domeniu, comunitare sau convenționale, persoana fizică sau juridică ce are **responsabilitatea și inițiativa realizării operei audiovizuale**.

Convenția de la Berna, în forma revizuită în anul 1979 și care are deschidere universală, prevede la art. 14 bis: "**Determinarea titularilor de drepturi asupra unei opere cinematografice este rezervată legislației țării unde este reclamată protecția**".

În sistemul de copyright poziția juridică a acestuia este clară, producătorul fiind titularul tuturor drepturilor de exploatare a producției audiovizuale, indiferent de forma de prezentare a acesteia.

În sistemele de drept bazate pe dreptul continental, **opera audiovizuală** este considerată **operă de creație, realizată în colaborare** de către autori persoane fizice: regizor, scenarist, compozitorul muzicii special create pentru film etc. și care dețin în comun drepturile de exploatare.

Precizăm că apariția operei audiovizuale, inițial sub forma unor simple fixări de imagini

artistice animate, ulterior și de sunete, a bulversat doctrina drepturilor de proprietate intelectuală, întrucât spărgea cunoscuta trilogie - consacrată de *Convenția de la Berna* - a operelor **literare, muzicale și artistice (plastice)**, și făcea apel în cadrul aceluiași produs, la imagine, la muzică și la scenariu scris. Reprezenta deci "*o summa divisio*" de alte opere, incluse într-un produs artistic final, o unitate de imagini, cuvinte, sunete, desene, în care fiecare autor își reclama drepturile morale și patrimoniale.

Filmul nu putea fi însă finalizat fără aportul **financiar și organizatoric al unui investitor** care să se ocupe de organizarea realizării întregului produs cultural. Acest nou produs a impus și un nou tip de **regim de protecție diferențiat față de regimul juridic clasic de autor**.

Astfel, alături de drepturile autorilor s-a pus problema **poziției, (în sensul drepturilor acordate) producătorului/investitor**, întrucât el este cel ce face posibilă realizarea filmului, dar și cel ce se expune riscurilor unui eșec financiar. Din aceste considerente, era normal ca producătorul să reclame la rândul lui, drepturi ocazionate de exploatarea filmului, și care să îi acopere investiția materială.

Pe de altă parte, în concurență cu producătorii de peste ocean, producătorii europeni au simțit nevoia dobândirii unor drepturi care să le dea libertatea exploatării filmului în condiții avantajoase și de echilibru cu producătorii americani (mai prolifici și titulari de drepturi patrimoniale exclusive) atât pentru ei, dar și pentru autorii europeni.

În acest context, cu timpul și politica Comisiei Europene în domeniu audiovizualului s-a dezvoltat în sensul că producțiile audiovizuale au dobândit o dublă natură, fiind atât bunuri economice, cât și bunuri culturale, în special cele cinematografice.

În majoritatea legislațiilor continentale, prin contractul încheiat cu producătorul operei cinematografice, se prezumă că autorii au cesionat producătorului drepturile de exploatare a filmului, în condițiile stabilite în clauzele contractuale.

Producătorul de **opere cinematografice** este cel mai clar reglementat, atât în dispozițiile *Legii naționale nr. 8/1996*, cât și în legislațiile naționale în domeniu. El deține drepturile de exploatare în baza contractelor de cesiune încheiate cu titularii drepturilor de autor.

În acest context și producătorul **unei opere audiovizuale** apare drept **titular de drepturi de exploatare**, în baza relațiilor contractuale stabilite cu autorii, urmând în linii mari aceeași construcție

juridică, ca la producătorul de opere cinematografice.

Cea de-a treia categorie de **producători**, cei organizați ca **societăți de radiodifuziune și de televiziune** sunt titulari de drepturi conexe, în baza drepturilor conferite direct de lege (convenții internaționale și legislații naționale), dar numai **asupra propriilor programe**. În legea română fac obiectul de reglementare în cadrul Titlul II, Capitolul V - Organismele de radiodifuziune și de televiziune.

Problema departajării și clarificării statutului juridic al **producătorilor primei fixări a unei înregistrări audiovizuale** (prevăzut în Directivă) ca **titular de drepturi**, prin raportare la titularii de drepturi care sunt producătorii enumerați mai sus a creat probleme și în statele membre ale Uniunii Europene, având în vedere că Directiva este structurată de o manieră proprie și originală în sensul că se referă în primul rând la conținutul drepturilor și indirect la subiectul sau obiectul protecției, iar terminologia lasă loc de interpretare.

Majoritatea statelor membre care au reglementări de tip francez, (Franța are această reglementare anterior directivei, adică din anul 1985) au folosit pentru definirea **producătorului primei fixări audiovizuale**, formula foarte generală de **producător de videograme** și l-au reglementat în cadrul capitolului destinat producătorului de fonograme, deși analogiile nu merg până la capăt.

Având în vedere că termenul de **videogramă**, poate fi folosit și în sensul de suport material pe care se poate înregistra un film, o operă audiovizuală de altă natură, un program/emisie tv, sau "**o simplă secvență de imagini sonore sau nu**" apare problema ce drepturi se acordă **producătorului videogramei** respective și cum se identifică drepturile sale în raport cu ceilalți producători enunțați.

În baza considerentelor expuse mai sus, apreciem că drepturile "**de reproducere, difuzare închiriere și împrumut**" pentru **producătorul de videograme** se vor acorda direct în baza legii, numai în măsura în care acești producători nu vor intra în categoriile de producători enunțate și deja legiferate. În ceea ce privește conținutul drepturilor, conform teoriei clasice, **dreptul de reproducere**, care intră în categoria tuturor drepturilor patrimoniale de autor sau conexe, **implică și dreptul de primă fixare**.

Din prezentarea făcută rezultă că, în Directivă, toți **producătorii de producții audiovizuale (opere audiovizuale care nu sunt programe tv, opere cinematografice, înregistrări audiovizuale/videograme, precum și programe tv.)** dețin în linii mari, aceleași drepturi de exploatare, dar

pe temeuri diferite: legale (societăți tv, producători de filme), sau contractuale (producător de opere audiovizuale/cinematografice).

În acest context, la întrebarea ce drepturi de autor se exercită asupra unei producții audiovizuale și ce drepturi deține producătorul care o realizează, răspunsul poate fi dat numai pe baza analizei naturii acesteia (operă audiovizuală gen film, înregistrarea unei opere de altă natură sau simplă înregistrare de secvențe de imagini definită convențional videogramă) și în funcție de **poziția/calitatea producătorului**, așa cum s-a arătat mai sus.

Confuzia poate pleca de la faptul că toți realizatorii de producții audiovizuale analizate mai sus și care sunt titulari de drepturi de autor sau drepturi conexe sunt definiți prin termenul generic de **producător** și în al doilea rând de la faptul că termenul videogramă poate avea mai multe înțelesuri și exemplificăm: în limbajul colocvial se poate utiliza atât expresia **“videogramă cu videoclipul artistului X”** cât și expresia **“videograma eclipsei de soare din anul 1999”**. În primul caz suntem în fața unei opere audiovizuale, iar în cel de-al doilea caz putem avea “o simplă secvență de imagini”. În conformitate cu dispozițiile actualei *Legii nr. 8/1996*, regimul juridic este diferit, deși în amândouă situațiile se utilizează termenul videogramă. Astfel videograma ce conține videoclipul este protejată, iar **producătorul lui este titularul drepturilor de exploatare, pe când producătorul, realizator al înregistrării fenomenului eclipsei nu beneficiază de protecție și imaginile din înregistrarea sa pot fi reproduse, difuzate, închiriate, sau utilizate de orice altă manieră, de oricine.**

În concluzie, se poate constata că termenul videogramă poate avea juridic mai multe accepțiuni fundamentate pe conținut, subiect și obiect de protecție.

În acest context, transpunerea Directivei în legea internă trebuie să se facă printr-o atență și detaliată definire a tuturor elementelor implicate în protecția legală a obiectului și subiectului legii.

III. Propuneri și concluzii

Legea nr. 8/1996 este o lege amplă ce cuprinde 154 de articole, are o structură conturată pe subiectul și obiectul protecției, precum și pe conținutul drepturilor protejate. Așa cum s-a prezentat mai sus, *Directiva 92/100/CEE* prezintă o altă structură și utilizează o altă terminologie față de legea internă, ceea ce impune nu numai o transpunere atentă a conținutului, dar și o adaptare a termenilor din directivă la cei utilizați de *Legea nr. 8/1996*, întrucât structura și terminologia acesteia din urmă nu pot fi schimbate.

În vederea armonizării integrale cu Directiva, a articulării terminologiei utilizate de aceasta (ex. termenul de film), precum și definirii poziției clare a fiecărui titular de drepturi de autor sau drepturi conexe, cât și pentru motive de aliniere la terminologia utilizată de celelalte legislații europene propunem:

- *Legea nr. 8/1996* trebuie să păstreze **definiția producătorului de opere audiovizuale** (incluzând deci și producătorul de opere cinematografice), așa cum este stabilită în **Capitolul VIII - Opere cinematografice și alte opere audiovizuale.**

- Având în vedere raportul dintre opera audiovizuală și opera cinematografică (cea de-a doua fiind inclusă în prima categorie) s-ar impune inversarea definiției de la **art.64** în sensul că **“Opera cinematografică este opera audiovizuală ...”**. Această modificare se impune cu atât mai mult cu cât în articolele următoare se face trimitere numai la categoria generică de opere audiovizuale.

- În cadrul **Titlului II, Capitolul III - Drepturile producătorilor de înregistrări sonore**, să se includă drepturile producătorului de filme, situație în care Capitolul se va intitula **Drepturile producătorilor de fonograme și producătorilor de filme**, urmând ca art. 103-106 să reglementeze regimul juridic atașat fonogramelor, (așa cum sunt deja definite în art.103), iar în **art. 106¹** și următoarele, să se reglementeze drepturile producătorilor de filme. Astfel este necesară definirea atât a obiectului protejat, **videograma, ca reprezentând prima fixare a unei secvențe de imagini sonore sau nu**, cât și definiția distinctă a producătorului de filme, pentru a evita confuzia cu producătorul operei audiovizuale sau producătorul programelor tv. (societăți de televiziune).

- Pentru simplificarea contractelor de cesiune și pentru certitudinea asigurării respectării drepturilor tuturor titularilor implicați în realizarea unei filme se impune prevederea inserată la articolul 106¹ a unui nou alineat: **“Drepturile recunoscute producătorului de filme, drepturile de autor și drepturile artiștilor interpreți și executanți de care dispune producătorul nu pot face obiectul unei cesiuni separate”**.

În acest context **nu se poate defini videograma drept “orice fixare a unei opere audiovizuale”** pentru că acestea sunt filmele sau celelalte opere audiovizuale, analizate mai sus și **care sunt deja protejate**, iar producătorul de opere audiovizuale deține deja drepturile de reproducere și difuzare conform Capitolului VIII din Titlul I din lege. Pe de altă parte această **definiție exclude “înregistrarea de secvențe animate de imagini...”**

așa cum se reglementează în Directivă, deci se pierde tocmai ideea fundamentală de armonizare cu dispozițiile din dreptul comunitar.

Drepturile producătorului de videograme trebuie respectate și prin asigurarea unui regim sancționator similar cu cel prevăzut pentru ceilalți titulari de drepturi conexe, prin includerea lui în cadrul dispozițiilor Capitolului III din *Legea nr. 8/1996*.

În concluzie, toate modificările impuse în lege, trebuie să conducă la interpretarea lor în sensul că **orice înregistrare audiovizuală**, fie că este **operă de creație ea însăși**, fie că **transpune o operă de creație de altă natură (literară, dramatică, lirică, spectacol etc.)**, fie că este **simplă fixare vizuală a unei realități (sau transpunere a unei idei)**, trebuie protejată prin acordarea de drepturi de exploatare/utilizare producătorului realizator.

La loi n° 8/1996 relative aux droits d'auteur et aux droits voisins a été élaborée sur la structure et les éléments classiques du système continental de droit d'auteur en assimilant en partie les dispositions de la Directive 92/100/CEE. En conformité avec les nouvelles obligations assumées par la Roumanie, à présent s'impose l'harmonisation intégrale de la loi avec la Directive. En adaptant les dispositions de la Directive est créé un nouveau sujet de droit connexe au droit d'auteur, à savoir - le producteur - qui réalise la première fixation "d'une séquence animée d'images sonorisée ou non", qui n'appartient à la catégorie des oeuvres audiovisuelles selon les modalités définies par la loi interne, en tenant compte du fait que leur réalisation n'implique pas un travail de création, mais seulement la fixation des images sur un support matériel. On propose la définition de ces séquences par la notion de "vidéogrammes" et leur identification par l'exclusion d'autres catégories d'enregistrements audiovisuels protégés par la loi et l'inclusion du "producteur de vidéogrammes" au Titre II de la Loi n° 8/1996.

Law no. 8/1996 on the copy right and related rights is based on the continental copy-right system and partly on the provisions of Directive 92/100/EEC, which has to be fully approximated in line with the commitments Romania has taken. By transposing the provisions of this Directive a new actor takes his place in the copy-right system, namely the producer who achieves the first recording of "an animated sequence of images, accompanied or not by sounds", which is not included in the category of audio-video works defined as such by the national law, because their achievement does not involve a creative activity, but only the recording of images on a device. It is suggested that such sequences would be defined as "videograms" and identified by exclusion from the other categories of audio-video recordings protected by law and by including the videogram producer under the second title of the Law no. 8/1996.

DEMOCRAȚIE: VIS ȘI REALITATE

Victor IONESCU
consilier colaborator
Consiliul Legislativ

Izabella TURZA
expert
Consiliul Legislativ

Continuare din nr. 1/2003

V. Democrația reprezentativă

Definit de Aristotel ca animal politic, omul, conștient de unicitatea fiecăruia, s-a dovedit singura ființă capabilă de veritabile legături sociale, prin inventarea unui "corp politic" care, deși fără existență biologică este organizat pentru "a trăi"¹. Esența lui a fost inițial excluderea dreptului celui mai puternic și mai apoi să poată asigura, prin consens o viață cât mai conformă cu aspirațiile lui legitime. Principiul democrației reprezentative presupune un anumit gen de relații între cetățeni și reprezentanții lor.

Într-o lume tot mai obsedant considerată ca fiind "lipsită de sens", doctrinele actuale² repun în discuție controversata problemă a viitorului, în care totul este posibil, a destinului omenirii, legat de manifesta neputință de a-l imagina și influența. Dominat, în trecut, de convingerea că **depinde de viitorul** necontrolabil, exterior puterii sale de gândire, omul i s-a abandonat prin resemnare. Treptat pe măsura insuportabilității nesiguranței și ajungând la convingerea că viitorul depinde, totuși, și de om, abandonează poziția de supunere, ia poziție de rezistență și trece de la "încrederea în viitor" la "responsabilitatea" față de acesta. Astfel, se naște acel spațiu de **acțiune în comun** care dă sens conviețuirii mai ales în lupta împotriva dictaturii, a in justiției, a prostiei triumfătoare și în care politica devine arta posibilului.

Evoluția conceptului comunității cetățenilor își are sorgintea în inventarea de către grecii antici atât a politicului – ca domeniu autonom al vieții sociale – limitat exclusivist de **criteriul etnic**, cât și

a principiului statului de drept, potrivit căruia statul era guvernat de legi și **nu de oameni**, legile protejând și individul și Constituția; romanii în schimb defineau cetățenia nu pe criterii etnice, ci în **termeni juridici**, prin includerea elementelor străine în virtutea cărora s-a acordat cetățenia tuturor oamenilor liberi din imperiu sub împăratul Caracala în anul 212.

Națiunea modernă apare ulterior ca o ruptură cuantificată în special prin fundamentarea a două idei majore: **reprezentarea și noua concepție despre cetățenie**, concretizate în instituții politice care să asigure caracterul lor universal și dreptul fiecăruia de exercitare a drepturilor politice. Cetățenii acceptă, prin consens, o serie de reguli menite să rezolve conflictele fără violență, într-un habitat social specific, națiunea apărând ca o integrare, o sursă de identitate și de comportamente colective. În această accepțiune, **votul** democratic nu se rezumă la simpla funcție de alegere a unor reprezentanți, ci devine simbolul și logica națiunii însăși. Simpla adeziune față de națiune, percepută ca o "comunitate de destin" poate lua forma unui adevărat "patriotism politic"³ din momentul în care cetățeanul dobândește certitudinea că societatea în care trăiește este condusă exclusiv pe baza principiilor statului de drept.

Votul universal, dobândit cu atâta dificultate, oferă posibilitatea oricărui cetățean să se exprime și să acționeze într-un spațiu public de deliberare și decizie. Ca expresie a suveranității poporului, votul este și un instrument de măsură a preferințelor electoratului care reflectă, la un moment dat, prin aritmetică abstractă un anumit raport de forțe. Exprimarea acestei suveranități aritmetice se face într-o atmosferă de o anumită sacralitate, un gen nou de ritual săvârșit într-un

¹ Armelle Le Bras-Chopard, *Le zoo des philosophes: De la bestialisation à l'exclusion*, Paris, Plon, 2000, p. 98

² Pierre André Taguieff, *L'effacement de l'avenir*, Paris, Galilée, 2000

³ Dominique Schnapper, *La communauté des citoyens: Sur l'idée moderne de nation*, Paris, Gallimard, 1994, p. 181

spațiu consacrat – secțiile de votare – un veritabil "templu de opinii". Procedura alegerilor dobândește astfel aspectul unei dramaturgii specifice care face din **urnă** un suport al devoțiunii politice. Democrația reprezentativă trebuind să facă față multor forme de convulsii și în special să fie în măsură să rezolve tensiunea dintre "promisiunile" ce trezesc apetitul revendicărilor populiste și "deliberările" ce au scopul pacificării spațiului de controverse sociale este constrânsă să acționeze în anumite limite, demonstrând uneori suplețea, dar și fragilitatea sa⁴.

Aderarea la valorile universale ale drepturilor omului nu a însemnat *ipso facto* și triumful democrației, ci dezvoltarea amenințărilor care o vizează, cum ar fi, printre altele, creșterea excluderilor, fragilizarea legăturilor sociale, corupția, pierderea legitimității partidelor politice. Excesul de individualism, demarcarea tot mai vizibilă și greu suportabilă a elitelor față de "oamenii de rând", într-o societate care propovăduiește toleranța, dar care paradoxal favorizează "toleranța indiferenței", amenință nu numai coeziunea socială și confruntarea opiniilor, ci chiar legitimitatea instituțiilor politice.

O autentică societate democratică se sprijină atât pe "reprezentare", cât și pe "participare". Soluția pentru depășirea crizei actuale a democrației reprezentative constă, pe de o parte, în lărgirea reprezentării în sensul acoperirii deficitului de reprezentare, iar pe de altă parte, prin "democrația directă", facilitată de mijloacele de comunicare moderne care să acopere deficitul participării.

Ideea de "reprezentare", străină polis-ului grecesc, s-a impus față de imposibilitatea realizării "democrației directe" în comunitățile cu număr mare de cetățeni. Alegerea acestor reprezentanți, presupuși virtuoși și competenți, filtrați prin voința populară justifică acceptarea concepției unei societăți politice abstracte, diferită de cea concretă a indivizilor în ansamblu. Prin faptul "alegerii" aleșii încetau de a fi simpli indivizi ca ceilalți, ei **incarnând interesul general**. Or, această distincție venea în contradicție cu principiul egalității. Chiar în condițiile modernității politice care a înlăturat inegalitatea prin naștere, dar subliniază inegalitatea de merit, se conservă perpetuarea caracterului de inegalitate. În numele realelor valori ale democrației, inegalitatea fundamentată pe distincția dintre reprezentanți și reprezentați potrivit căreia primii sunt considerați a fi cei mai valoroși a fost și este contestată. Omul democratic care nu mai

acceptă nici o autoritate exterioară, nici măcar pe aceea pe care a delegat-o în mod liber, refuză ierarhiile și dorește o reprezentare, prin sine însuși⁵. Ceea ce se pune în discuție este ideea de "delegare". Electoratul ajungând la concluzia că nu este bine reprezentat de către oamenii politici, simte nevoia unei participări directe, o identificare cu omul politic, o aspirație și realizare care l-ar face într-adevăr "suveran". De aceea el se manifestă atât de insistent în revendicarea "transparenței politice" care exprimă refuzul acceptării **opacității politice**, reminiscența practicii simbolizate "statul sunt eu...sau noi".

De pe această poziție a unei veritabile "noblețe a politicii"⁶ care respinge cinismul, spectacolul și derizoriul au fost puse în discuție nu numai mecanismele deliberării sau de reprezentare, ci legitimitatea însăși a democrației. Democrației reprezentative i se opune insistent "o democrație de opinie", desfășurată în spațiul public ca **loc natural** de manifestare a voinței de participare politică și în care Justiția să apară ca ultimă posibilitate de mediere, degajată de rolul minor, consacrat uneori în numele rațiunii de stat și importanța sarcinii politice.

Renovarea reprezentării are în vedere conceptul esențial că un "reprezentant" nu este un "delegat". Delegatul este "porta voce" a unui grup în timp ce "reprezentantul" este, prin funcția sa, **apărătorul intereselor tuturor**, atât a celor care l-au ales, cât și a celor care nu l-au votat. În baza acestei logici, el apare ca un membru al reprezentării naționale, un simbol al națiunii, investit în consecință cu obligația etică a reprezentării intereselor **tuturor**.

Pentru realizarea acestei "societăți de putere", trebuie asigurat un echilibru între reprezentare și participare, între democrația instituțională și cea de "negociere, de interpelare".

Îmbunătățirea activității politice ar trebui să înceapă în primul rând de la eșalonul de sus al funcției publice, recrutat prea selectiv și vizibil pe baze discutabile și apoi de jos prin stimularea capacității individului de a decide împreună într-o societate care impune cooperarea, dar care nu poate fi realizată fără ca cetățeanul, emancipat prin cunoaștere, educat deci, fără pasiuni și calcule, să se ridice la nivelul considerațiilor de ordin general, în măsură să-și pună în evidență valoarea sa democratică. Nu poate fi neglijat, însă, pericolul real al atitudinii de nepăsare, chiar de dispreț față

⁴ Marc Sadoun, *La démocratie en France*, vol. 1, Paris, Gallimard, 2000, p. 188

⁵ Dominique Schnapper, *La démocratie providentielle*, Paris, Gallimard, 2002, p. 230

⁶ Joel Roman, *La démocratie des individus*, Paris, Calman Lévy, 1998, p. 126

de perfecțiune, care poate ridica, rapid și devastator, imperfecțiunea la rang de virtute.

1. Pluralismul politic

Singura formă veritabilă de realizare a ideii de democrație, în condițiile în care s-a demonstrat că individul izolat nu are nici o influență semnificativă în formarea voinței generale, spune Kelsen⁷, este aceea care se bazează pe **partidele politice**, după ce în prealabil marchează deosebirea dintre o "democrație ideală" bazată pe artificii și ficțiuni și "democrația reală". Partidele politice evocă un grup de persoane, "o mașină de gândit în comun", având aceleași opinii în scopul apărării unor interese comune (în limba franceză veche un "parti" avea semnificația unei bande armate susceptibile să atace pe călători)⁸. Existența partidelor politice este un fenomen planetar cu specificații ce țin de nivelul culturii politice a fiecărei comunități, în special determinată de memoria colectivă asupra evenimentelor politice trăite.

Democrația modernă născută pentru temperarea autorității guvernamentale era o "democrație guvernată". Mai târziu depășind stadiul "controlului puterii" și atingând nivelul acțiunii publice își asumă practic **monopolul inițiativei legislative** în sensul că numai voința populară, aspirațiile ei justificau, legitimau, existența unei puteri centralizate. Libertatea ideilor se manifestă concret în viața politică prin **partidele politice**, prin pluralism, deci concurență⁹, asigurându-se exercitarea unei puteri legale și pașnice. Sistemul de alegeri periodice exclude, pe de o parte, uzurparea puterii prin violență, interzicând totodată și permanentizarea ei. Acest tip de democrație presupune în mod necesar relații între cetățenii și reprezentanții lor pe baza principiilor competenței și onestității¹⁰. Dar aceasta se dovedește de multe ori o ipoteză și uneori nerealistă.

Pluralismul politic este în primul rând multipartitism, adică implică existența mai multor partide care își propun anumite proiecte politice și idealuri sociale, disputându-și puterea în cadrul unei concurențe instituționalizate. Fără pluralitatea partidelor nu poate exista opoziție politică.

⁷ Philippe Lauvaux, *Les grandes démocraties contemporaines*, Paris, PUF, 1970, p. 19

⁸ Thierry Michalon, *Dix leçons sur la vie politique en France*, Paris, Hachette, 1997, p. 53

⁹ Daniel de Seiler, *Les partis politiques en Europe*, Paris, PUF, 1996, p. 2

¹⁰ George Sörös, *La crise du capitalisme mondial*, Paris, Plon, 1998

În democrația directă din antichitate, fiecare cetățean **se reprezenta pe el însuși**, de altfel neputând reprezenta pe cineva întrucât toți participau la activitatea politică având ca orizont binele comun. În democrația reprezentativă modernă, fiecare partid are o concepție diferită asupra binelui comun și un anume sistem de conducere a treburilor comunității. În aceste condiții, candidatul membru al unui partid politic reprezintă idealul politic și social al partidului al cărui membru este. Dar în același timp, el reprezintă pe membrii din circumscripția sa electorală, deci nu se reprezintă pe el însuși, pentru că reprezintă un anume ideal, printre altele. Or, acest pluralism politic face, de multe ori, ca un număr deloc neglijabil să fie expus a fi reprezentat de cineva al cărui ideal politic nu-l împărtășește.

În orice societate există un **pluralism de valori**, de multe ori contradictorii, concretizate în concepții opuse despre binele comun, istoria neînregistrând vreuna atât de omogenă în care toți cetățenii să gândească lumea în același fel. Or, numai în democrația reprezentativă modernă valorile împărtășite de alții nu sunt considerate ca fiind "ale altora" și ca fiind potențial **valabile tuturor**. Indiferent de ceea ce fiecare crede, în forul său interior, despre valorile celorlalți, **Dreptul** ne impune – indiferent de dorința și voința noastră, **această recunoaștere**. Tocmai datorită acestei recunoașteri, prin constrângere, **dreptul devine un element de transformare socială**. De altfel, de multe ori alternanța politică impune, în anumite limite, ca fiecare să trăiască, uneori în conformitate cu valorile celorlalți.

Într-o conferință, Paul Ricoeur interpretând fenomenul intoleranței, face următoarele distincții. În primul rând, este toleranța intolerantului care nu suportă ceea ce crede altul, îl dezaprobă, dar nu-l împiedică pentru că nu are posibilitatea. Apoi cazul celui care are convingerea că el este deținătorul adevărului, dar recunoaște, din complezență, dreptul de a susține ceea ce el consideră a fi fals, recunoscând dreptul la eroare, drept egal cu al său. Și, în fine, poziția celui care crede că celălalt **ar putea avea dreptate**, dar el nu poate sesiza; este o recunoaștere în forul său interior că există **ceva** ce el nu poate înțelege, care exclude poate puterea lui de comprehensiune acceptând deci o "criză a adevărului".

În orice sistem politic s-a simțit nevoia acceptării unei **infaibilități** acolo unde se vedea că este plasată suveranitatea: în monarhia absolută voința monarhului, în regimul fascist sau comunist, șeful sau partidul avea întotdeauna dreptate, în democrație, poporul nu se înșală și

chiar și în regimul de opinie, părerea majorității, exprimată în sondaje, ține loc de adevăr¹¹. Din păcate, realitatea demonstrează că voința majorității nu este în mod necesar sinonimă cu înțelepciunea¹², iar reprezentanții poporului nu sunt întotdeauna ireproșabili. Și în prezent istoricii încearcă să clarifice faptul aproape de neînțeles cum a fost posibil ca state moderne care se remarcă prin înaltă cultură și economie avansată, prin vocea majorității, să permită preluarea puterii și implicit încredințarea destinului lor unor oameni politici marginali care au antrenat omenirea în haos¹³. Analizând inteligența colectivă la om Joël de Rosnay¹⁴ scoate în evidență faptul că albinele și furnicile se manifestă ca idiști individuali și genii colective. Astfel, albinele sunt capabile să aleagă în comun unde vor plasa stupul după ce au examinat 30 de posibilități, furnica este oarbă și reacționează automat, dar este în măsură, colectiv, să găsească drumul cel mai scurt spre locul unde își va dezvolta furnicarul. În ceea ce privește omul, în general el este privit ca un geniu individual și un idiot colectiv. Genialitatea sa atestată prin absolvirea de mari școli și alte concursuri este contrastantă cu reacția sa în mulțime care dovedește dimpotrivă capacitatea lui limitată de participare inteligentă la asemenea manifestări (pe stadioane sau în piețe publice). Regula majorității, potrivit căreia cerința supunerii prin forță a minorității dominate de voința majorității ar fi o realizare a libertății, o modalitate de constrângere "de a fi liber" acceptată de J. J. Rousseau, a fost combătută chiar de Tocqueville, pe considerentul că ideile împărtășite de numărul mare nu sunt sinonime **nici cu adevărul, nici cu justiția**. Un deputat socialist din Franța în 1981 declara totuși peremptoriu adresându-se adversarilor politici "juridic nu aveți dreptate pentru că **politic sunteți minoritari**"¹⁵. Aceasta înseamnă că regula majorității în cadrul instituției parlamentare nu trebuie să funcționeze pur și simplu prin dominarea numărului ei, în condițiile existenței unei minorități cu dreptul la opoziție, să concluzioneze într-o reală dialectică. Nu se apelează la egalitatea absolută a indivizilor, ci la o egalitate politică a cetățenilor asigurată prin formarea opiniei publice.

¹¹ Jacques Julliard, *Le génie de la liberté*, Paris, Seuil, 1990, p. 215

¹² Octavio Paz, *Une planète et quatre ou cinq mondes*, Paris, 1985

¹³ Jan Kershaw, *Hitler 1936-1945*, Paris, Flammarion, 2000

¹⁴ Joël de Rosnay, în *Les clés du XXIe siècle*, Paris, Seuil, 2000, p. 296

¹⁵ Pierre Hériter, *Gouverner sans le peuple*, Paris, 2001, p. 6

Ronald Dworkin¹⁶ distinge două concepte despre democrație și anume: una **majoritară** și una **constituțională**: prima acceptă și a doua respinge principiul dominării majorității față de minoritate. Ideea democratică de participare la guvernare a individului îi apare ca foarte "misterioasă". Cum este posibil, se întreabă, dacă sunt efectiv liber și mă guvernez singur să mă supun celor dictate de majoritate, în pofida faptului că sunt conștient că nu este nici înțelept și nici în avantajul meu sau al familiei mele? Ce fel de libertate este aceasta? Răspunsul la această stânjenitoare întrebare o găsește în așa-zisa concepție a **acțiunii comune**.

Exercițiul puterii democratice prin intervenții prea energice în probleme care **nu interesează** aria acțiunilor comune poate fi tot așa de tiranic ca și o dictatură. Dar chiar în aceste domenii de interes general există pericolul manifestării majorității agresive prin lezarea drepturilor unor minorități sau indivizi, dificil de suportat. Remarcabilă în democrațiile europene este crearea posibilității pentru cei care și-au pierdut încrederea în imparțialitatea mașinării decizionale din țara lor, ca în anumite litigii să se plângă la așa-zisul "Zid occidental al Plângerilor" care este Curtea Europeană de la Strasbourg.

O comunitate politică trebuie să fie mai mult decât nominală, ea fiind rezultanta unui proces istoric pe parcursul căruia o sumă de indivizi împărtășesc o concepție – *bona fide* – față de interesele tuturor. Prin reciprocitatea atitudinilor dintre ei, devin membri morali ai comunității astfel încât o persoană nu poate fi considerată membru, **dacă nu este tratată ca atare**. Aceasta este concepția **comunală a democrației**. În astfel de condiții, dreptul de participare la viața politică devine un **drept al drepturilor**¹⁷, și oricât de mică ar fi influența unui vot individual, acesta afectează efectul votului general care este covârșitor, ceea ce face ca Politica să fie o preocupare atât de serioasă. Totul, însă, depinde de calitatea fiecăruia de a înțelege sensul politic, sensul juridic, baza oricărei democrații competente.

Democrația, așadar, nu numai că nu este incompatibilă cu existența drepturilor individuale, ci le presupune. Ori de câte ori există păreri diverse într-o anumită problemă și este nevoie de o decizie comună, orice individ are dreptul să participe egal, chiar teoretic fără șansă la

¹⁶ Ronald Dworkin, *Freedom's Law: The moral reading of American Constitution*, Oxford University Press, 1996, p. 20

¹⁷ Jeremy Waldron, *Law and disagreement*, Oxford, Clarendon Press, 1999, p. 232

elaborarea normei. Se face o deosebire clară între probleme, de ex., a avortului – dacă este moral și etic permisibil ca **dreptul autorității să-l interzică**. Indivizii au drepturi constituționale fundamentale, care pot fi exercitate contra voinței generale (majoritare) sau a interesului colectiv.

În contrast cu concepția că Statul este centrul stabil de autoreflexiune a societății s-a născut acest nou spațiu politic, critic și autonom, în care libertatea de opinie implică și încrederea în puterea selectivă a publicului. Desigur, există riscul ca opinia publică să anihileze chiar libertatea de gândire a individului care se pierde în mulțime. S-a arătat, în consecință, că etica societăților democratice moderne rezidă tocmai în modul în care reușește rezolvarea **dilemei**¹⁸ **partajului** politic. **Coexistența partidelor** departe de a contribui la o politică de înțelegere devine, de multe ori, factor de discordie în ciocnirile de interese sau rivalități de sentimente. Manevrele facțiunilor stimulează tentația demagogică, formă veche de corupție, care se perfecționează prin mijlocirea propagandei și presiunii psihice.

Experiența ultimilor 100 de ani a învederat că, în realitate, guvernarea sub diverse nume s-a făcut de către oligarhii de interese decorate de ideologii diverse¹⁹. Chamberlain afirma chiar la sfârșitul sec. XIX că legătura cu partidul era cel mai puternic sentiment, mai puternic decât patriotismul sau propriul interes²⁰. Puterea partidului este "insultătoare față de democrație" în cazul în care partidul se reprezintă pe sine și nu corpul electoral²¹. Alții afirmă că nici poporul, nici partidele nu reprezintă adevărate unități într-un sistem politic, ci numai interesele de grup²², grupul fiind unitatea care poate uni resursele celor slabi. Sunt evident și alte luări de poziție. Astfel în 1958 Lyndon Johnson spunea: "Sunt un om liber, un american, un senator al S.U.A. și un democrat, în această ordine."

Instituția reprezentării constituie un abandon sau o diminuare a autonomiei cetățenilor? J. J. Rousseau se întreba dacă poporul englez este liber o dată la 5 ani când sunt alegerile. De aceea, unii doctrinari²³ comparând concepția liberală despre democrație ca o "agregare a preferințelor individuale" cu o concepție deliberativă – ca un

proces de dezbatere în urma căruia să se ajungă la o "judecată însușită", apreciază că alternativa deliberativă este mai atractivă decât democrația liberală și în orice caz mai puțin vulnerabilă obiecțiilor teoriilor sociale, cetățenii fiind mai direct implicați.

În noua prefață din 1946 a romanului *Brave New World*, Aldous Huxley demonstrează cum statul totalitar atinge maxima sa eficiență în momentul în care exercită o autoritate absolută asupra unei populații de sclavi, **fiind inutil să-i constrângă deoarece aceștia îndrăgesc servitutea lor**.

Cele mai mari realizări în materie de propagandă s-au realizat nu prin a "face ceva", ci prin "abținerea de a face", prin triumful tăcerii asupra adevărului²⁴.

În esență democrația reprezentativă are la bază ca principii fundamentale:

- recunoașterea eterogenității grupului social, democrația nereprezentând consensul tuturor – ce rămâne un mit – ci din contră recunoașterea conflictelor colective cu speranța realizării unor compromisuri pașnice;

- imperativul majorității care permite corpului electoral să-și aleagă guvernarea, deși acesta poate fi eludat prin negocierile urmărind coaliții majoritare ceea ce, practic, poate schimba semnificația opțiunilor electoratului;

- utilizarea tehnicilor democratice prin consultarea regulată a electoratului în exercitarea suveranității, pluralismul partidelor politice, respectul deciziilor majorității corelat cu dreptul de critică al minorităților și nu în ultimul rând instruirea și informarea cetățenilor.

Eșecul evident până în prezent al democrației clasice de realizare în fapt a unei societăți în care să nu existe raporturi de forță, conflicte de interese, sărăcie și intoleranță a determinat măsuri de restrângere a noțiunii de democrație²⁵. Din păcate, uneori, democrația ia alură burlescă, transformându-se în "democrație nedemocratică". Dacă într-adevăr democrația, în sensul alegerilor libere este practic generalizată, uneori, ordinea constituțională – care reglementează toate drepturile fundamentale – regresează sensibil ajungându-se în situația paradoxală în care alegerile întăresc puterea represivă²⁶.

¹⁸ Monique Canto-Sperber, *Dictionnaire d'éthique et de philosophie morale*, Paris, PUF, 1996, p. 367

¹⁹ Jean Baptiste Duroselle, *Clémenceau*, Paris, Fayard, 1988

²⁰ G. R. Searle, *Country before party*, London, 1995

²¹ Rodney Brazier, *Constitutional reform: Reshaping the British Political System*, Oxford University Press, 1998, p. 66

²² Jeremy J. Richardson, *Pressure groups*, London, 1993

²³ David Held, *Prospects for democracy*, London 1993, p. 112

²⁴ Jean Pierre Engélibert, *L'Homme fabriqué*, Paris, Ed. Garnier, 2000, p. 919

²⁵ Thierry Michalon, *op. cit.*, p. 12

²⁶ Daryush Shayegan, *La lumière vient de l'Occident*, Paris, 2001, p. 13

2. Distorsiunile democrației

Este bine cunoscută importanța pe care înțelepții din antichitate o acordau "virtuților". Socrate²⁷ față de pretențiile lui Alcibiade pe plan politic a continuat să se intereseze de intențiile acestuia, după ce a constatat că în mintea lui se mai găsea "și altceva decât voința de a profita". El pleca de la ideea că nu poți governa pe alții dacă nu te cunoști întâi pe tine, necesitatea de "a se ocupa de sine însuși" fiind legată de exercițiul puterii, un sfat de prudență pentru a afla ceea ce ești în comparație cu cei pe care intenționezi să-i conduci. Un alt principiu fundamental este acela de a **spune adevărul**, dar acesta nu poate fi limitat numai la cazurile în care se face apel la indulgența lui Dumnezeu (refuzul confesiunii era în trecut motiv de excomunicare) ori în fața judecătorului (mărturia mincinoasă fiind infracțiune), ci ar trebui să constituie baza echipamentului moral, etica omului politic. Umaniștii²⁸ după ce au scos în evidență rolul învățământului precizau că virtutea constituie adevărata noblețe și această "vera nobilitas" trebuie să constituie singurul argument valabil pentru exercitarea puterii. **Erasmus** în tratatul său despre educația unui prinț creștin susținea că după apropierea tuturor virtuților, acesta are datoria fundamentală de a-și pune în joc onoarea în probleme onorabile și să recunoască că nu este posibil de a governa pe alții dacă nu urmezi calea onoarei. Un conducător este acela care știe să se facă ascultat, dar și iubit. El nu este acela care impune, ci care **se impune**²⁹.

În pofida faptului că nici un sistem politic nu a putut să-i elibereze de tristețea și durerea de a trăi și nici de spaima de a muri sau tocmai din această pricină, în setea lor pentru atingerea absolutului, guvernații și-au dorit întotdeauna să fie conduși de către "cei mai buni" prin atragerea și promovarea lor la guvernare. Ce mult ar însemna pentru societate dacă politicienii ar ezita să intre în arenă sau electoratul ar avea capacitatea de a le interzice accesul în situația în care aceștia nu sunt înzestrați cu echipamentul necesar competiției politice sau se supun pasiunilor politice mai mult decât slujirii adevărului! Or, politica, mai mult ca oricare dintre activitățile umane este și angelică și diabolică³⁰, ea atrăgând atât bunul, cât și răul. Nu

doar de azi, spunea Fr. Guizot³¹ cu aproape două secole în urmă, societatea se plânge că este prost guvernată, dar în nici o epocă greșelile guvernanților n-au avut efecte atât de sigure, de cuprinzătoare și prompte. Cum ar fi reacționat însă, dacă ar fi trăit în contemporaneitate? Mediocrii, în general, caută o revanșă în viață contra celor care, fără nici o vină îi fac să se simtă inferiori și de multe ori prin aranjamente reușesc acest lucru. Acei care guvernează devin politicieni specialiști care trăiesc din politică și a căror grijă, logică de altfel, este de a câștiga și păstra voturile cetățenilor. În marea majoritate a cazurilor, ambițioși și tenaci își concentrează toate forțele în serviciul unei voințe feroce de a rămâne la putere și de pe această poziție să devină garantul imuabilității dobândite. Nu puțini sunt aceia care se cred de neînlocuit deși, cum observa Clémenceau, cimitirele sunt pline de oameni de neînlocuit care toți au fost înlocuiți. Din nefericire arta de a governa îmbină excesiv exercițiul artei simulării, de a părea că nu știi nimic despre ceea ce toată lumea cunoaște și mai ales a lăsa impresia, în funcție de împrejurări, că știi perfect ceea ce toți ceilalți ignoră. În plus, pentru a veni la putere sau pentru a o păstra, partidele irosesc cea mai mare parte din energie încercând să convingă electoratul că celelalte partide nu sunt apte să conducă societatea, dar după ce se succed la putere se dovedește că toate, în acest sens, au avut dreptate. În acest fel, democrația reprezentativă încetează de a mai fi o formă de conducere prin delegare, ea devine conducerea de către profesioniști³², conducerea de către popor devenind un mit. Adesea candidații au dezamăgit, iar electorii neobținând ceea ce li s-a promis, promisiuni care se dovedesc că nu angajează decât pe cei care le primesc după încercări repetate, își pierd încrederea în însuși procesul electoral. Michel Rocard³³, în 1990, spunea că francezii nu reproșează politicienilor ceea ce sunt, ci în special ceea ce **au pretenția de a fi, adică deținători a unor adevăruri care le sunt exterioare**.

Electoratul și-a dat seama că nu universalitatea dreptului de vot satisface ideea de democrație, devenindu-i evident că democrația reprezentativă apare ca un regim destinat să "convingă"³⁴ guvernații că sunt implicați în decizii în care nu se regăsesc. Pe de o parte, se întrebă

²⁷ Michel Foucault. *L'herméneutique de sujet*, Paris, Seuil, 2001. p. 9, 36

²⁸ Quentin Skinner, *Les fondements de la pensée politique moderne*, Paris, Albin Michel, 2001, p. 332

²⁹ Gisèle Sapiro, *La guerre des écrivains*, Paris, Fayard, 1999, p. 283

³⁰ Charles Debbasch, *L'Etat civilisé contre le pouvoir sauvage*, Paris, Fayard, 1979, p. 32

³¹ François Guizot, *Des conspirations et de la Justice politique*, Paris, Fayard, 1986

³² Paul Hirst, *Representative democracy and its limits*, Oxford, Polity Press, 1990, p. 30

³³ Antoine de Baecque, *Une histoire de la démocratie en Europe*, Paris, 1991, p. 145

³⁴ Guy Hermet, *La démocratie*, Paris, Flammarion, 1997, p. 37

unii³⁵, cine guvernează într-o societate – ca cea engleză, în care fiecare adult poate să voteze, dar ale cărui cunoștințe, poziție socială, acces la informații sunt inegal distribuite? Pe de altă parte, alții³⁶ constată că filtrele puterii asigură ca numai un anumit tip de indivizi să ajungă la Westminster. Se arată că a fi selecționat, reprezintă obstacolul cheie în majoritatea carierelor politice. O cerință elementară a selecției este aceea de a fi membru de partid ceea ce limitează alegerea la mai puțin de 3% din electorat. Nu puțini sunt aceia care se întrebă câți dintre candidații pentru un loc în Camera Comunelor, de exemplu, au cea mai elementară noțiune de calificare în cariera politică³⁷. Vechea zicală potrivit căreia "cui Dumnezeu îi dă o funcție, îi dă și competență" a fost, așa cum spunea Hegel și rămâne și în condițiile laicizării o **glumă**, pe care nimeni nu o mai ia în serios. Dacă în trecut serviciul public era echivalent cu "serviciul Regelui" și apărea ca un atribut înscris "în definierea socială a nobleței" o vocație ereditară, ce incumba aristocrațiilor vremii încă de la naștere, actualul serviciu public este "o alegere", o meserie conștient asumată ce ar trebui să presupună un anumit talent și competență dobândite prin studiu. Această voință de "a lua în serios" datoriile civice trebuie să derive din împărtășirea unei solide filosofii a responsabilității civice. Există pericolul ca din asemenea poziții dominante unii să se considere exponenții unei "politici necesare" capabile să aducă fericirea poporului, chiar împotriva dorinței acestuia, dar și riscul de a deveni reale victime ale unei politici care îi depășește.

În secolul al XVIII-lea suveranii luminați beneficiau de concursul filosofilor enciclopediști, în prezent locul acestora este preluat de experți, care rămân însă de cele mai multe ori închistați în competența lor și în orice caz legați de interese care să le asigure o continuitate. Or, pe de o parte, funcția publică este indisolubilă unei viziuni globale, conjugată cu capacitatea de a sintetiza orientarea în perspectivă, iar pe de altă parte, **inertia** apare ca discordantă cu necesitatea unor răspunsuri urgente provocate de situații complexe, foarte schimbătoare, care de multe ori sfârșesc prin rezolvări oportuniste, circumstanțiate.

Tehnocrații de azi au fost asemuiți³⁸ cu fosta nobilime a robei, un corp care se formează, creând totodată statul. Alegerea lor ca specialiști este determinată mai mult prin prisma loialismului

lor, decât după competență, formați la școala obedienței. Un politician ar trebui să știe să-și aleagă colaboratorii în așa fel încât aceștia, prin calitățile lor, să compenseze defectele pe care și le recunoaște³⁹. Din această lipsă de prevedere se nasc tensiuni, ce se transformă uneori în conflicte între politicieni și înalții funcționari publici, două categorii de cadre care servesc două scopuri constituționale: funcționarii publici, tehnici, analitici, angrenajele unei mașini sunt cei care asigură "plutirea navei" în orice condiții, iar politicienii intuitivi, emotivi și uneori impulsivi stabilesc "cursul navei". Conlucrarea lor sinceră este esențială. M. Thatcher⁴⁰ analizând avizele date unor miniștri care erau substanțial diferite a făcut investigații și a constatat că "soluțiile" erau date în funcție de preferințele presupuse ale miniștrilor și nu de eficiența lor. De aceea a insistat să i se prezinte soluțiile cele mai sincere, **argumentele** rămânând primul principiu al guvernării. Regulile jocului electoral **interzic** oamenilor politici, oricât de sinceri ar dori să fie, **să recunoască** adevărul sau partea de adevăr care există în pozițiile adversarilor⁴¹, deși, exprimarea acestuia n-ar trebui condiționată de vreo aprobare. În fine, lipsa de răspundere se manifestă de multe ori și în "politica de a nu face politică" atunci când opțiunile sunt greu de luat și când este preferabil, de teama descalificării, să lase lucrurile "statu quo" într-o atmosferă regizată de a părea ocupat fără a face ceva (*busy doing nothing*)⁴².

Tentațiile antiparlamentare, de exemplu în Franța, s-au manifestat chiar din momentul existenței regimului parlamentar. Jules Ferry spunea încă din 1883 că poporul azi ca și în trecut trebuie să se amuze de ceva, iar acel ceva, spunea el, era Parlamentul. Mai târziu, alții au afirmat că nu există o politică, ci politicieni prin alegerea cărora se asigură imunitatea parlamentară tocmai celor care nu o merită⁴³, unor oameni care nu au stofa marilor spirite ce sesizează cursul istoriei. Clémenceau preciza însă că parlamentarismul cu toate defectele sale – și sunt numeroase – are mari calități. Credea că Parlamentul este cel mai mare

³⁵ Jeremy J. Richardson, *op.cit.*

³⁶ Petter Riddell, *Honest opportunism*, London, 1993

³⁷ G. R. Searle, *op.cit.*

³⁸ Pierre Bourdieu, *La noblesse d'Etat*, Paris, Les Editions de Minuit, 1989, p. 543

³⁹ Simon James, *British Government*, London, 1997

⁴⁰ Margaret Thatcher, *The path to power*, London, Harper Collins Publishers, 1995, p. 123

⁴¹ Jacques Julliard, *L'année des fantômes*, Paris, Grasset, 1998, p. 175

⁴² Lyndon Robins, *Half a Century of British Politics*, 1997

⁴³ Michel Winock, *La France politique XIX - XX siècle*, Paris, Seuil, 1997, p. 205

organism **inventat** pentru a **comite erori politice**, dar că are avantajul superior de a fi reparabile⁴⁴.

În literatura de specialitate se învederează că în Europa partidele politice au devenit mai puțin populare⁴⁵ și fac față unor dramatice schimbări⁴⁶. Ceea ce a erodat legitimitatea sistemelor de partid este și faptul, printre altele, că în prezent politica tinde să fie mult mai tehnică, cu măsuri economice pe termen lung care nu-și pot produce efectele dacă sunt amendate ulterior de adversarii politici. Esența partidelor nemaifiind dominant ideologică, ele sunt într-un proces de schimbare, de adaptare la condițiile concrete.

În multe țări cuvântul "politician" are o conotație peiorativă. În 1995, în Anglia s-a organizat o conferință internațională pe tema "Parlamentul și Poporul"⁴⁷ în scopul de a schița un "**model de democrație**" în cadrul căreia s-au evidențiat, fără dificultate, motivele pentru care instituțiile reprezentative nu sunt apreciate, dar partea dificilă a fost identificarea soluțiilor în modelarea atitudinilor publice, în general. S-a atras atenția în special asupra faptului că dacă electorii își exprimă preferința prin vot în favoarea unui partid, aceasta nu înseamnă că și-au dat acordul în alb pentru tot ceea ce întreprinde partidul respectiv. Prof. Norton s-a exprimat plastic: electorii nu mai doresc un meniu fix, ci preferă meniul "*à la carte*". În vestul Europei s-au produs trei mari schimbări: slăbirea vechilor partide, virtuala dispariție a sistemului predominant de partid și diferențierea teritorială. Aceste schimbări nu sunt percepute ca un simptom de criză sau instabilitate, ci ca un semn de flexibilitate, inovație, un sistem structurat pe ideea competiției.

Criza partidelor politice se constată, printre alte state europene, și în Germania, al cărui popor este recunoscut ca "un popor de juriști". În 1993 un sondaj a arătat că 90% dintre electori nu au decât o mică sau deloc încredere în partidele tradiționale, considerate ca ocupând un loc disproporționat în viața politică germană. Una dintre criticile cele mai aspre se referă la faptul că trecerea prin partidele politice devine cel mai adesea o "trecere

obligatorie" pentru ocuparea unor cariere care nu au nimic de a face cu "meseria" politică⁴⁸.

Lipsa de încredere în oamenii politici care pierd contactul cu problemele de rezolvat ale populației, în partidele care vădesc inaptitudine de inovare, de găsire a unor soluții corespunzătoare viabile, precum și dubiul asupra coexistenței morale cu politica au atins proporții îngrijorătoare, deoarece aceste viziuni negative stau la baza justificării evitării prezenței la urne și conduc, chiar, la revendicarea dreptului de a nu se interesa de politică.

Or, paradoxal, aceste atitudini demonstrează din contră că oamenii sunt tot mai preocupați de problemele actuale ale societății, sunt mai informați, dispun de resursele indispensabile înțelegerii jocurilor politice, mai emancipați, deci sunt în măsură să facă distincția, oarecum convențională⁴⁹ între "politică" și "politic".

Pe de o parte, "politică" partidelor care se contrazic într-o comedie cu aparențe înșelătoare, lipsite de autenticitate în alternanța lor la guvernare, iar pe de altă parte, "politicul" cu problemele cronic nerezolvate de șomaj, sărăcie, războaie, poluare ce, departe de a "depolitiza" o populație tot mai politizată, conduce la sporirea apetenței politice. În esență, este vorba numai de o criză de reprezentare.

Ceea ce este cel mai grav este senzația pe care omul de rând o percepe a "parfumului generalizat de corupție" pe care statul pare să-l lase să se dezvolte fără indignare și care, prin însuși acest fapt, se plasează în afara legii⁵⁰, ceea ce face ca o administrație neprofesionistă și politizată – ce nu respectă etica răspunderii – să devină nefastă pentru democrație⁵¹. Este evident că nimeni nu discută despre o corupție, de care îi este rușine să și-o reproșeze. Și, întrucât tot mai mulți se întreabă cum să fii virtuos într-o lume în care recompensele par a fi acordate mai ales celor care nu sunt⁵², se poate lesne ajunge la o cleptocrație în care elita hoților se substituie tehnocraților⁵³. Pentru tot mai mulți constatarea fundamentală a existenței înscrisă în celebra formulă a lui Descartes "cuget, deci exist", devine nesatisfăcătoare tinzând a fi înlocuită

⁴⁸ Charles Debbasch, Jean Pontier, Jacques Bourdon, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Paris, 2000, p. 366

⁴⁹ Janine Mossuz-Lavau, *Les français et la politique: Enquête sur une crise*, Paris, Ed. Odile Jacob, 1994, p.269

⁵⁰ Jean Marie Pontaut, Franciz Szpiner, *L'Etat hors la loi*, Paris, Fayard, 1989

⁵¹ Ezra N. Suleiman, *Les ressorts cachés de la réussite française*, Paris, Seuil, 1995, p. 264

⁵² Régine Dhoguois, *La politesse, vertu des apparences*, Paris, 1991, p. 117

⁵³ Alain Minc, *Capitalism*, Paris, Grasset, 2000

⁴⁴ *Etude collective organisée par l'Association française pour l'histoire de la justice: Les ministres devant la Justice*, 1997

⁴⁵ Stephen Ingle, *British party system*, London, 2000, p. 217

⁴⁶ David Broughton, Mark Donovan, *Changing party system in Western Europe*, London, 1999

⁴⁷ Philip Laundy, *Parliament and the people: The reality and the public perception*, Aldershot, 1997

cu una mai convingătoare "fur, deci exist". Desigur, este o diferență fundamentală între cei care încalcă legea, întrucât orice idiot poate comite un furt sau asasinat, dar trebuie să fii un artist pentru a comite o moarte naturală sau o escrocherie de nedovedit⁵⁴. Nedemnitățile morale rămân, totuși, suportabile cu condiția de a nu se transforma în demnitate morală.

În momentul în care conducerea nu mai este "noi" poporul, ci ceva ce se pretinde deasupra noastră, când mandatul încredințat este privit ca un "rang" și nu ca o "funcție" oricât de justificată legal ar fi această poziționare, se pune într-adevăr întrebarea dacă aleșii noștri mai reprezintă suveranitatea⁵⁵ noastră și, dacă aceasta nu prevestește declinul și prăbușirea Statului liber. Bernard Shaw⁵⁶ compara o astfel de democrație cu un balon mare ce plutește cu aleșii noștri, în timp ce alții ne **umbă prin buzunare**. După 5 ani balonul coboară, pentru noi alegeri și când acesta se ridică ai **surpriza să vezi în nacelă aceiași oameni**. De unde era să știe Bernard Shaw cum curge timpul pentru politicieni, nefiind la curent – din cauza decalajului în timp – cu părerea M. Thatcher care mărturisea că atunci când este la guvernare timpul este foarte scurt, în comparație cu timpul când ești în opoziție, când timpul este "**al dracului de lung**"⁵⁷!

În mod discret, în plin avânt democratic, se formează o nouă aristocrație – nici de naștere și nici de merit – cu prea multe privilegii, fără să aducă prea multe servicii, asemănătoare nobilimii din trecut și care conduce societatea, cum spunea Disraeli la sfârșitul secolului al XIX-lea într-o **ipocrizie organizată**. După ce burghezia s-a constituit cu o parte a nobilimii de prestigiu reconvertite în **noua aristocrație a afacerilor**, și în prezent puterea politică, organic legată de cea economică, generează o nouă noblețe, care se realizează prin trecerea de la dominația economică la **dominația simbolică**⁵⁸, o dominație materială întreținută și de o dominație asupra mentalităților. Noii îmbogățiți sunt eroii contemporani celebrați de media – persoane foarte importante, care se străduiesc să fie recunoscute ca atare de către cei dominați – persoane foarte neimportante.

Această stare de lucruri duce la neparticipare la viața politică, la marginalizare,

transformând marea majoritate a oamenilor în apatici, cinici, chiar disperați. Însăși transparența – atât de solicitată – se transformă în "opacitate tehnocratică". În 1976⁵⁹ un sondaj a arătat că marea majoritate a electorilor ignoră mecanismele conducerii societății și adoptă în final o atitudine de indiferență față de politică, considerând-o o demagogie. Nimic nu este mai periculos într-o democrație, atrag atenția unii analiști⁶⁰, decât adoptarea unor măsuri ce par a fi adecvate, dar care în realitate sunt o simplă fațadă. Neîncrederea și indiferența reprezintă adevărații inamici ai serviciilor publice.

La întrebarea dacă într-o democrație poporul este într-adevăr actorul principal tot mai frecvent se afirmă că, în Franța, de exemplu⁶¹, elitismul republican produce păături conducătoare – concurente între ele – dar socialmente identice prin scopul de a obține monopolul puterii. Puterea tuturor practic s-a transformat în puterea unora – adevărată noblețe republicană – asemănătoare modelului feudal prin **fidelitate și protecție** și care contribuie la reconstituirea de privilegii și evident de privilegiați. Ruptura tot mai flagrantă dintre cetățeni și elitele politice pune în discuție ideea de **democratizare a democrației**.

După 2.500 de ani omenirea împărtășește temerile lui Platon referitor la efectele demagogiei, definită ca o domnie a minciunii în mod științific dozată. El vedea în orice progres democratic virtualități antidemocratice. Suprimarea adevărului ("*supressio veri*") și sugerarea minciunii ("*suggestio falsi*") devin practici curente, simptom al unei societăți "bolnave de minciună"⁶². Minciuna politică a fost comparată cu poluarea⁶³: când trăiești cu ea te otrăvește în așa chip încât nu o mai simți, iar când se transformă în tragedie este prea târziu. Prima trăsătură a corupției moravurilor este renunțarea la adevăr. De aici decurg banalitatea infracțiunilor și vizibilitatea lor redusă, dispariția credibilității în acțiunea publică inclusiv în funcția de protecție a statului corupția devenind un fenomen acceptat⁶⁴.

Un sociolog reia o fabulă, reprodușă de multe ori în literatura de specialitate, aceea în care

⁵⁴ Arthur Koestler, *La quête de l'absolue*, Paris, 1981

⁵⁵ Andrew Marr, *Ruling Britannia, the failure and future of British democracy*, London, Penguin Books, 1996

⁵⁶ Bernard Shaw, *Plays political*, London, Penguin Books, 1986, p. 21

⁵⁷ Peter Hennessy, *Whitehall*, London, 1990

⁵⁸ Michel Pinçon, Monique Pinçon - Charlot - *Nouveaux patrons, nouvelles dynasties*, Paris, Calman Lévy, 1999, p. 177

⁵⁹ Chathérine Samet, *Justice, transparence et démocratie*, Val de France Edition, 1997, p. 15

⁶⁰ Mihael Hunt, Barry J. O'Toole, *Reform, ethics and leadership in public service*, Ashgate, Aldershot, 1998, p. 99

⁶¹ Pierre Héritier, *Gouverner sans le peuple, Les Editions de l'Atelier*, Paris, 2001, p. 31

⁶² Alain Etchegoyer, *La démocratie malade de mensonge*, Ed. François Bourin, 1993

⁶³ Pierre Daix, *J'ai cru au matin*, Paris, 1976

⁶⁴ Jean Ziegler, *Les seigneurs du crime, les nouvelles mafias contre la démocratie*, Paris, Seuil, 1998, p. 19.

un scorpion solicită unei broaște să-l transporte, în spate, peste un râu. Broasca, după ce refuză motivat pe considerentul că îi este teamă să nu fie înțepată de scorpion în timpul traversării este în cele din urmă convinsă prin argumentul, foarte logic, al scorpionului că nu ar putea face așa ceva întrucât neștiind să înoate ar pieri și el. Temerea broaștei însă, din păcate, s-a adevărit deoarece în mijlocul râului scorpionul a înțepat-o. Muribunda broască uluită, se miră de acțiunea scorpionului. Acesta, pe punctul de a se îneca i-a răspuns că nu putea face altfel întrucât **aceasta este natura lui**. Comentatorul arată că scorpionul ucigaș și sinucigaș întruchipează **omul politic înșelător** care se vede, însă, păcălit de propria sa abilitate de a improviza o pledoarie logică și eficace, pentru că în final nu a avut strategia deliberată a minciunii, aceasta fiindu-i fatală și lui. Broasca reprezintă victima credinței naive în raționalitatea înșelătoare. Scorpionul apare ca un machiavelic imperfect, gata să utilizeze orice argument pentru a convinge, dar incapabil să-și controleze reacțiile sale ilogice pe cât a știut să le manipuleze pe ale broaștei prea credule.

Dacă practica minciunii s-ar generaliza nimeni nu va mai crede pe cineva și abia atunci s-ar ajunge, paradoxal, în situația de a nu se mai putea minți, tocmai pentru că minciuna presupune o încredere pe care o violează și care din această cauză a dispărut. Într-o adevărată democrație, **a minții**, nu ar trebui să însemne a nu spune adevărul, ci a te plasa pe o orbită în contradicție cu responsabilitatea asumată.

Democrația se contrazice ea însăși când acceptă privilegierea celor pe care comunitatea i-a desemnat să-i reprezinte. Cum poate fi respectată o politică, dacă oamenii politici nu se respectă între ei? Dacă își arogă "dreptul de a disprețui". Pe acest gen de considerente unii teoreticieni justifică actul de nesupunere față de un Guvern – întâmplător la putere – întrucât obediența față de acesta trebuie detașată de loialitatea față de popor, care rămâne o virtute centrală și inalterabilă a cetățeanului⁶⁵.

Absența probității provoacă o asemenea perversitate încât într-o anumită situație nu mai corespunde nici unui regim politic, la orizont profilându-se o veritabilă depolitizare a politicului. Poziția ambiguă a omului politic este redată sugestiv prin definirea republicanului de stânga care este un om de centru, dar din cauza vremurilor grele este obligat să se plaseze la dreapta⁶⁶. Se pare că în natură este mai greu să se realizeze această schimbare, dacă urmărim experiența lui Jean

Cocteau⁶⁷ de a așeza un cameleon pe o pătură roșie. Acesta se concentrează și devine roșu. E pus apoi pe una verde și el se înverzește. În fine așezat pe o pătură ecosez, după o ezitare, nu se mai poate adapta și moare. Unii își schimbă concepțiile politice numai pentru a fi remarcați că au avut, totuși una. Pentru bani, spunea Antoine de Rivarol⁶⁸, omul este capabil de orice, **chiar și de o faptă bună**.

Dilemele, incertitudinile și rătăcirile democrației se datorează precarității activității politice. Statul de drept, instanțele politice, societatea civilă sunt forme juridice câștigate numai atunci când acționează în numele și interesul cetățenilor⁶⁹.

Instituțiile democratice nu sunt un **dar** al naturii, ci **fructul unei culturi** ce se impune cu dificultate și supraviețuiește numai prin grijă constantă⁷⁰. Cultura nu se moștenește, ea se cucerește⁷¹.

Una dintre definițiile suveranității (C. Schmitt în 1922) arăta că suveran este acela care **decide** în situații **excepționale**, o chintesență a decizionismului în politică. Dispoziții juridice și constituționale determină condițiile exercitării puterii, delimitând drepturile și datoriile Puterii, dar în acele momente, spune autorul, nu mai guvernează legea, ci o **subiectivitate** a cărei decizie este eliberată de orice obligație normativă, devenind absolută în sens propriu. În esență, în acele momente statul suspendă dreptul în virtutea unor imperative mai înalte – autoconservarea – ceea ce demonstrează că și în democrație există o ireductibilă și de nedepășit dimensiune autocratică. Fostul Președinte al S.U.A., Nixon, arăta în memoriile sale că de patru ori a fost în dilema deciziei de folosire a armelor nucleare, ceea ce, după cum nota Raymond Aron, Nixon evoca în acele situații, mai mult pe Ivan cel Groaznic decât un suveran de stat de drept⁷².

O dezbatere pasionantă asupra negării democrației s-a purtat în legătură cu diferitele curente ale politicii militare care impun severe limite democrației. În relația cu democrația,

⁶⁷ Jacques Julliard, *L'année des fantômes*, Paris, Bernard Grasset, 1998, p. 120

⁶⁸ Bernadette de Castelbajac, *Les mots les plus méchants de l'Histoire*, Paris, Perrin, 1991, p. 136

⁶⁹ Karren Dawish, Bruce Parrot, *Russia and the new states of Eurasia*, London, 1994

⁷⁰ Nicolas Giudici, *Le crépuscule des Corses*, Paris, Bernard Grasset, 1997, p. 128

⁷¹ Olivier Todd, *André Malraux, une vie*, Paris, Gallimard, 2001, p. 431

⁷² Sylvie Mesure, Alain Renaut, *La guerre des dieux: Essai sur la querelle des valeurs*, Paris, Bernard Grasset, 1996, p. 113

⁶⁵ John Horton, *Political obligation*, London, 1992

⁶⁶ John Hall, *Transition to modernity*, London, 1992

factorul militar este influențat de teoria și practica "securității naționale". Siguranța statului ca și a cetățeanului sunt în mod necesar conexe. Securitatea este considerată un bun public și asigurarea ei se realizează în cel mai secret regim al birocrăției de stat. Cu toate acestea procesul de democratizare a societății cere o sistematică reducere a multora dintre prerogativele profesionale militare, în special prerogativele politice care mai există și în democrațiile avansate⁷³. Mentalitatea militară – chiar în societăți democratice din cele mai avansate – reprezintă o amenințare față de democrație afirmă Christopher Pierson⁷⁴ (exemplu deciziile cu privire la armele nucleare care scapă procesului democratic). Churchill a luat decizia consimțământului **britanic de lansare a bombei atomice** asupra Japoniei **fără consultarea** Cabinetului de Război⁷⁵. Gândirea militară învederează slăbiciunea individului pe care o compensează prin organizare, disciplină, lider, în subordonare ierarhică într-o cultură ce descurajează reflecția sau discuția. Autorul este de părere că o amenințare la adresa democrației o reprezintă concentrarea deciziilor militare este, mai ales în complexitatea războiului modern, astfel încât ajunge la concluzia transformării securității naționale în **securitate democratică**, o demilitarizare a societății prin democratizarea întregii societăți.

Roger Caillois analizând și el relația dintre război și democrație susține că războiul a furnizat întotdeauna statului motive și ocazii de a-și mări controlul asupra națiunii – politica războiului eliminând orice opoziție și chiar pasivitate. Războiul – violența onorată – oferă omului civilizat, mai ales în războiul total, unica ocazie să devină atât un erou, cât și de a-și da frâu liber instinctelor sale. Războiul nu numai că nu se adaptează legilor generale ale civilizației, ci din contră el impune și comandă în loc să le respecte, ceea ce a determinat, în trecut, pe unii să susțină că războiul este un motor principal al Istoriei⁷⁶.

Dar, ca multe altele, nici războaiele nu mai sunt cum erau. Strategiile au fost schimbate, precum și mijloacele folosite și dacă în trecut se putea afirma că războiul era prelungirea politicii cu alte mijloace se pare, spun unii, că în prezent nu

este altceva decât un **substitut în absența politicii**⁷⁷. Prin numeroasele victime, în special din rândul populației civile, războiul modern ia aspectul unor operațiuni în care oamenii se omoară între ei, fără să se cunoască, pentru niște oameni care se cunosc, dar care nu seucid niciodată. Or, este inutil a dori pace fără o dezarmare a mentalităților. Numai o opinie publică mondială, înfipată oarecum datorită spectaculoasei circulații a informațiilor, o regândire a democrației eliberată de încătușarea memoriilor revanșarde conjugate cu măsuri reale de înlăturare a in Justițiilor sociale, pot constitui premisele păcii în lume. De aceea, victimele crimelor contra păcii și omenirii au nevoie de recunoașterea in Justițiilor îndurate, deoarece absența acestei recunoașteri, ignorarea lor, echivalează cu o **denegare de dreptate** o încercare de a le transforma în "non evenimente istorice"⁷⁸.

Va urma

⁷³ Robin Luckham, Gordon White, *Democratisation in the South*, Manchester University Press, 1996

⁷⁴ Robert C. Johansen, *Military policies and the state system as impediment to democracy*, în David Held, *op. cit.*, p. 214

⁷⁵ Peter Hennessy, *The prime minister: The Offices and its holders, since 1945*, The Penguin Press, 2000, p. 51

⁷⁶ Roger Caillois, *Bellone ou la pente de la guerre*, Fata Morgana, 1994, p. 195

⁷⁷ Albert Samuel - *Comprendre le 20ème siècle, construire le 21e: Chronique sociale*, Lyon, 2001, p. 180

⁷⁸ Rosa Amelia Plumelle-Urbe, *La férocité blanche, génocides occultes*, Paris, Albin Michel, 2001, p.300

MEDALION

Victor Dan Zlătescu - un deschizător de drumuri în lumea dreptului românesc

Sorin POPESCU
Președinte de Secție
Consiliul Legislativ

Tudor PRELIPCEANU
expert
Consiliul Legislativ

Din mănunchiul de juriști renumiți prin valoarea lor profesională, ce și-au desfășurat activitatea în cel de-al doilea Consiliu Legislativ, care a funcționat în perioada 1971-1989, s-a remarcat în mod deosebit Victor Dan Zlătescu, care ar fi împlinit în luna octombrie, anul acesta, 70 de ani.

Solida sa pregătire profesională avea temeinice rădăcini în familie. Astfel, tatăl său, Dobre Zlătescu, era un binecunoscut avocat, fiind șeful Contenciosului General al Statului. V. D. Zlătescu, ce a văzut lumina zilei la 25

octombrie 1933, la București, a fost de mic copil educat cu grijă de mama sa, Sofia, ce era casnică. În 1951 a absolvit Liceul teoretic nr.8 din București, iar în perioada 1951-1956 a urmat Facultatea de Drept a Universității din București, pe care a absolvit-o cu diplomă de merit. În 1952 a fost exclus din UTM și din Facultatea de Drept, pentru probleme de "dosar", fiind nevoit să lucreze pe Șantierul Dunăre-Marea Neagră, dar a fost reprimit la facultate, în anul următor, pentru că era șef de promoție.

Era deosebit de prețuit de colegii de an, între aceștia numărându-se bunul său prieten Paul Balasan, ce a ajuns cu timpul consilier juridic șef în cadrul C.F.R., dar a dispărut prematur, și Laurențiu Mînescu, în prezent consilier, șef de sector în actualul Consiliu Legislativ. *"Pe Victor Zlătescu l-am întâlnit prima oară în viață, în septembrie*

1951, pe culoarele Facultății de Drept din București, în primul an universitar, remarcând la el un aspect somatic deosebit: păr negru ca pana corbului, ochi vii, pătrunzători. Nu știu unde, când și cum ne-am adresat primele cuvinte, cine a avut inițiativa, dar dintr-un bun început am reținut, cu această plăcută ocazie, dorința de dialog, plăcerea de confruntare, spirit critic cu tendință de ironie, chiar marcată uneori", își amintește Laurențiu Mînescu, care precizează, totodată, că "era pe vremea când la orice întrunire organizată în cadrul facultății se scanda minute în șir 'Stalin-Stalin!', când în orice manual se făceau trimiteri nenumărate la clasicii marxism-leninismului și se demasca criza putredului imperialism. Și totuși și atunci se puteau ridica unele probleme care aveau un grad ridicat de nonconformism în cadrul câtorva seminarii, puține însă, și aceasta s-a întâmplat și la grupa 1 și la grupa 5, printre promotori evidențiindu-se și Victor Zlătescu". "Anii s-au scurs, a murit Stalin, au urmat confruntări și epurări în Partidul Muncitoresc Român, s-a atenuat întrucâtva agresiunea politică, a dispărut neîncrederea între colegi, a sporit stima și recunoașterea valorii", remarcă L. Mînescu, care, de altfel, consideră că lui V. D. Zlătescu i se potrivea gândul frumos șlefuit de reputatul critic literar George Călinescu: "Oamenii excepționali sunt plini de surprize și au totdeauna o necunoscută. Ceilalți sunt invariabili". V. D. Zlătescu a dovedit, pe parcursul timpului, că ceea ce l-a caracterizat a fost alura de învingător, fapt ce l-a ajutat să cunoască și să realizeze ce și-a dorit.

În pofida vitregiilor timpului, V. D. Zlătescu s-a format la școala unor personalități proeminente ale științei dreptului românesc din perioada anilor cincizeci, între care Mihail Eliescu,

Salvator Brădeanu, Traian Ionașcu, devenind, la rândul său, o personalitate cunoscută și recunoscută a dreptului privat românesc. *"Profesorii noștri de la care am învățat carte. Ce frumos sună! Cine erau aceștia? Traian Ionașcu, Mihail Eliescu și Vintilă Dongoroz - ultimii din marii profesori - fuseseră exmatriculați. Ionașcu era consultant cu jumătate de normă la Arbitraj, Eliescu devenise un obscur jurisconsult, Dongoroz, după câte știu...nu era nimic. În schimb viața științifică era dominată de câteva figuri destinate să intre în istoria științei juridice ca niște curiozități de muzeu"*, scria mai târziu V. D. Zlătescu în articolul *"Amintiri din Facultatea de Drept"*, apărut în noua serie a revistei *"Palatul de Justiție"*¹. Era perioada de tristă amintire a dictaturii proletarietului ce a fost instaurată, după cel de al doilea război mondial, o dată cu intrarea în țară a trupelor sovietice. La absolvirea facultății, în tumultuosul an 1956, V. D. Zlătescu a intrat în avocatură, fiind stagiar la avocatul Adrian Dumitru-Dobrovici, ce deținea, alături de Constantin Paraschivescu-Bălăceanu, o poziție de vârf în viața juridică de după 1948.

În 1967, și-a luat doctoratul la Facultatea de Drept din București, cu teza *"Contractele de furnizare a energiei electrice și termice"*, interesantă prin modul în care V. D. Zlătescu, spirit deosebit de cultivat, a știut să o abordeze. În perioada 1967-1971 urmează și cursurile Facultății internaționale de drept comparat de la Strasbourg, pe care le absolvă obținând Diploma superioară de drept comparat, ca în 1972 să susțină examenele generale de doctorat în drept comparat. V. D. Zlătescu și Dan Gheciu (stabilit ulterior în Canada), colegi în sectorul de drept civil al Institutului de Cercetări Juridice, au fost, de altfel, primii absolvenți români ai Facultății amintite de la Strasbourg.

În legătură cu perioada studiilor, V. D. Zlătescu preciza, referindu-se la profesorii pe care i-a avut: *"Pot afirma chiar că dintre profesorii pe care i-am întâlnit în viață - mai mult poate decât iluștrii francezi Gabriel Marty sau René David - profesorul Eliescu mi-a deschis orizontul dreptului. Am înțeles de la el, ca și de la Marty, de altfel, ce înseamnă să trăiești dreptul. Ca un delfin care respiră și se hrănește în apa din care, o dată scos, moare, juristul adevărat - atât de rarul jurist autentic - nu privește dreptul ca pe o unealtă de lucru, ca pe o meserie care îi asigură existența, ci trăiește prin el și pentru el, își identifică toate*

*preocupările și aspirațiile cu cele ale disciplinei pe care o servește"*².

În acei ani, în jurul lui V. D. Zlătescu s-a format un grup de prieteni, animați de entuziasmul tinereții, din care făceau parte, în primul rând, Dinu Cunescu, în prezent avocat de renume, Mihai Giugariu, fost consilier și adjunct al șefului Secției a III-a a celui de al doilea Consiliu Legislativ, astăzi judecător la Curtea Supremă de Justiție, Eugen Chele, un distins jurist ce a lucrat, ca secretar general de redacție, la *"Revista română de drept"*, stins prematur din viață, și avocatul Mihail Ghiga. *"Nu pot să declar că a fost un grup care se ocupa numai cu discuțiile elevate de ordin profesional"*, își amintește Dinu Cunescu. La rândul său, Mihai Giugariu mărturisește: *"Prietenia aceasta dintre noi, dintre membrii grupului nostru - de patru, cinci, șase oameni - cred că totuși se baza mai puțin pe afinități de ordin profesional, deși fiecare dintre noi urmărea cu atenție evoluția celorlalți și într-un fel ne ajutam colegial"*. *"Ne trăiam viața din plin și ceea ce a fost frumos - și pentru aceasta îi mulțumesc și acum lui Victor Dan Zlătescu - este că datorită ajutorului său am reușit, rând pe rând, toți prietenii, să pătrundem ca studenți la Facultatea internațională de drept comparat de la Strasbourg, fiind beneficiarii unor burse"*, preciza Dinu Cunescu în cadrul unei emisiuni radio dedicată profesorului universitar doctor Victor Dan Zlătescu. La aceeași emisiune de radio, Mihai Giugariu arăta: *"Victor a privit activitatea de învățământ de la Facultatea internațională de drept comparat de la Strasbourg într-un mod pragmatic. Adică, el a avut șansa să ajungă primul acolo și și-a spus că șansa aceasta trebuie să o treacă mai departe. Și, într-un fel, a devenit un legământ pentru ceilalți. Astfel, fiecare dintre noi s-a străduit să ofere altora posibilitatea de a ajunge acolo. S-a realizat un fel de suveică, dar era o suveică bine gândită, pentru că o serie de juriști români din acea perioadă s-au bucurat de această posibilitate și au folosit ceea ce au câștigat pe plan uman acolo. A fost o modalitate de a ne ajuta unii pe alții, de a intra într-un fel de cerc de solidaritate intelectuală și pentru aceasta ar trebui ca toți cei care am trecut prin această Facultate de la Strasbourg să ne amintim de locul care i se cuvine lui Victor în memoria noastră"*.

De remarcat că V. D. Zlătescu, ca și prietenii săi Dinu Cunescu și Eugen Chele, au fost deosebit de apreciați la Exeter, în Marea Britanie, unde au fost invitați să participe la o conferință internațională, dar și pentru a studia dreptul anglo-

¹ **Victor Dan Zlătescu:** *Amintiri din Facultatea de Drept*, în: *"Palatul de Justiție"*, nr.5, 1990, p.7.

² **Victor Dan Zlătescu:** *Mihail Eliescu*, în: *"Palatul de Justiție"*, nr.3, 1995, p.4.

saxon. De altfel, V. D. Zlătescu, fin cunoscător al limbii franceze, dar și al englezei, a avut după aceea posibilitatea să studieze în Franța, Italia, Olanda și Spania sistemele de drept ale acestor țări. *"Vă dați seama că împreună fiind am putut gusta deplin tot ce ne putea oferi mirajul, pe vremea aceea fantastic, al Occidentului. Studiile erau foarte serioase, dar, nu în ultimul rând, toate plimbările, vizitele la muzee, toate ieșirile seara, având în vedere că fondurile de care dispuneam erau foarte limitate, pentru a bea o băutură locală și a depăna amintiri, m-au legat de Victor Zlătescu",* relatează Dinu Cunescu, care, de asemenea, remarcă: *"Am avut șansa să merg o dată cu Victor la Lausanne să vizităm, să studiem la o mare bibliotecă. Atunci am fost uimit să văd că nu prea se luau cărți, pentru că totul era pe microfilme. Și eu și Victor am căscat ochii mari și am început să înțelegem deosebirea fantastică dintre posibilitățile de informare de la noi din vremea aceea și posibilitățile pe care le oferea Occidentul. Este cert că aceste ieșiri ne-au format și o cultură juridică puternică, nu numai o gândire, în general, mai matură, ceea ce nu cred că puteam să realizăm rămânând doar în țară".* Pe de altă parte, în cadrul emisiunii radio menționate, Mihai Giugariu sublinia: *"Victor avea un remarcabil spirit de echipă. Elementul care rămâne caracterizant pentru el era elementul uman. Prin spirit de echipă înțeleg faptul că oferea un element de solidaritate celor din jurul lui, cu care comunica, cu care era prieten. Nu se limita numai la un schimb oarecare de bunăvoințe, ci se simțea direct implicat în ceea ce oferea și, desigur, în ceea ce primea".*

Pe plan profesional, V. D. Zlătescu a încheiat activitatea de avocat, în cadrul Colegiului de avocați din București, în 1962, și a continuat să lucreze în Arbitrajul Ministerului Minelor și Energiei Electrice, deținând funcția de consultant arbitral șef. Având în vedere calitățile sale profesionale deosebite, V. D. Zlătescu a trecut de la acest minister la Institutul de Cercetări Juridice.

Dar iată cum prezenta V. D. Zlătescu acest moment de răscruce din viața sa pentru destinul său profesional: *"În anul 1964, reușind la un concurs, am devenit cercetător la Institutul de Cercetări Juridice, în sectorul de drept civil condus de Mihail Eliescu. Câteva săptămâni, la început, nici nu reușeam să articulez o vorbă în prezența sa, cu riscul de a-l face să-și formeze o impresie catastrofală despre inteligența mea. În institut lucrau, pe atunci, o serie dintre cei mai renumiți juriști ai epocii interbelice. Scăpați din pușcărie, smulși din cea mai neagră mizerie sau uitați aproape complet, profesori ca Vintilă Dongoroz, I. Rosetti-Bălănescu, N. Dașcovici, Ion Vântu,*

Salvator Brădeanu, adunați prin meritul incontestabil al lui Traian Ionașcu, directorul Institutului, formau o adevărată echipă cu mai tinerii: Valentin Georgescu, Yolanda Eminescu, M. Lepădătescu, L. Miller, Eleonora Roman, Savelly Zilberstein, Sanda Ghimpu, echipă care a ținut sus, cu mult curaj, steagul adevăratei științe juridice, reușind să publice opere valoroase dintre care multe ar trebui reevaluate cu obiectivitate. Era un climat de înaltă spiritualitate și exigență științifică, în care s-au format cadre care aveau să devină, mai târziu, juriști consacrați³. V. D. Zlătescu s-a format la școala de înalt prestigiu a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, unde a avut ocazia să fie în preajma unor corifei ai științei dreptului privat românesc, care își începuseră activitatea între cele două războaie mondiale, iar după 1946-'47 unii dintre ei fuseseră izgoniți de la catedră, având însă posibilitatea să-și continue opera în cadrul Institutului. De la acești adevărați maeștri, cărora li se adaugă celor amintiți mai sus Virgil Economu, Petre Anca, Octavian Căpățână, tânărul Victor Dan Zlătescu și-a însușit principiile și valorile perene ale dreptului, repere sigure ale propriei creații viitoare. Rezultatele cercetărilor sale le publica în cele două reviste ale Institutului - "Studii și cercetări juridice" și "Revue roumaine des sciences sociales. Série de sciences juridiques". La acest Institut a avut ocazia să cunoască și activitatea de avizare a proiectelor de legi, experiență care-i va folosi mai târziu când va lucra la Consiliul Legislativ. De altfel, după cum relatează Sofia Popescu, cercetător la Institutul de Cercetări Juridice, o activitate de avizare a proiectelor actelor normative s-a făcut, înainte de crearea Consiliului Legislativ, la Institutul de Cercetări Juridice.

După încheierea, în 1969, a activității la Institutul de Cercetări Juridice și după o scurtă trecere pe la Direcția Juridică a Consiliului de Stat, unde a funcționat, între 1969-1972, în calitate de consultant de specialitate, Victor Dan Zlătescu s-a încadrat, în 1972, în abia reînființatul Consiliu Legislativ (al doilea din istoria țării), în funcția de secretar științific. În această nouă etapă importantă în formarea sa profesională, V. D. Zlătescu a fost coleg cu juriști renumiți ai țării ce au lucrat sub conducerea nu mai puțin cunoscutului profesor universitar doctor docent Ioan Ceterchi, președintele Consiliului Legislativ. V. D. Zlătescu a fost treptat consilier, adjunct de șef de secție și șeful Secției a II-a, în care au activat juriști de prestigiu, precum Constantin Bejenaru, Artur Hilsenrad, Valer Dorneanu, Lucian Stângu, Olga Ionescu. Ca urmare a prețurii de care se bucura la

³ *Idem*, p.4.

Consiliul Legislativ, V. D. Zlătescu a ținut, în unele situații, locul lui Ioan Ceterchi, când nu se afla în țară. După plecarea, în 1980, a lui Ioan Ceterchi din fruntea Consiliului Legislativ, V. D. Zlătescu a activat o scurtă perioadă de timp în calitate de locțiitor de președinte. Foștii colegi de la Consiliul Legislativ i-au păstrat o vie amintire. Astfel, colega sa de secție Olga Ionescu, ce a fost expert în cel de-al doilea Consiliu Legislativ și îndeplinește funcția de consilier în actualul Consiliu, aprecia la V. D. Zlătescu înalta pregătire profesională, demonstrată în numeroasele și valoroasele sale lucrări, darul oratoric de excepție, dovedit de marea sa priză la public, talentul organizatoric, ce l-a ajutat să inițieze și să fie sufletul unor manifestări științifice cu participare internațională, dar să și coordoneze bine activitatea Consiliului Legislativ în perioada în care a fost locțiitor de președinte, calitățile sale umane deosebite. În opinia Corneliiei Vasilescu, ce a activat, de asemenea, în calitate de expert în cel de-al doilea Consiliu Legislativ și este consilier în actualul Consiliu Legislativ, V. D. Zlătescu impresiona prin erudiție, prin cultura bogată, îndeosebi juridică, prin aplecarea spre cercetare. De altfel, înclinația sa spre studiu, analiză, comparație i-a permis să aprofundeze fenomenul juridic în variate lucrări deosebit de apreciate, inclusiv pentru talentul pe care l-a manifestat din plin în scrierea lor. Avea o fire deschisă, comunicativă, avea vervă și o modalitate de exprimare la obiect și bine argumentată și era generos în relațiile cu oamenii. La rândul său, Victor Dan Zlătescu aprecia rolul benefic pe care Consiliul Legislativ era chemat să-l joace în viața juridică a țării. El și-a încetat voluntar activitatea la Consiliul Legislativ, în 1982, revenind ca avocat în Colegiul bucureștean, până în 1990. Cu acest prilej, s-a dovedit a fi și un eminent practician.

În contextul oferit de Revoluția din decembrie 1989, care a pus capăt îndelungatei dictaturi comuniste din țară și a permis reinstaurarea valorilor democratice în România, V. D. Zlătescu a activat, în perioada 1990-1992, ca judecător la Curtea Supremă de Justiție și, apoi, între 1992 și 1998, ca judecător la Curtea Constituțională. V. D. Zlătescu a fost judecător al Curții Constituționale de la înființarea acesteia, calitate în care a contribuit în mod remarcabil la așezarea bazelor organizatorice și funcționale ale acestei instituții fundamentale a statului de drept în România, precum și la crearea și perfecționarea jurisprudenței Curții Constituționale, la sincronizarea practicii acesteia cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. La Curtea Constituțională, V. D. Zlătescu a colaborat cu Vasile Gionea, pentru care elaborarea proiectului

Constituției din 1991 a însemnat un tărâm pe care și-a desfășurat calitățile de logică juridică, de perspicacitate și de simț al măsurii. Referindu-se la această colaborare, V. D. Zlătescu arăta: *"Devenit primul președinte al Curții Constituționale, Vasile Gionea a fost confruntat cu problemele organizării unei instituții care nu mai existase în istoria țării noastre. Au fost trei ani fecunzi, în care, lucrând împreună, m-am bucurat de o colaborare care mi-a îmbogățit spiritul și m-a stimulat permanent. La Curtea Constituțională, Vasile Gionea a reușit să formeze în jurul său o echipă din personalități atât de deosebite. Această echipă a deschis căile jurisprudenței Curții Constituționale, fiind confruntată adesea cu probleme de o dificultate pe care oricine o poate înțelege. Este în primul rând meritul președintelui Gionea de a fi știut să conducă această echipă, să concilieze divergențele, să ducă înaintea opera de constituționalizare a întregii legislații"*⁴.

Victor Dan Zlătescu, ce a acumulat o bogată și variată experiență juridică în diferitele etape ale activității sale profesionale, și-a dedicat întreaga viață investigației științifice, reușind să pătrundă până la miezul problemelor pe care le-a abordat. De remarcat că, sub aspectul activității științifice, Victor Dan Zlătescu a fost fondatorul școlii moderne de drept comparat în România. A fost secretar științific și apoi președinte al Societății române de drept comparat; membru în Consiliul General și președinte al Secției de dreptul familiei al Uniunii Internaționale a Organismelor familiale (Paris); membru al Societății franceze de legislație comparată – (1981, Paris); vicepreședinte al Asociației studenților și foștilor studenți în drept comparat (Strasbourg, 1972-1980); membru al Asociației de Drept Internațional - ILA (Londra); membru al Comisiei de demografie a Academiei Române (1990); președinte fondator al Asociației pentru Națiunile Unite din România (ANUROM) (1991); președinte al Asociației Române pentru Drepturile Omului; membru al Consiliului General al Institutului Român pentru Drepturile Omului (1991); președinte și fondator al asociației "Family Forum" (1992); membru al Comitato Permanente Internazionale per attuazione del Decenio per l'Educazione ai Diretti Umani - IPU, (Roma, 1994); membru al Paneurope Swiss. A inițiat și a fost membru fondator al "Clubului de la Cheia" (1999), care în prezent îi poartă numele.

Un moment de seamă în viața științifică a lui V. D. Zlătescu l-a reprezentat primirea sa, în 1995, în rândul membrilor asociați ai Academiei

⁴ **Victor Dan Zlătescu:** *Suntem mai săraci și mai singuri*, în: "Palatul de Justiție", nr.11, 1999, p.4.

Internaționale de Drept Comparat de la Paris. Primirea sa în acest prestigios for academic internațional a însemnat o consacrare a meritelor sale de om de știință și organizator, dar și, în același timp, o recunoaștere a valorilor științei juridice românești. V. D. Zlătescu a fost preocupat, ani îndelungați, de problematica dreptului comparat, publicând, în diferite reviste de specialitate din străinătate și îndeosebi în prestigioasa "Revue internationale de droit comparé", studii de drept comparat care i-au atras o notorietate internațională. A fost raportor la congresele din anii 1978, 1982, 1986, 1990, 1994 și 1998 ale Academiei Internaționale de Drept Comparat din Paris, considerate printre cele mai importante manifestări științifice ale lumii juridice. Spre deosebire de Congresul din 1994 de la Atena, care era preponderent francofon, la Congresul din 1998 de la Bristol, V. D. Zlătescu semnala intrarea în mișcarea comparatistă a unui mare număr de țări cu sisteme juridice de *common-law*. Cei mai mulți specialiști proveneau din Statele Unite, dar erau și numeroși reprezentanți din Canada, Africa de Sud, Australia etc. El remarca modificarea de mentalitate juridică și a problematicii, care a adus în acel congres un aer nou, poate nu mai ozonat, dar în orice caz inedit. V. D. Zlătescu a fost, totodată, inițiatorul român al Zilelor juridice franco-române, organizate succesiv în România și Franța, de Societatea franceză de legislație comparată, de Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române și de Societatea română de drept comparat. Gavril Iosif Chiuzbaian, președintele Uniunii Juriștilor din România aprecia, de altfel, că: "*Victor Dan Zlătescu a purtat nenumărate bătălii pentru afirmarea spiritului științific în gândirea juridică românească. Întreaga sa operă stă mărturie în această privință*"⁵. Pentru înaltele sale merite științifice, lui V. D. Zlătescu i s-a decernat Premiul "Simion Bărnuțiu" al Academiei Române, iar din partea Uniunii Juriștilor din România i s-a acordat premiul de excelență "Mihail Eliescu" și Medalia de Merit pentru întreaga sa activitate științifică în domeniul dreptului.

Autor a numeroase monografii, articole și studii de drept, în țară și străinătate, V. D. Zlătescu s-a remarcat, în mod deosebit, în domeniile dreptului civil, dreptului comparat și drepturilor omului, contribuind substanțial la dezvoltarea doctrinei juridice în aceste materii⁶. În domeniul dreptului civil, o preocupare statornică a lui V. D.

Zlătescu a fost reabilitarea Codului civil. Într-un articol apărut în prestigioasa publicație "Revue internationale de droit comparé", V. D. Zlătescu atrăgea atenția asupra revenirii dreptului român la locul său firesc în marea familie de drept romano-germanic, din care fusese smuls ca urmare a transformării sale în "drept socialist". Cu alt prilej, renumitul jurist preciza: "*Spre diferență de alte țări din Est, România a avut șansa că nu a abrogat nici Codul civil și nici pe cel comercial, astfel încât operația de reformă a legislației a avut un start avantajos pe care celelalte țări evadate din 'lagăr' nu l-au avut. Codul civil n-a fost abrogat doar pentru motivul că aproape treizeci de ani regimul totalitar a lucrat pentru elaborarea unui Cod civil, care, din fericire, nu a reușit. El a dat câteva lovituri redutabile acestui Cod, scoțând din el mai multe materii importante, în care intenționau să consacre principiile 'dreptului socialist'. De fapt, doar materiile obligațiilor și succesiunilor au rămas neschimbate în Cod*"⁷. În privința reabilitării Codului civil, V. D. Zlătescu dădea, după cum urmează, un mare credit Consiliului Legislativ: "*Avem de altfel și o bază de pornire: Codul civil al fostului Consiliu Legislativ din 1940, adoptat, dar neintrat în vigoare, o operă legislativă remarcabilă la care au lucrat unii din cei mai mari juriști ai timpului ca: Traian Ionașcu, Mihail Eliescu, Petre Anca etc. Materiile dreptului persoanelor, a dreptului familiei, a prescripției extinctive și-ar putea regăsi locul lor firesc în noul cod. Pornind de la acesta, elaborarea va fi mult ușurată și am putea avea, în scurt timp, un Cod civil de mare calitate. Ministerul Justiției și Consiliul Legislativ de azi ar putea înregistra, elaborându-l, un succes istoric*"⁸ (o prevestire care, iată, este pe cale să se împlinească). Pe de altă parte, în opinia lui V. D. Zlătescu: "*O problemă de o deosebită urgență și importanță este reprezentată de coordonarea legii naționale cu prevederile acordurilor și tratatelor internaționale. Desigur aici operează principiul self-executing, al aplicării directe a legii internaționale cu prioritate față de legislația internă. Considerăm însă că această măsură nu reprezintă decât o prevedere de tranziție, o garanție pentru aplicarea neîntârziată a legii internaționale, dar că legislația națională va trebui să fie pusă de acord, în substanța sa, cu aceasta, măsură prevăzută de altfel și de Constituție și de legea de organizare a Consiliului Legislativ*"⁹. V. D. Zlătescu și-a construit, de altfel, "Tratatul

⁵ **Gavril Iosif Chiuzbaian:** *Cuvânt la ceremonia înmormântării lui Victor Dan Zlătescu*, Cheia, 8 noiembrie 2000

⁶ **Sorin Popescu:** *In memoriam. Victor Dan Zlătescu*, în: "Revista de drept comercial", nr. 11, 2000, p.221.

⁷ **Victor Dan Zlătescu:** *Modificarea Codului civil*, în: "Palatul de Justiție", nr.3, 2000, p.8.

⁸ **Victor Dan Zlătescu:** *Despre necesitatea elaborării unui nou Cod civil*, în "Palatul de Justiție", nr.7, 1998, p.5.

⁹ *Idem*, p.5.

elementar de drept civil român", apărut în 2000, având în vedere obiectivul elaborării unui nou Cod civil, care să înglobeze unele dintre capitolele tradiționale ale acestuia, înlăturate arbitrar de regimul comunist, respectiv materiile privind persoanele, relațiile de familie, actele de stare civilă, prescripția extinctivă ș.a.¹⁰ Această lucrare, din care a apărut un prim volum dintr-o serie de șapte volume, pe care, din păcate, nu a mai apucat să o finalizeze, prefigura prin conținutul ei viitorul cod. Autorul și-a expus părerile argumentat și logic, în toate materiile pe care le-a abordat, fie că se referea la distincțiile dintre dreptul public și privat, la interpretarea actelor normative, la aplicarea legii civile în timp, la nulitatea actului juridic civil, la teoria inexistenței actului juridic sau cea a patrimoniului, ori cu privire la abuzul de drept. Nu a ezitat să ia atitudine chiar în unele probleme foarte controversate, cum erau cele privind garantarea sau ocrotirea proprietății, retroactivitatea legii interpretative ori efectul respingerii unei ordonanțe de către Parlament. Lucrarea sa era deosebit de accesibilă datorită limbajului și a stilului, fapt ce nu afecta înalta sa ținută științifică. Eleganța și fluența frazei erau, de altfel, însușiri proprii lui V. D. Zlătescu, întâlnite în cazul tuturor volumelor pe care le-a elaborat și care vădeau bogata sa cultură juridică, o temeinică pregătire umanistă, în genere.

Comparativismul este o veritabilă școală implicând o erudiție profundă. Tocmai această erudiție luminează întreaga operă a lui Victor Dan Zlătescu, despre care se poate spune că a fost una dintre cele mai interesante minți juridice românești. Profunzimea cunoștințelor sale se îmbina în mod armonios cu talentul de a expune simplu și elegant cele mai aride probleme. Măsura, strălucirea, jocul elegant al ideilor erau daruri întrunite în complexa personalitate a lui V. D. Zlătescu. Tocmai aceste calități au dat operei sale pondere și adâncime, bazându-se pe o lungă deprindere cu gândirea abstractă. Impresionanta sa erudiție explică și reușitele sale de excepție în domeniul dreptului comparat - ilustrat anterior și de alți români, ca prof. Leontin-Jean Constantinesco -, care i-au asigurat o binemeritată recunoaștere internațională. De altfel, Gavril Iosif Chiuzbaian aprecia că V. D. Zlătescu "a fost printre puținii specialiști români care s-au aplecat, cu pasiune și competență, asupra domeniului atât de complex și de sensibil al comparativismului. Stau mărturie numeroasele lucrări care i-au apărut de-a lungul timpului, de la

'Geografia juridică contemporană', în 1981, până la 'Panorama marilor sisteme contemporane de drept', în 1994, sau 'Drept privat comparat', în 1997". G. I. Chiuzbaian preciza: "M-a onorat faptul că autorul m-a solicitat să-i prefațez volumul 'Panorama marilor sisteme contemporane de drept', publicat, în 1994, în Editura Continent XXI. Scrisă și bazată pe un considerabil aparat critic, această lucrare a devenit un incontestabil termen de referință în literatura de specialitate, ca, de altfel, și celelalte cărți semnate de Victor Dan Zlătescu"¹¹.

O altă lucrare de referință din domeniul dreptului comparat a lui V. D. Zlătescu este "Drept privat comparat", apărută în 1997 la Editura Oscar Print, în care autorul preciza că: "dreptul comparat nu se limitează la simpla confruntare a textelor de legi, ci ia în considerare practica judiciară, administrativă, notarială, precum și opiniile autorilor de renume, pentru a se ajunge la o noțiune nouă, aceea de sistem juridic, un complex etico-juridic-social, diferind de simplul concept al legislației normative a unei țări date". Era prima lucrare, apărută în România, care încerca să trateze, în mod atotcuprinzător, materia respectivă, desprinzându-se de volumele anterioare ale aceluiași autor, limitate voit la prezentarea trăsăturilor și caracteristicilor fundamentale ale marilor sisteme contemporane de drept. Erau dezvoltate, pentru prima dată în țara noastră, elementele teoriei comparației, punând bazele științifico-teoretice ale cercetării în domeniu¹². Subliniind caracteristica principală a dreptului comparat - universalismul, V. D. Zlătescu a impus, totodată, și ideea actualității imediate a acestuia, ce se desprindea, mai ales, din analiza funcțiilor sale: funcția de cunoaștere a dreptului național, funcția normativă, funcția științifică și, cu deosebire, funcția de unificare a legislațiilor, pe care autorul o considera, nu fără temeii, un aspect particular al funcției normative. Și în această lucrare se remarcă stilul inconfundabil al lui V. D. Zlătescu, cursivitatea și claritatea ideilor, logica impecabilă a argumentelor, somptuoșitatea frazei și eleganța cuvântului, bogăția informației și, nu în ultimă instanță, soliditatea întregii construcții.

Preocupările lui V. D. Zlătescu s-au extins și în alte domenii de stringentă actualitate, ca cel al metodologiei juridice, în care a dat o foarte interesantă și apreciată "Introducere în logistica formală", anticipând Legea nr.24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea

¹⁰ Sorin Popescu: *V. D. Zlătescu - "Tratat elementar de drept civil român - Teoria generală"*, în: "Palatul de Justiție", nr.10, 2000, p.13.

¹¹ Gavril Iosif Chiuzbaian, *idem*

¹² Sorin Popescu: *În actualitate dreptul comparat*, în: "Palatul de Justiție", nr.2, 1998, p.13.

actelor normative, inițiată de Consiliul Legislativ, sau ca al drepturilor omului, materie în care a fost un colaborator de marcă al lucrărilor editate de Institutul Român pentru Drepturile Omului. Lucrarea "Introducere în logistica formală" reprezintă un domeniu de vârf al științei dreptului. De altfel, în opinia lui V. D. Zlătescu, "*legislația unui stat reprezintă un sistem. Este sistemul de drept național, unul din elementele de cea mai mare importanță care particularizează un stat*". De aceea se poate spune că, prin reglementarea legală a procedurii de elaborare a actelor normative, care devine frecventă, disciplina se transformă, dintr-o culegere de recomandări și sfaturi pentru legiuitori, într-o adevărată ramură de drept, dreptul elaborării legislative. Cu acest prilej, V. D. Zlătescu a pus în circulație sintagma de "logistică formală" în literatura de specialitate din România, formulă sub care tehnica juridică este mai cunoscută în Occident.

În domeniul drepturilor omului, V. D. Zlătescu a colaborat la realizarea unor importante lucrări cu devotata sa soție, prof. univ. dr. Irina Moroianu - Zlătescu, binecunoscută specialistă în acest domeniu atât de sensibil al dreptului, director al Institutului Român pentru Drepturile Omului: "Refugiații și statutul lor juridic", apărută în 1992, "Drepturile omului în acțiune: Human Rights in Action", ce a văzut lumina tiparului în 1994, și, în mod deosebit, "Repere pentru o filosofie a drepturilor omului", din 1996. De altfel, V. D. Zlătescu sublinia cu mândrie, în cadrul unei emisiuni radio prilejuite de prezentarea ultimei din lucrările mai sus menționate, că în jurul Institutului Român pentru Drepturile Omului a apărut o adevărată școală românească în materie.

De remarcat că V. D. Zlătescu a fost un om mare în tot și în toate: în profesie, în activitatea științifică, în ipostaza de prieten, soț și de părinte grijuliu și iubitor al celor doi fii: Andrei Paul, filolog, stabilit în Canada, și Petru Emanuel, născut în 1994.

După momentul de răscruce pe care l-a reprezentat Revoluția din decembrie 1989, V. D. Zlătescu s-a numărat între fondatorii Uniunii Juriștilor Democrați din România, ocupând funcția de vicepreședinte. În cadrul Uniunii Juriștilor a întemeiat Societatea română de drept comparat, pe care a condus-o cu mult profesionalism. V. D. Zlătescu a avut o importantă contribuție în procesul de reînviere a revistei "Dreptul", inclusiv în ce privește prezentarea grafică a copertei, care reînnoia peste timp o nobilă legătură cu generoasele noastre tradiții interbelice. A colaborat frecvent la revista "Palatul de Justiție" prin articole teoretice de referință, dar și prin evocarea unor

personalități ilustre ale dreptului românesc și a semnat în "Revista de drept comercial". De remarcat că V. D. Zlătescu a onorat cu distincție toate activitățile pe care le-a desfășurat.

După 1990, Victor Dan Zlătescu s-a afirmat și ca profesor universitar, predând drept civil (partea generală), drept comparat - fiind, de altfel, un adevărat pionier în învățământul universitar din țara noastră în această materie -, precum și logistică formală. Și-a început activitatea didactică în calitate de profesor universitar de drept privat la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. A mai funcționat la Facultățile de Drept ale Universității Ecologice, Universității Athenaeum, Universității "Spiru Haret" și Universității Româno - Americane. În 1998, când și-a încheiat activitatea la Curtea Constituțională, a trecut cu funcția de bază la Universitatea Ecologică - Facultatea de Drept. A predat, de asemenea, la Școala pe care a înființat-o la Cheia. În calitate de cadru didactic, V. D. Zlătescu se pronunța în favoarea nu numai a unei temeinice pregătiri a studenților în domeniile materiilor de bază, dar și pentru deschiderea în fața lor a unui orizont juridic complet și însușirea de către aceștia a unei culturi juridice la nivelul principiilor și standardelor lumii din deceniile următoare. Pentru formarea unui jurist modern, împlinit, reputatul profesor V. D. Zlătescu considera că este necesară aprofundarea unor multiple ramuri ale dreptului - îndeosebi ale dreptului civil -, precum și însușirea unor cunoștințe complementare. Referindu-se la Universitatea "Spiru Haret", unde a activat ca decan, Victor Dan Zlătescu preciza: "*În condițiile în care un mare număr de absolvenți vor lucra în domeniul economic, și îndeosebi în sectorul privat - cunoștințele de economie politică, de drept financiar și de contabilitate sunt absolut necesare. Este de neimaginat ca un judecător, un procuror, un avocat sau un polițist, de exemplu, să nu poată descifra un raport de expertiză contabilă. În sfârșit, pentru pregătirea unor juriști cât mai competenți, au fost introduse materii ca dreptul comparat - public și privat - sau logistica formală care în învățământul de stat nu se predau*"¹³. V. D. Zlătescu s-a arătat inclusiv în favoarea introducerii dreptului canonic, așa cum se practică în toate marile universități europene. Nobila profesie de dascăl a desfășurat-o cu mult succes până la data decesului, care a survenit neașteptat, în București, la 5 noiembrie, în anul 2000, în urma unor afecțiuni cardiace, a căror evoluție nu a putut fi, din

¹³ **Victor Dan Zlătescu:** *Despre programa analitică a facultăților de drept*, în: "Palatul de Justiție", nr.3-4, 1997, p.11.

nefericire, stopată, cu toate intervențiile operatorii suferite în străinătate, în ultimii ani ai vieții.

Profund impresionat de dispariția lui V. D. Zlătescu, prietenul său Dinu Cunescu își amintește: *În tinerețe, una din glumele preferate, pentru Victor și pentru mine, era că dacă unul din noi moare, celălalt să-i țină discursul funerar. Se râdea în hohote. Era o vârstă la care noțiunile dispariției și a eternului erau prea îndepărtate pentru a le înțelege. Au trecut anii, am trecut prin vremuri grele și m-am întâlnit cu Victor anul acesta [2000], în vară. Avea un zâmbet trist și mi-a spus: 'Tu ține minte aceasta: cel care dispare primul va primi un discurs funerar din partea celuilalt'. Iar eu i-am spus da. Faptul că o spunea cu un alt ton, cu alt simțământ mi-a dat ideea că promisiunea devenise un legământ. Pronia a făcut ca Victor să fie cel care să se prăpădească primul, iar eu mi-am ținut legământul, la înmormântare, și am elogiat prietenia pe care o avea față de noi, căldura care o avea față de noi, abnegația de prieten pe care o avea față de noi. I-am vorbit. Nu știu dacă m-a auzit. Dar poate că sus, în eter, totuși, vorbele mele au ajuns la Victor".*

În semn de mare prețuire pentru V. D. Zlătescu, Comitetul Executiv al Uniunii Juriștilor din România a hotărât, în ședința sa din 27 noiembrie 2000, următoarele: *"Societatea română de drept comparat, care funcționează sub egida UJR, să poarte în viitor numele de Victor Dan Zlătescu; instituirea premiului 'Victor Dan Zlătescu' pentru activitate științifică deosebită în domeniul dreptului comparat; acordarea post mortem a unui premiu special profesorului Victor Dan Zlătescu pentru întreaga sa activitate științifică".* De altfel, la ceremonia înmormântării lui V. D. Zlătescu, care a avut loc la Mănăstirea Cheia, la 8 noiembrie 2000, Gavril Iosif Chiuzbaian, președintele Uniunii Juriștilor, sublinia: *"Colegul și prietenul Victor Dan Zlătescu a fost și va rămâne un adevărat reper de valoare în viața juridică românească, un model profesional demn de urmat pentru noile generații, pentru că în comunitatea în care te afirmi oamenii prețuiesc ceea ce ai făcut nu doar pentru tine, ci și pentru ei. Opera științifică a lui Victor Dan Zlătescu va rămâne peste timp în slujba binelui social, iar amintirea sa va fi pentru totdeauna un punct luminos în inimile noastre".*

LISTA SELECTIVĂ A LUCRĂRILOR
PUBLICATE

I. TRATATE. MONOGRAFII. CURSURI

1. *Contractele de furnizare a energiei electrice și termice.* Teză de doctorat, București, Universitatea București, 1967.
2. *Tratat de drept civil, vol. I,* București, Editura Academiei, 1967, 490 p. (în colaborare).
3. *Garanțiile creditorului,* București, Editura Academiei, 1970, 309 p.
4. *Cahiers de droit comparé. L'association internationale des étudiants en droit comparé,* Strasbourg, 1971.
5. *La reconnaissance et la mise en oeuvre des droits économiques et sociaux,* Bruxelles, CIDC, 1972.
6. *Studii și cercetări demografice,* Buzău, 1974.
7. *Law and Population Growth in Romania,* Bucharest, UNFPA, 1974 (în colaborare).
8. *Reglementarea legală a organizării și conducerii unităților socialiste de stat,* București, Editura Științifică, 1974, 306 p.
9. *Romanian Legislation on the Population Growth and its Demographic Effects,* Bucharest, UNFA, 1975 (în colaborare)
10. *Legislația și perfecționarea relațiilor sociale,* București, Editura Academiei, 1976 (în colaborare).
11. *Dreptul românesc contemporan - evoluție și perspective,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977 (în colaborare).
12. *Famiglia, diritto, mutamento sociale in Europa,* Milano, Edizioni di Comunità, 1979.
13. *Unitatea economică de stat și personalitatea juridică,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
14. *Legislația autoconducerii și autogestiunii întreprinderii,* București, editată de Revista economică, 1980 (în colaborare).
15. *Geografie juridică contemporană: Introducere în teoria marilor sisteme de drept,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, 307 p.
16. *Une année au service des familles d'Europe,* UIOF, 1981.
17. *Legal Aspects of Joint Ventures in Eastern Europe,* Deventer, Editura Kluwer, 1981 (în colaborare).
18. *Population et Législation - modèles et programmes populationnels en Roumanie,* Bucarest, 1984 (în colaborare).
19. *Een inleiding tot rechtsvergelijkende onderzoek,* Deventer, Editura Kluwer, 1988 (în colaborare).
20. *Instituții de drept privat.* Curs, București, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, 1991.
21. *Teoria marilor sisteme contemporane de drept.* Curs, București, Universitatea Athenaeum, 1992.
22. *Readings on Population for Law Students,* Bucharest, UNESCO, 1992.
23. *Politică familială și dreptul la planificarea familiei,* București, Editura Institutului Român pentru Drepturile Omului, 1992.

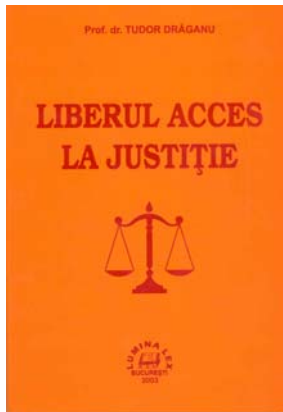
24. *Refugiații și statutul lor juridic*, București, Editura Institutului Român pentru Drepturile Omului, 1992, 32 p. (în colaborare).
25. *Codul familiei cu modificările ulterioare*, București, Editura Europress, 1993.
26. *Panorama marilor sisteme contemporane de drept*, București, Editura Continent XXI, 1994, 247 p.
27. *Drepturile omului în acțiune: Human Rights in Action*, București, Editura Institutului Român pentru Drepturile Omului, 1994, 240 p.
28. *Le rôle de la Cour Constitutionnelle dans la consolidation de l'État du droit*, volum editat de Consiliul Europei, 1994 (în colaborare).
29. *Le rôle de l'État dans le développement de l'économie*, Bruxelles, Editura E. Bruylant, IDEF, 1995 (în colaborare).
30. *Lecții de drept civil*, București, Editura Fundației România de Măine, 1995, 80 p.
31. *Introducere în legistica formală*, București, Editura Rompit, 1995, 172 p.
32. *Introducere în legistica formală: tehnica legislativă*, București, Editura Oscar Print, 1996, 161 p.
33. *Repere pentru o filosofie a drepturilor omului*, București, Editura Institutului Român pentru Drepturile Omului, 1996, 111 p. (în colaborare).
34. *Curs de drept comparat: geografia juridică*, București, Editura Fundației România de Măine, 1996, 219 p.
35. *Drept privat comparat: teoria generală a comparației drepturilor: geografie juridică*, București, Editura Oscar Print, 1997, 346 p.
36. *Curtea Constituțională a României: The Constitutional Court of Romania: La Cour Constitutionnelle de la Roumanie*, București, Editura Regiei Autonome "Monitorul Oficial", 1998, 72 p. (în colaborare).
37. *Les droits de l'homme. Dimension spirituelle et action civique*, București, Institutul Român pentru Drepturile Omului, AIF, 2000 (în colaborare).
38. *Tratat elementar de drept civil român. Teoria generală*, vol.I, București, Casa Editorială Calistrat Hogaș, 2000, 344p.
39. *L'urbanisme et le droit*, Bruxelles, Editura E. Bruylant, IDEF, AIF, 2002 (în colaborare).
40. *Romanian Constitutional Law* în: International Encyclopaedia of Law (în colaborare).
6. *Notă: Practică arbitrală*, în: "Arbitrajul de Stat", nr.6/1964.
7. *Raporturile juridice legate de livrarea unor instalații complexe destinate exportului, încercare de sistematizare*, în: "Arbitrajul de Stat", nr.5/1965.
8. *Considerații cu privire la clasificarea contractelor de furnizare a energiei electrice*, în: "Arbitrajul de Stat", nr.1/1966.
9. *Semnificația și consecințele juridice ale unor situații de fapt, ivite între soți în lumina legislației privitoare la întărirea familiei*, în: "Revista română de drept", nr.7/1967.
10. *Încheierea contractelor de furnizare a energiei electrice și termice*, în: "Studii și cercetări juridice", nr.2/1967.
11. *În perspectiva elaborării unui regulament de furnizare a energiei termice*, în: "Studii și cercetări juridice", nr.4/1967.
12. *Metoda comparativă - instrument de cercetare științifică a dreptului socialist*, în: "Studii și cercetări juridice", nr.2/1968.
13. *Locul răspunderii prevăzute de Codul Aerian în sistemul răspunderii civile*, în: "Studii și cercetări juridice" nr.4/1968.
14. *Natura și funcțiile dreptului civil comparat*, în: "Revista română de drept", nr.6/1968.
15. *Probleme de drept civil comparat în legătură cu clasificarea marilor sisteme de drept*, în: "Revista română de drept", nr.1/1969.
16. *Obligația de întreținere cu privire la copil*, în: "Studii și cercetări juridice", nr.2/1969.
17. *Contribuții la studiul problemelor conducerii colective*, în: "Arbitrajul de Stat", nr.6/1969.
18. *Considerații cu privire la răspunderea organelor colective*, în: "Arbitrajul de Stat", nr.2/1970.
19. *Aspecte noi în materia repartizării*, în: "Arbitrajul de Stat", nr.4/1970.
20. *Le nouveau code de famille de la R. P. de Bulgarie*, în: "Studii și cercetări juridice". nr.1/1970.
21. *Regimurile matrimoniale în drepturile de familie ale statelor socialiste*, în: "Revista română de drept", nr.8/1970.
22. *Neînțelegerile precontractuale și legătura între plan și contract în lumina legii contractelor economice*, în: "Revista română de drept", nr.12/1970.
23. *Contractul economic*, în: "Revista CEPECA", nr.1/1970.
24. *Personalitatea juridică în conceptul de organizare a unităților cu gestiune economică proprie și gestiune economică internă*, în: "Revista CEPECA", nr.3/1970.
25. *Perfecționarea pregătirii profesionale*, în: "Revista română de drept", nr.5/1971.
26. *Sugestii pentru viitorul cod al familiei*, în: "Revista română de drept", nr.3/1972.
27. *Rapport roumain. Actes du Colloque international de droit comparé*, Bruxelles, CIDC, 1972.
28. *Contribuții la studiul problemei naturii întreprinderii*, în: "Studii și cercetări juridice", nr.2/1972.

II. STUDII ȘI ARTICOLE

1. *Pe marginea art. 454 Cod penal*, în: "Justiția nouă", nr.6/1957.
2. *Infrațiunea de omisiune a denunțării*, în: "Justiția nouă", nr.6/1958.
3. *Despre procedura de urmărire și judecată a infracțiunii de denunțare calomnioasă*, în: "Justiția nouă" nr.6/1962 (în colaborare).
4. *Probleme procesuale ridicate de judecarea faptelor prevăzute de Decretul nr.320/58 în fața instanțelor judecătorești*, în: "Justiția nouă", nr.2/1963.
5. *Contractul de furnizare a energiei electrice*, în: "Arbitrajul de Stat" nr.6/1963.

29. *Principiul gestiunii economice și conceptul de personalitate juridică...*, în: "Revista CEPECA", nr.4/1972.
30. *Elemente de știință a conducerii în actele normative privind organizarea unităților de stat*, în: "Studii și cercetări juridice", nr.4/1973.
31. *Figura juridică a unităților cu gestiune economică fără personalitate juridică*, în: "Arbitrajul de Stat", nr.5/1973.
32. *Consideration sur la méthode comparative dans l'étude de droit*, în: "Revue roumaine des sciences sociales. Série de sciences juridiques", tome 18, no.2/1974.
33. *Preocupări actuale privind aspectele juridice ale problemelor creșterii populației*, în: "Revista română de drept", nr.3/1974.
34. *Le concept du "droit de l'entreprise" dans le droit socialiste roumain*, în: *Annuaire de l'URSS et des pays socialistes européens*, 1975.
35. *Decretul nr.189/1977*, în: "Revista română de drept", nr.8/1977.
36. *Elemente noi în clasificarea unităților economice de stat*, în: "Revista română de drept", nr.10/1977.
37. *Autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară...*, în: "Revista română de drept", nr.9/1978.
38. *La responsabilité civile des médecins en Roumanie*, în: "Revue roumaine des sciences sociales. Série de sciences juridiques", tome 22, no.1/1978.
39. *Le droit de la famille et la protection des mineurs*, în: "Revue roumaine des sciences sociales. Série de sciences juridiques", tome 23, no.2/1979.
40. *Dreptul familiei și ocrotirea minorilor*, în: "Revista română de drept", nr.9/1979.
41. *The self-managing economic unit not having legal personality and the capacity of subjects of civil law*, în: "Revue roumaine des sciences sociales. Série de sciences juridiques", tome 24, no.2/1980.
42. *Unitatea economică fără personalitate juridică și calitatea de subiect de drept civil*, în: "Revista română de drept", nr.9/1980.
43. *Considerații asupra sistemului de drept iugoslav*, în: "Revista română de drept", nr.11/1980.
44. *Sur les concepts roumains d'autodirection et d'autogestion dans les unites économiques d'État*, în: "Revue internationale de droit comparé", no.4/1980.
45. *Din legislația recentă a R. P. Chineze*, în: "Revista română de drept", nr.6/1981.
46. *L'impératif de l'accroissement de la population de la Roumanie et les moyens juridiques de réalisation de la politique démographique*, în: "Revue roumaine des sciences sociales. Série de sciences juridiques", tome 25, no.1/1981.
47. *Droit - famille - développement*, în: *Actes du séminaire*, București, 1981.
48. *L'utilisation du droit comparé par le législateur*, în: "Revue roumaine des sciences sociales. Série de sciences juridiques", tome 26, no.1-2/1982.
49. *Criza căsătoriei în societatea occidentală și reflectarea ei în drept*, în: "Viitorul social", anul XI, ian.-feb. 1982.
50. *Aspecte ale metodologiei comparării juridice*, în: "Revista română de drept", nr.10/1983.
51. *Quelques aspects méthodologiques de la comparaison des droits*, în: "Revue internationale de droit comparé", no.3/1983.
52. *Poprire, înființare, validare*, în: "Revista română de drept", nr.2/1984.
53. *Contractul de asistență juridică*, în: "Revista română de drept", nr.8/1986 (în colaborare).
54. *Teoria fundamentului personalității juridice*, în: "Revista română de drept", nr.7/1987.
55. *Propuneri "de lege ferenda" cu privire la reglementarea relațiilor de familie*, în: "Revista română de drept", nr.1/1987 (în colaborare).
56. *Raportul de muncă al avocatului*, în: "Revista română de drept", nr.11/1987 (în colaborare).
57. *Ocrotirea minorilor în codurile familiei din țările socialiste*, în: "Revista română de drept", nr.10/1988.
58. *Regulile metodei comparative în studiul dreptului*, în: "Studii de drept românesc", nr.1/1989 (în colaborare).
59. *Tradiție și inovație în dreptul civil al RDG*, în: "Revista română de drept", nr.9-12/1989.
60. *Un fotoliu cu flori*, în: "Palatul de Justiție", nr.1/1990.
61. *Tendențe novatoare în dreptul israelian al familiei*, în: "Revista română de drept", nr.1-2/1990 (în colaborare).
62. *Eliberarea de dogmatism*, în: "Dreptul", nr.5/1990.
63. *Amintiri din Facultatea de Drept*, în: "Palatul de Justiție", nr.5/1990.
64. *Rudenia din călimară*, în: "Palatul de Justiție", nr.5/1990.
65. *Dreptul comparat și cultura juridică românească*, în: "Palatul de Justiție", numerele 2, 3 și 4/1990.
66. *Reforma divorțului - o necesitate legislativă*, în: "Palatul de Justiție", nr.6/1990.
67. *Propuneri de "lege ferenda" privind reglementarea relațiilor de familie într-un stat de drept*, în: "Dreptul", nr.9-12/1991 (în colaborare).
68. *Dreptul de proprietate în România*, în: "Dreptul", nr.10-11/1991.
69. *Actul de comerț într-o economie de piață*, în: "Revista de drept comercial", nr.1/1991.
70. *Regia autonomă ca persoană juridică*, în: "Revista de drept comercial", nr.3/1991.
71. *Convenția privitoare la drepturile copilului și legislația românească*, în: "Drepturile omului", nr.1-4/1992.
72. *Le droit roumain dans le grand système romano-germanique*, în: *Revue internationale de droit comparé*, no.4/1992 (în colaborare).
73. *Despre regiile autonome*, în: "Dreptul", nr.3/1992.
74. *Dreptul civil constituțional român*, în: "Dreptul", nr.3/1994 (în colaborare).
75. *Le système self-executing et la pratique de la Cour Constitutionnelle de la Roumanie*, Paris, RIDC, 1994.
76. *Adopția în decursul secolelor*, în: "Drepturile omului", nr.1/1994.

77. *Organizarea, funcționarea și practica Curții Constituționale*, în: "Drepturile omului", nr.3/1994.
78. *Preocupările României pentru organizarea de acțiuni consacrate Anului Internațional al Familiei*, în: "Drepturile omului", nr.4/1994.
79. *Dreptul tranziției în România*, în: "Drepturile omului", nr.1/1995.
80. *Mihail Eliescu*, în: "Palatul de Justiție", nr.3/1995.
81. *Creștinismul și drepturile omului*, în: "Drepturile omului", nr.1/1996.
82. *Teoria "dreptului natural" ca fundament al drepturilor omului*, în: "Drepturile omului", nr.2/1996.
83. *Pozitivismul și sociologismul - cel de al doilea pol al filozofiei drepturilor omului*, în: "Drepturile omului", nr.3/1996.
84. *Kant și rațiunea de a fi a drepturilor omului*, în: "Drepturile omului", nr.4/1996.
85. *Familia în Constituțiile statelor europene*, în: "Drepturile omului", nr.1/1997.
86. *Despre programa analitică a facultăților de drept*, în: "Palatul de Justiție", nr.3-4/1997.
87. *Aspecte specifice legate de aplicarea standardelor europene în țări membre ale Consiliului European*, în: "Drepturile omului", nr.2/1998.
88. *Dreptul tranziției în România*, în: "Drepturile omului", nr.3/1998.
89. *Contribuția Asociației pentru Națiunile Unite din România la cunoașterea de către cetățeni a documentelor Organizației Națiunilor Unite privind drepturile omului*, în: "Drepturile omului", nr.4/1998.
90. *Despre necesitatea elaborării unui nou Cod civil*, în: "Palatul de Justiție", nr.7/1998.
91. *Congres internațional*, în: "Palatul de Justiție", nr.8/1998.
92. *Drepturile omului ca drepturi subiective*, în: "Drepturile omului", nr.4/1999.
93. *Suntem mai săraci și mai singuri*, în: "Palatul de Justiție", nr.11/1999.
94. *Modificarea Codului civil*, în: "Palatul de Justiție", nr.3/2000.

TUDOR DRĂGANU
Liberul acces la justiție

București, Editura Lumina Lex, 2003, 263p.

Galeria cărților de drept s-a îmbogățit cu o nouă apariție editorială scoasă de prestigioasa editură juridică Lumina Lex: *Liberul acces la justiție* scrisă de prof. dr. **Tudor Drăganu**. Ceea ce o scoate din rândul cărților de drept obișnuite și o propulsează în atenția specialiștilor este analiza teoretică deosebit de bogată, precum și numeroasele argumente cu referiri la deciziile Curții Constituționale, a Curții Supreme de Justiție, dar și a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Cartea este structurată în 8 secțiuni care pornesc gradual, de la explicitarea noțiunii de “liber acces la justiție” până la limitări ale liberului acces la justiție în diferite domenii ale dreptului.

Prima secțiune, intitulată “Noțiunea de liber acces la justiție” începe cu o descriere a noțiunii de “liber acces la justiție” din mai multe puncte de vedere: al doctrinei diferitelor state, al Constituției României din 1923, al Constituției României din 1991. Urmează o dezbatere a dreptului liberului acces la justiție - drept fundamental, totalmente diferit de dreptul de petiționare, precum și o dezbatere în ceea ce privește noțiunea de *justiție* și instanțele care sunt obligate să țină seama/la care se poate face uz de acest drept. Secțiunea se încheie cu o extrapolare în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a noțiunii de *justiție* ca destinatară a dreptului liberului acces la justiție.

Secțiunea a doua - „Liberul acces la justiție ca drept fundamental garantat de Constituție” ridică (ca o continuare a secțiunii I) o problemă deosebit de interesantă: Curtea Constituțională nu face parte din sistemul de organe judecătorești având în frunte Curtea Supremă de Justiție. Atunci excepția de neconstituționalitate prevăzută de art. 144 lit. c) din Constituție, excepție care se ridică în fața instanțelor judecătorești de drept comun, este sau nu protejată prin posibilitatea invocării accesului

liber la justiție? După dezbaterea acestei dileme, autorul ne prezintă raportul dintre liberul acces la justiție și dreptul de petiționare reflectat în practica Curții Constituționale.

A treia secțiune ne prezintă principalele limitări ale liberului acces la justiție. Acestea sunt prezentate întâi în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru ca apoi să fie enumerate principalele limitări acceptate ale acestui drept.

Secțiunea a patra face referire la aceste limitări în ceea ce privește domeniul dreptului privat. Este dată o definiție a „condițiilor de admisibilitate” precum și o enumerare a lor împreună cu scurte caracterizări și păreri doctrinare asupra oportunității lor. Deosebit de interesantă este discuția pe marginea articolului 21 din Constituție în ceea ce privește diferența între liberul acces la justiție pentru apărarea *drepturilor subiective* și liberul acces la justiție pentru apărarea *intereselor legitime*.

Secțiunea a cincea mută discuția în planul dreptului procesual penal. Se face referire la quasimonopolul Ministerului Public în ceea ce privește declanșarea acțiunii penale. Urmează apoi o analiză pe marginea deciziilor Curții Constituționale în ceea ce privește excepțiile de neconstituționalitate ridicate asupra articolelor 278 și 337 din Codul de procedură penală și o dezbatere asupra liberului acces la justiție în materia dreptului procesual penal privit prin prisma *Convenției europene pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale*.

Secțiunea a șasea - „Consecințele consacării constituționale a liberului acces la justiție în domeniul dreptului administrativ român” - reprezintă practic axul central al cărții. Deosebit de complexă (și completă), aceasta pornește de la dreptul comun în materie (condițiile de admisibilitate a acțiunilor în materie civilă) pentru a

trece apoi la dezbateri asupra condițiilor de admisibilitate ce reies din art. 48 din Constituție precum și a art. 1 și 5 din *Legea nr. 29/1990*. Urmează apoi o enumerare a acestor condiții și o tratare (exhaustivă, am putea spune) a lor, atât din punctul de vedere al jurisprudenței Curții Supreme de Justiție cât și al doctrinei. Această amplă secțiune se încheie cu o prezentare a „finelor de neprimire” ce sunt enumerate în articolul 2 al *Legii nr. 29/1990*.

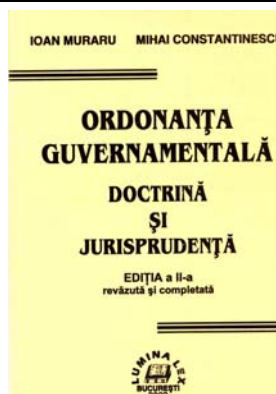
Penultima secțiune este consacrată domeniului contenciosului constituțional. Sunt prezentate și dezbătute o serie de limitări ale liberului acces la justiție din acest domeniu, limitări ordonate după actele în care sunt prevăzute: *Codul de procedură civilă, Codul de procedură penală, Constituția din 1991, Legea nr. 47/1992, Legea nr. 69/1992*.

A șaptea (și ultima secțiune) se axează pe aplicarea dreptului liberului acces la justiție în domeniul contenciosului contravențional. Este evocată printr-o amplă prezentare natura juridică a răspunderii contravenționale de-a lungul timpului în România. De asemenea, sunt enumerate condițiile de admisibilitate a acțiunilor în justiție în domeniul contravențional.

După lecturarea acestei cărți, putem afirma fără nici o îndoială că eminentul specialist în drept constituțional, prof. dr. Tudor Drăganu, deși aflat la vârsta senectuții, a reușit încă o dată realizarea unui volum de excepție, adresat în primul rând specialiștilor, ca și publicului larg interesat de această problematică. Bogata argumentație, cazuistica amplă prezentate în această carte, o recomandă ca o lectură mai mult decât necesară.

Sorin Popescu

Gabriel Popa

Ioan MURARU, Mihai CONSTANTINESCU
"Ordonanța guvernamentală": Doctrină și jurisprudență
Ediția a II-a, București, Lumina Lex, 2002, 213p.

Editura Lumina Lex, care și-a făurit un bun renume în publicarea lucrărilor juridice de mare valoare, a pus în evidență și de această dată un opus științific deosebit și, în același timp, un instrument documentar de excepție, o veritabilă operă de cercetare, realizată de eminenții specialiști în dreptul constituțional prof. univ. dr. Ioan Muraru și prof. univ. dr. Mihai Constantinescu, într-un domeniu foarte complex și discutat, cel al ordonanțelor guvernamentale.

Lucrarea abordează succesiv, în cadrul celor 13 capitole ale sale, unele concepte, idei și instituții juridice de bază, în materia analizată, cu referire specială la: instituția delegării legislative, în general; temeiul constituțional al ordonanței guvernamentale; dileme în legislație: Parlament și Executiv; teoria nerealistă a monopolului legislativ; funcția legislativă a Parlamentului; explicarea și aplicabilitatea principiului *Delegata potestas non delegatur* la guvernarea contemporană.

Examinând aspectele de fond ale delegării legislative, autorii insistă în principal pe exigențele constituționale ale abilitării Guvernului, pe fundamentarea științifică a delegării legislative și pe temeiul constituțional și legal al împuternicirii Guvernului de a emite ordonanțe.

În opinia autorilor, în ceea ce privește domeniile care pot face obiectul reglementării prin ordonanța simplă, textul constituțional nu creează dubii, excepțiile circumscriindu-se la "domeniile care fac obiectul legilor organice"; în cazul ordonanțelor de urgență însă, au existat mai multe puncte de vedere. Desigur, ordonanța de urgență nu poate interveni în domeniul legilor constituționale, și, incontestabil, poate interveni, în domeniul legilor ordinare.

În legătură cu posibilitatea ordonanței de urgență de a interveni în domeniul legilor organice, se arată că în doctrina juridică s-au evidențiat două puncte de vedere diametral opuse: negarea posibilității de intervenție în domeniul legii organice și, respectiv, admiterea acestei posibilități. Raliindu-se la punctul de vedere al jurisprudenței Curții Constituționale, autorii consideră, justificat, că ordonanța de urgență poate reglementa și domenii rezervate de Constituție legilor organice, desigur cu condiția ca măsura astfel instituită să fie justificată de necesitatea și urgența reglementării impuse de existența cazului excepțional.

Alte instituții deosebit de importante ale dreptului constituțional, în domeniul analizat, cum sunt, de pildă, efectele juridice ale aprobării, respectiv ale respingerii ordonanțelor guvernamentale sunt tratate într-o manieră nouă, clară, logică și sistematică.

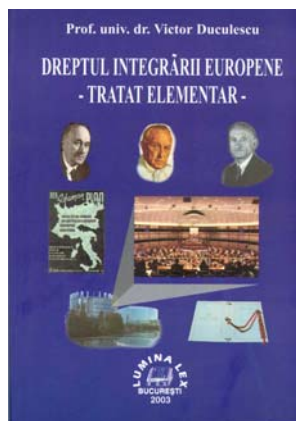
Spre deosebire de prima ediție a lucrării, autorii introduc un nou Capitol X, care face o analiză pertinentă și deosebit de interesantă privind ordonanța guvernamentală și inflația legislativă, în contextul necesității reelaborării legislației României după intrarea în vigoare a Constituției din 1991. În cadrul acestui capitol, pe lângă scoaterea în evidență a caracterului, de regulă, conjunctural al ordonanțelor, coroborat cu necesitatea de a fi, ulterior, aprobate sau respinse prin lege - ceea ce a avut, drept consecință, creșterea exponențială a actelor normative -, se trec în revistă și unele practici parlamentare nejustificate - în opinia autorilor -, care au amplificat nedorit numărul de legi adoptate: practica respingerii ordonanțelor abrogate; cea a aprobării sau a respingerii ordonanțelor a căror valabilitate încetează ca urmare a expirării termenului pentru care au fost emise; aprobarea sau respingerea ordonanțelor modificatoare ale unor alte ordonanțe, separat de ordonanța modificată; respingerea unei ordonanțe rămase fără obiect ca urmare a preluării materiei pe care o reglementa într-un alt act normativ etc.

Deși nu achiesăm la toate remarcile, argumentele și concluziile celor doi reputați profesori, nu putem totuși trece cu vederea faptul că fenomenul inflației legislative, în parte datorat și emiterii de ordonanțe, a fost unul dintre motivele care au determinat ca, în cadrul legii de revizuire a Constituției, recent adoptate de Parlament, emiterea ordonanțelor de urgență să fie mai clar și restrictiv reglementată (cu atât mai mult cu cât, nu întâmplător cei doi autori au făcut parte din comisia de redactare a proiectului legii de revizuire).

Nu putem încheia fără să relevăm și semnificația principală a ultimului capitol din volum, Capitolul XIII, intitulat "Ordonanța guvernamentală și comportamentul constituțional loial", care fixează niște parametri constituționali în care ar trebui să se înscrie această procedură legislativă excepțională, de emiteri de către Guvern a ordonanțelor, acte normative de nivelul legii.

Sorin Popescu

Madeleine Ploștinaru

Victor DUCULESCU
Dreptul integrării europene. Tratat elementar
București, Editura Lumina Lex, 2003, 727p.

A elabora un tratat de drept comunitar este o încercare temerară și trudnică, realizată până în prezent de puțini profesioniști ai teoriei dreptului. Deși domeniul pare să îi fascineze pe autori prin noutate (în România, lucrări de drept comunitar nu au apărut decât în anii '90) și, mai ales, prin specificitate și dinamism, nu se pot număra prea multe lucrări de anvergura și de ținuta științifică a celei mai recente apariții în acest domeniu, și anume **„Dreptul integrării europene. Tratat elementar”** a prof. univ. dr. Victor Duculescu.

Cunoscut și recunoscut în lumea dreptului prin lucrările de drept internațional public și de drept constituțional comparat, cu o tenacitate și un curaj remarcabile pentru un specialist apreciat în alte „zone” ale dreptului, profesorul Victor Duculescu abordează un segment nou și total diferit: integrarea europeană și dreptul comunitar. Plătind „tribut” domeniilor care l-au consacrat și care îi sunt familiare de mai multă vreme, Victor Duculescu tratează integrarea europeană din perspectivă pluridisciplinară, relaționistă, modernă, cu detașarea și raționalitatea cercetătorului. Problematika integrării europene este prezentată obiectiv, cu sobrietate, cu motivații și argumentații științifice pertinente, și nu cu entuziasmul unui amator încântat de o idee generoasă.

Problemele de mare actualitate și de viitor ale Uniunii Europene sunt, la rândul lor, abordate din perspectivă științifică, dar și politică, cu disecarea tuturor posibilelor implicații și consecințe pe care le-ar putea avea asupra perspectivelor instituționale și funcționale ale Uniunii. Un accent special este pus pe reforma Uniunii Europene și pe viitoarea Constituție europeană, pe pozițiile statelor în aceste probleme și pe tendința de creare a

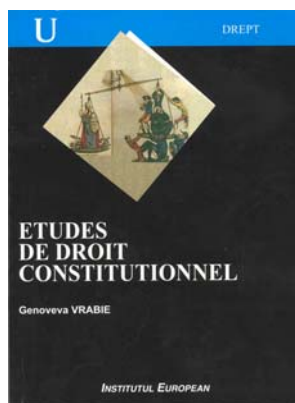
dreptului unic european, rezultat firesc al integrării și al tendinței de universalizare a dreptului.

Un loc firesc în lucrare își găsește relația România - Uniunea Europeană, analizată atât în faza actuală a negocierilor, cât și ca viitoare membră a Uniunii. Autorul prezintă din perspectivă teoretică și științifică argumentele necesității integrării României în Uniunea Europeană și deplina concordanță între obiectivele naționale prioritare ale țării și scopul funcționării Uniunii.

Apărută în condiții grafice excelente la editura „Lumina Lex”, cu care autorul a colaborat fructuos de-a lungul anilor, lucrarea **„Dreptul integrării europene. Tratat elementar”** reprezintă o apariție editorială remarcabilă prin sintetizarea aspectelor esențiale ale domeniului dreptului comunitar și al integrării europene și a perspectivelor Uniunii și cetățenilor săi.

În final, țin să remarc faptul că tratatul profesorului Victor Duculescu s-a bucurat și de o lansare de înaltă ținută, care a avut loc la sediul ambasadei României la Paris, cu participarea ambasadorului român, domnul Oliviu Gherman, a profesorului universitar emerit Xavier Blanc-Jouvan de la Universitatea Paris I Panthéon-Sorbonne, fost președinte al Societății franceze de drept comparat, a profesorului Didier Maus, consilier de stat, președintele Asociației franceze a constituționaliștilor și vicepreședinte al Asociației internaționale de drept constituțional, a numeroși diplomați din cadrul ambasadei, studenți și doctoranzi care studiază la universitățile din Paris.

Eduard Călinoiu

Geneveva Vrabie
Etudes de Droit Constitutionnel
Iași, Institutul European, 2003, 355p.

Recent, *Institutul European* a publicat în colecția *Universitaria*, seria *Drept*, volumul "***Etudes de Droit Constitutionnel***" (*Studii de drept constituțional*), autor fiind prof.univ.dr. **Geneveva Vrabie**, rectorul Universității "Mihail Kogălniceanu" din Iași. Studiile de drept constituțional sunt redactate în limba franceză și reprezintă rapoarte, comunicate și intervenții la diverse congrese și conferințe internaționale, la sesiuni științifice organizate de universitățile române, inclusiv de Universitatea "Mihail Kogălniceanu" din Iași, prima instituție de învățământ superior privat din zona Moldovei.

Lucrarea răspunde interesului manifestat de profesorii și studenții străini față de realitatea politică și juridică a României, față de noile instituții create după Revoluția din decembrie 1989, înregistrează opiniile specialiștilor legate de noua legislație, ca și ale cercetătorilor și doctoranzilor străini care și-au propus să analizeze instituțiile create în Europa Centrală și de Est după căderea regimurilor comuniste.

Dorința de a ușura comunicarea cu juriștii francofoni prin depășirea barierei lingvistice, ca și faptul că multe studii incluse în volum au fost prezentate la diversele manifestări științifice în limba franceză a reprezentat motivația publicării studiilor în limba lui Montesquieu, făcând astfel posibilă documentarea atât de necesară realizării comparațiilor între instituțiile juridice.

Studiile publicate reprezintă aprofundări interesante, prin intermediul cărora autoarea contribuie la elucidarea anumitor probleme de cea mai mare importanță pentru fenomenele epocii actuale și răspunde preocupărilor specialiștilor în drept constituțional. Ele se referă la probleme de mare actualitate, cum sunt: *rolul și funcțiile*

fundamentale ale statului de drept, responsabilitatea publică, integrarea europeană și suveranitatea de stat, precum și la diverse alte teme ca: *raporturile dintre Stat și Biserică, învățământul în limba minorităților naționale, limbajul juridic, problema revizuirii Constituției și noul rol al Constituției în România*. Sunt clarificate apoi unele dintre conceptele larg utilizate în dreptul constituțional: *drepturile omului, drepturile cetățeanului, autoritatea publică, regim politic și regim constituțional*.

Textele prezentate sunt datate și păstrate ca atare, conform modului în care ideile au fost exprimate în acel moment, criteriul cronologic fiind respectat tocmai pentru a putea fi urmărită evoluția doctrinei juridice în România.

Prefața volumului aparține academicianului Alexandru Zub care, remarcând calitățile lucrării apărute, se referă la *metoda comparativă* folosită de autoare, ceea ce i-a permis să pună în valoare, în cel mai înalt grad, o tradiție constituțională cu referințe comune pentru toată zona ce tinde în prezent spre o integrare menită să afirme un nou echilibru la nivel mondial.

Lucrarea "***Etudes de Droit Constitutionnel***" răspunde nevoii de informare și de cunoaștere și oferă, totodată, posibilitatea de a comunica cu lumea academică internațională, autoarea exprimându-se, de altfel, în introducerea sintetică a volumului, în favoarea unui dialog cu cititorii și sperând că lucrarea va suscita reacții din partea acestora, chiar dacă unele vor fi critice, adevărându-se, astfel, celebra maximă "*Disputatio, non silentium, facit veritatem*".

Sorin Popescu

Svetlana Baciu

**ARTICOLE DIN REVISTELE STRĂINE DE DREPT
INTRATE ÎN BIBLIOTECA CONSILIULUI LEGISLATIV**

– Bibliografie adnotată* –

JOURNAL DU DROIT INTERNATIONAL

1. ELHOUEISS, JEAN-LUC. - L'élément d'extranéité préalable en Droit international privé = Elementul de extraneitate prealabil în dreptul internațional privat. În: Journal du droit international. - Paris : Juris Classeur, nr.1, 2003. - p.39-85.

Dreptul internațional privat nu definește extraneitatea, în mod precis. Descoperirea în relația de drept privat, a unuia sau a mai multor elemente de extraneitate face ca, cel puțin într-o primă fază, să nu fie aplicate regulile substanțiale de drept intern, ci regulile de drept internațional privat. Acest element prealabil de extraneitate reprezintă un indiciu esențial pentru aplicarea normelor privind conflictele de legi. Articolul se ocupă de studiul structural al extraneității și a locului ocupat de aceasta în cadrul normelor conflictuale, studii care ar putea să conducă la abandonarea extraneității prealabile în calitate de criteriu de intervenție a dreptului internațional privat.

2. HÖK, GÖTZ-SEBASTIAN. - Les mesures conservatoires relatives aux créances en Allemagne = Măsurile conservatorii privind creanțele în Germania. În: Journal du droit international. - Paris : Juris Classeur, nr.1, 2003. - p.101-106.

Autorul examinează măsurile conservatorii privind creanțele în Germania, făcând o comparație cu dreptul francez, între acestea existând diferențe semnificative.

3. MILANOVA, ALICE. - Le règlement des différends dans le cadre de l'ALENA: les atours discrets d'une hégémonie = Soluționarea diferendelor în cadrul "ALENA". În: Journal du droit international. - Paris : Juris Classeur, nr.1, 2003. - p.87-100.

Articolul examinează mecanismul de soluționare a diferendelor, adoptat de ALENA - Acordul de liber-schimb nord-american. Aspectele asupra cărora se oprește autorul sunt: bazele teoretice ale mecanismelor de soluționare a diferendelor stabilite de ALENA, reglarea diferendelor privind investițiile în cadrul ALENA și a celor privind drepturile "antidumping" și compensatoare în cadrul ALENA. Numărul crescut de țări cu tradiție civilistă care aderă la tratatele de integrare economică justifică revizuirea anumitor texte, în scopul de a stabili un echilibru între logica dreptului anglo-saxon și cea a dreptului continental.

4. NOURISSAT, CYRIL ; TREPPOZ, EDOUARD. - Quelques observations sur l'avant-projet de proposition de règlement du Conseil sur la loi applicable aux obligations non contractuelles "Rome II" = Câteva observații asupra anteproiectului de propunere de Regulament al Consiliului asupra legii aplicabile obligațiilor necontractuale "Roma II". În: Journal du droit international. - Paris : Juris Classeur, nr.1, 2003. - p.7-38.

La data de 3 mai 2002, Comisia Europeană a publicat un anteproiect de propunere de Regulament al Consiliului asupra legii aplicabile obligațiilor necontractuale. Această inițiativă comunitară în materie de conflict de legi reține atenția din mai multe puncte de vedere. După părerea autorului, ea se înscrie pe de o parte, într-un context de precipitare, în locul unei necesare reflecții privind locul dreptului internațional privat comunitar, mai ales în raport cu convențiile internaționale existente. Pe de altă parte, ea duce la prezentarea unui text care, în stare de redactare, pare să nu fi învățat lecția încercărilor anterioare și să conducă la o excesivă rigiditate.

JOURNAL OF LAW AND SOCIETY

5. ANDERSON, LOUISE. - The law and the desert: Alternative methods of delivering justice = Legea și răsplata: Metode alternative de asigurare a justiției. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.120-136.

Autoarea prezintă modul în care Tribunalul federal din Australia, țară ce a adoptat dreptul jurisprudențial, evaluează tradiția juridică a aborigenilor, populația băștinașă a Australiei, căutând astfel să faciliteze accesul acestora la justiție. O asemenea întreprindere din partea justiției australiene permite o echilibrare a normelor juridice și culturale, fiind abordate probleme fundamentale privind procesul juridic și natura dreptului material. Pentru asigurarea accesului la justiție, tribunalele australiene nu se limitează la schimbări de natură procedurală, ci au în vedere schimbări chiar de ordin cultural.

* Lucrare realizată de Svetlana BACIU și Tudor PRELIPCEANU, experți la Consiliul Legislativ

6. CAPPER, DAVID. - The contingency legal aid fund: A third way to finance personal injury litigation = Crearea fondului de ajutor juridic: O a treia cale pentru finanțarea litigiului ofensei aduse persoanei. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.66-83.

Autoritățile din Irlanda de Nord se pronunță în favoarea realizării unor acorduri pentru stabilirea unor onorarii condiționate pentru avocați, care să lărgescă accesul la justiție al cetățenilor, dar, în același timp, iau în considerare și un sistem de finanțare alternativ, prin Fondul de ajutor juridic. Autorul analizează avantajele și dezavantajele celor două posibilități de asistență acordate populației, evidențiind că o bună parte a acestora nu ar putea altfel face față cheltuielilor pe care le implică apelarea la serviciile unui avocat, pentru soluționarea diverselor litigii, cum ar fi și cel al ofensei aduse persoanei.

7. GIDDINGS, JEFF ; ROBERTSON, MICHAEL. - Large-scale map or the A - Z? The place of self-help services in legal aid = Harta pe scară largă sau de la A la Z ? Locul serviciilor de autoajutorare în cadrul asistenței juridice. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. p.102-119.

Agențiile de asistență juridică din Australia pun accentul pe serviciile juridice de autoajutorare pe care le oferă clienților. Aceste servicii permit o distribuire mai largă a asistenței juridice pentru populație, fapt ce asigură un acces mai important al acesteia la justiție. Autorii constată că serviciile de autoajutorare, ca alternativă la serviciile tradiționale de oferire a asistenței juridice către populație, câștigă teren în Australia. Serviciile de autoajutorare trebuie să fie combinate, însă, și cu alte servicii complementare, astfel încât clienții ce au nevoie de asistență juridică să facă față proceselor complexe.

8. GORIELY, TAMARA. - Evaluating the Scottish public defence solicitors' office = Evaluare a oficiului avocaților apărării publice din Scoția. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.84-101.

Autoarea examinează cei trei ani de activitate a oficiului pilot al avocaților apărării publice din Edinburgh (Scoția), constatând că încă nu s-a realizat o economisire a cheltuielilor de asistență juridică, atingerea unui asemenea obiectiv dovedindu-se greu de realizat. Această analiză are loc în contextul dezbaterilor ce au loc în Scoția cu privire la stabilirea eficienței, din punct de vedere al cheltuielilor, a apărătorilor publici salariați în comparație cu practicanții particulari ai avocaturii. Clienții au remarcat că apărătorilor publici le plac afacerile și nu acordă sprijinul moral așteptat de la ei.

9. HUNTER, ROSEMARY. - Adversarial mythologies: Policy assumptions and research evidence in family law = Mitologii potrivnice: politica asumării și evidența cercetării în dreptul familiei. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.156-176.

Problema autoreprezentării sau a recurgerii la serviciile unui avocat în domeniul dreptului familiei a făcut obiectul unei cercetări în Marea Britanie. S-a constatat că recurgerea la un avocat poate da rezultate mai bune decât simpla mediere între părți în soluționarea unor delictive ce țin de domeniul dreptului familiei. Autoarea se referă, cu precădere, la cazurile de violență în familie și la cele privind abuzurile la care sunt supuși copiii în familie. În asemenea cazuri, recurgerea la serviciul unui avocat pentru consiliere, negocierile, precum și reprezentarea în litigiu pot da împreună rezultate mai bune decât restrângerea utilizării serviciilor juridice.

10. KILIAN, MATTHIAS. - Alternatives to public provision: The role of legal expenses insurance in broadening access to justice: The German experience = Alternative la serviciul de apărare public: Rolul asigurării cheltuielilor judiciare în lărgirea accesului la justiție: Experiența germană. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.31-48.

În Germania, cea mai importantă barieră în calea accesului la justiție o reprezintă problema finanțării serviciilor juridice. De altfel, cheltuielile pe care le presupune consultarea unui avocat constituie principalul impediment pentru cetățeanul cu venituri modeste. Cercetările întreprinse de specialiști arată, totodată, că o treime din clienții potențiali nu cunosc onorariul pe care avocații îl solicită. Autorul consideră că sunt trei căi pentru a accede la justiție: bazarea pe propriile resurse, posibilitatea primirii de asistență juridică din partea unei a treia părți (cum ar fi ajutorul de stat) și recurgerea la asigurare. Autorul se concentrează pe ultima din aceste opțiuni, comparând, în special, sistemele din Anglia, Germania și Țara Galilor.

11. MATHER, LYNN. - Changing patterns of legal representation in divorce: From lawyers to Pro Se = Modele în schimbare a reprezentării juridice în procesele de divorț: De la avocați la Pro Se. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.137-155.

Autorul apreciază că asistența guvernamentală pentru reprezentare juridică în cauze civile este mult mai mare în Marea Britanie decât în SUA și face o analiză a întinderii sprijinului juridic pentru americanii cu venituri mici, în special în domeniul dreptului familiei. În SUA se constată, în domeniul menționat, o scădere a încrederii în avocați, o serie de persoane alegând să se reprezinte singure în procesele de divorț. În consecință, programele de asistență Pro Se vin în ajutorul persoanelor care fac o asemenea alegere, pentru a evita cheltuielile pe care le implică recurgerea la un avocat și a reduce la minimum scandalul pe care îl implică un divorț.

12. MOORHEAD, RICHARD ; PLEASENCE, PASCOE. - Access to justice after universalism: Introduction = Accesul la justiție după universalism: Introducere. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.1-10.

Dezbaterile privind accesul la justiție s-au bazat în mod tradițional pe noțiunile cheie ale legalității și legitimității, statului de drept și egalității. Ideea aplicării egale a legii are o istorie bogată, iar accesul egal la justiție a fost o puternic susținut de juriștii progresiști. Unii recomandă acordarea unor drepturi minime care să asigure un anumit nivel de acces la justiție, în timp ce alții pretind că egalitatea trebuie să fie absolută. Capacitatea juriștilor de a asigura asistență juridică populației

sărace este însă limitată din punct de vedere economic. Conform opiniei autorilor, strategia acordării de asistență juridică populației defavorizate a ajuns, pe plan mondial, în a treia fază evolutivă.

13. PLEASENCE, PASCOE ; GENN, HAZEL; BALMER, NIGEL J. - Causes of action: First findings of the LSRC periodic survey = *Cauzele intentării acțiunii în justiție: Primele constatări ale investigației întreprinse periodic de Centrul de cercetări al serviciilor juridice*. În: Journal of law and society. - Boston : Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.11-30.

Din primele constatări ale studiului întreprins de Centrul de cercetări al serviciilor juridice din Marea Britanie se observă reticența manifestată de populație în privința itentării de acțiuni în justiție. S-a remarcat că cheltuielile nu reprezintă pentru ea principala barieră în calea acționării în justiție, ci mai degrabă teama sau nesiguranța cu privire la ceea ce ar putea fi întreprins reprezintă piedici mai mari. Această situație evidențiază necesitatea consilierii juridice a populației pentru cunoașterea obligațiilor, drepturilor, remediilor și procedurilor pentru rezolvarea în justiție a problemelor cu care se confruntă.

14. REGAN, FRANCIS. - **The Swedish legal services policy remix: The shift from public legal aid to private legal expense insurance** = *Politica combinată a serviciilor juridice suedeze: Trecerea de la asistența juridică publică la asigurarea cheltuielilor juridice private*. În: Journal of law and society. - Boston: Blackwell Publishing, vol.30, nr.1, 2003. - p.49-65.

În anii 1960 și 1970, autoritățile suedeze au avut în vedere aplicarea unor programe de asistență juridică pentru populație din resurse publice, pentru asigurarea accesului egal la justiție a cetățenilor țării. Pe de altă parte, unele firme particulare suedeze au promovat asigurarea pentru cheltuieli juridice, umplând în felul acesta golul apărut în domeniul asistenței juridice, rezultat în urma reducerile majore, din ultimul timp, ale subvențiilor oferite de stat. Autorul prezintă sistemul combinat, public și privat, de acordare a asistenței juridice în Suedia, considerând că acesta poate asigura accesul la justiție a unui număr cât mai mare de cetățeni.

MODERN LAW REVIEW

15. CAMPBELL, COLM ; AOLÁIN, FIONNUALA NI; HARVEY, COLIN. - **The frontiers of legal analysis: Reframing the transition in Northern Ireland** = *Frontierele analizei juridice: Frânarea tranziției în Irlanda de Nord*. În: Modern law review. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.3, 2003. - p.317-345.

Tranziția spre transformările juridice și politice din Irlanda de Nord a devenit posibilă în urma acordului intervenit între comunitățile catolică și protestantă din această zonă de conflict din Marea Britanie, dar este frânată de abordarea constituțională britanică, limitată din punct de vedere structural. Autorii consideră că atenția se concentrează asupra reconcilierii cererilor de pace cu imperativele justiției, acordul prevăzând negocierea cu "trecutul" și cu "moștenirile instituționale", fapt ce determină un mod de a gândi ortodox despre gestionarea conflictului și procesele politice în curs de desfășurare.

16. COLLINS, HUGH. - **Discrimination, equality and social inclusion** = *Discriminare, egalitate și adeviziune socială*. În: Modern law review. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.1, 2003. - p.16-43.

Deși legile de combatere a discriminării au fost, din punct de vedere convențional, justificate și formulate în conformitate cu diferite concepții ale egalității, tensionile apărute între aceste concepții subminează, însă, coerența textului legilor menționate. Autorul consideră că rolul adeviziunii sociale este de a asigura un ingredient vital pentru abordarea mai coerentă, deși nu imună la critici, a obiectivelor legislației de combatere a discriminării.

17. EDMUNDS, ROD ; LOWRY, JOHN. - **The continuing value of relief for directors' breach of duty** = *Valoarea îmbunătățirii [legii] în cazul încălcării îndatoririlor de serviciu de către directorii [de companii]*. În: Modern law review. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.2, 2003. - p.195-223.

Legea privind companiile din Marea Britanie este supusă reformei, o atenție deosebită acordându-se îmbunătățirii prevederilor privind responsabilitățile ce revin directorilor de companii. Autoarea pune accentul în articol pe problema încălcării îndatoririlor de serviciu de către directorii de companii, aspect insuficient abordat în proiectul de reformă privind legea amintită, și caută soluții cât mai adecvate pentru această problemă, evidențiind importanța pe care o are respectarea principiilor fundamentale ale transparenței, simplificării și accesibilității în activitatea directorilor de companii.

18. HICKEY, R. W. J. - **Dazed and confused: Accidental mixtures of goods and the theory of acquisition the title** = *Luat prin surprindere și pus în încurcătură: Amestecurile accidentale de mărfuri și teoria achiziționării titlului [de proprietate]*. În: Modern law review. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.3, 2003. - p.368-383.

Autorul articolului face o comparație între legea romană și cea engleză ce reglementează amestecurile accidentale de mărfuri. Diferența între cele două legi rezultă din bazele diferite ale sistemelor juridice roman și englez. De altfel, ambele legi sunt considerate a fi coerente având în vedere termenii lor proprii, diferențele dintre ele reflectând un dezacord filozofic mai general referitor la modul de funcționare a sistemului juridic. De remarcat că teoria dreptului roman contrastează cu modul mai practic de a gândi reflectat de dreptul cutumiar englez.

19. MACAULAY, STEWART. - **The real and the paper deal: Empirical pictures of relationship, complexity and the urge for transparent simple rules** = *Acordul real și pe hârtie: O descriere empirică a relațiilor, complexității și îndemnului pentru reglementări transparente, simple*. În: Modern law review. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.1, 2003. - p.44-79.

Autorul supune atenției incapacitatea unor contracte scrise de a cuprinde înțelegerea reală dintre părți. Judecătorii se pot limita la urmărirea aspectelor formale ale acordului dintre părți sau altfel spus la acordul pe hârtie al acestora. Ei se limitează să constate dacă părțile au semnat un contract, fără a urmări dedesubturile reale ale acestuia. Uneori abordarea strict formală a contractului maschează o tranzacție discretă între părți. Alteori se constată că tribunalele resping tocmai substanța negocierii reale dintre părți. S-au înregistrat cazuri în care tribunalele au permis celor care au realizat în scris proiectele contractelor să impună termeni inconsistenți care au nemulțumit părțile.

20. MICHELMAN, FRANK I. - Constitutional legitimation for political acts = Legitimare constituțională pentru actele politice. În: *Modern law review*. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.1, 2003. - p.1-15.

Exercitarea puterii politice este justificată doar atunci când se bazează pe o Constituție al cărei conținut este susținut de toți cetățenii în conformitate cu principiile și idealurile pe care ei le consideră rezonabile și raționale. Autorul apreciază că o asemenea abordare a exercitării puterii politice se bazează pe principiul liberal al legitimării. De altfel, o Constituție bună poate contribui la aplicarea în practică a politicilor naționale legitime din punct de vedere liberal.

21. NAFFINE, NGAIRE. - Who are law's persons ? From Cheshire cats to responsible subjects = Cine sunt persoanele supuse legii ? De la pisicile din Cheshire la supușii [britanici] cu responsabilități. În: *Modern law review*. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.3, 2003. - p.346-367.

Pentru unii juriști britanici, persoana supusă legii se confundă aproape cu persoana metafizică. Ea se definește, în mod variabil, prin natura sa umană unică, prin faptul că posedă un suflet sau prin capacitatea sa de a raționa și prin urmare prin responsabilitatea sa morală și juridică. Pentru alți juriști britanici, persoana supusă legii nu este o persoană metafizică, ci mai degrabă o pură abstracție juridică, nefiind altceva decât o invenție a legii, o născocire formală, abstractă și, fără îndoială, deosebit de convenabilă a legii. Autoarea se străduiește să facă ordine și să clarifice dezbaterile scolastice privind natura persoanei supuse legii.

22. SCOTT, ANDREW. - "A monstrous and unjustifiable infringement"? Political expression and the broadcasting ban on advocacy advertising = "O încălcare monstruoasă și nejustificată"? Expresia politică și interzicerea difuzării de reclame cu iz politic. În: *Modern law review*. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.2, 2003. - p.224-244.

Interzicerea reclamelor cu iz politic sau a folosirii spațiului destinat reclamelor pentru comunicarea unor puncte de vedere cu un un pronunțat caracter social, politic și moral unui public mai larg este prevăzută în Legea audiovizualului din 1990 din Marea Britanie. Guvernul de la Londra a propus introducerea acestei prevederi și în viitoarea Lege a comunicațiilor, fapt ce intră în contradicție, după părerea autorului, cu libertatea în creștere a exprimării politice. În consecință, menținerea acestei interdicții devine, în opinia autorului, ilegală, în schimb ridicarea sa ar putea avea un impact pozitiv asupra opiniei publice.

23. SHELDON, SALLY. - Unwilling fathers and abortion: Terminating men's child support obligations ? = Tații refractari și întreruperea sarcinii: Încetează obligațiile tatălui pentru întreținerea copilului ? În: *Modern law review*. - Boston : Blackwell Publishers, vol.66, nr.2, 2003. - p.175-194.

În țările occidentale există un consens larg privitor la faptul că tații copiilor din afara căsătoriei împart cu mamele obligația de a-și întreține acești copii din punct de vedere financiar. În țările amintite a apărut însă, în rândul bărbaților, un curent care susține că în situația în care femeile pot să hotărască dacă continuă sau întrerup o sarcină, rezultată în urma unei legături în afara căsătoriei, nu este corect ca tații genetici să participe din punct de vedere financiar la întreținerea copilului din flori. Autoarea vine cu argumente de ordin etic în favoarea susținerii obligației taților genetici de a contribui la întreținerea copiilor lor din afara căsătoriei.

REVUE DE SCIENCE CRIMINELLE ET DE DROIT PÉNAL COMPARÉ

24. DE GOUTTES, RÉGIS. - L'impartialité du juge. Connaître, traiter et juger: quelle compatibilité = Imparțialitatea judecătorului. A ști și a judeca: ce fel de compatibilitate. În: *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.63-78.

Toate controversele doctrinale și jurisprudențiale asupra imparțialității judecătorului țin de tensiunea dintre cele două interese: cea a justițiabilului care are dreptul de a fi judecat cu imparțialitate, cea a unui judecător care are un drept legitim de a fi respectat în funcția sa. Această dialectică se regăsește atât în discuțiile privitoare la definirea imparțialității, cât și în aplicarea făcută de jurisprudență. Pornind de la jurisprudența recentă a Curții Europene a Drepturilor Omului, mai ales decizia Morel din 6 iunie 2000, articolul încearcă să afle dacă, într-o logică dialectică, este posibil să fie degajată o "sinteză" a intereselor.

25. DELMAS-MARTY, MIREILLE. - La Cour pénale internationale et les interactions entre droit interne et international = Curtea Penală Internațională și interacțiunile dintre dreptul intern și internațional. În: *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.1-12.

Prin principiul de complementaritate prevăzut în Preambulul și art.1 al Convenției de la Roma, aceasta pare să fie preocupată de a păstra competența jurisdicțiilor penale naționale și de a o limita pe cea a Curții Penale Internaționale. Însă, această complementaritate nu înseamnă o autonomie absolută a fiecăreia din sferile justiției penale, naționale și internaționale, și nici o subordonare. Ipoteza propusă este cea a apariției unei concepții care se sustrage alternativei monism-dualism și substituie ierarhiei normelor, un joc de interacțiuni care conduc spre o ordine juridică care ar putea fi denumită pluralistă. Aceste interacțiuni pot fi decrete prin referire la noțiunile de drept pozitiv.

26. FOURNIER, ALAIN. - La répression de la complicité et ses avatars en droit pénal international = Represiunea complicității și avatarurile sale în dreptul penal internațional. În: Revue de science criminelle et de droit pénal comparé. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.13-32.

Represiunea complicității în dreptul penal internațional se dovedește, după caz, incompletă sau dimpotrivă, excesivă. Unele fapte de complicitate, comise în străinătate, nu sunt pedepsite, fapte pe care principiile generale le lasă să scape competenței tribunalelor franceze. În ceea ce privește complicitatea în Franța, pentru crimă sau delict comis în străinătate, textul care atribuie competența este art.113-5 al Noului Cod Penal, dar a cărui aplicare este delicată și dificil de armonizat cu competența străină. Fie subzistă riscul de a nu aplica pedeapsa, fie apare o amenințare de dublă pedepsire.

27. GHICA-LEMARCHAND, CLAUDIA. - La commission rogatoire internationale en droit pénal = Comisia rogatorie internațională în dreptul penal. În: Revue de science criminelle et de droit pénal comparé. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.33-44.

Comisia rogatorie internațională în materie penală reprezintă o cerere adresată de autoritatea judiciară a unui stat, autorității judiciare a altui stat străin, de a îndeplini în numele său și pe seama sa, o măsură de instrucție. Ea se înscrie într-un proces general de cooperare internațională care cunoaște diverse nivele, în funcție de sursele și structurile în cauză. Complexitatea acestei instituții rezultă din dubla sa natură, ea fiind o expresie a suveranității naționale și, reprezentând totodată, un mecanism al cooperării internaționale, ceea ce are consecințe asupra caracteristicilor, executării sau controlului său.

28. PONSEILLE, ANNE. - La faute caractérisée en droit pénal = Culpa individualizată în dreptul penal. În: Revue de science criminelle et de droit pénal comparé. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.79-90.

Legea nr.2000-647 din 10 iulie 2000 definește delictul săvârșit fără intenție, iar culpa individualizată este o creație a acesteia. Alineatul 4 al art.121.2 al Codului Penal face referire la aceasta nouă culpă penală, categorie căreia îi aparțin deja culpa simplă și culpa deliberată. Ce loc ocupă culpa individualizată în cadrul categoriei de culpe penale? Răspunsul este furnizat de articol, nefiind uniform. Culpa individualizată participă la o îmbogățire a categoriei culpelor penale prin aceea că ea este complementară atât culpei simple, cât și celei deliberate.

29. THWAITES, NADINE L.C. - "Eurojust": autre brique dans l'édifice de la coopération judiciaire en matière pénale ou solide mortier? = "Eurojust" și cooperarea judiciară în materie penală. În: Revue de science criminelle et de droit pénal comparé. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.45-62.

Decizia care instituie "Eurojust", pentru a întări lupta împotriva formelor grave de criminalitate a fost adoptată de Consiliul Uniunii Europene la 28 februarie 2002. Ea vizează, prin crearea unui organ în cadrul Uniunii Europene, să promoveze, să amelioreze și să ușureze, în domeniul cooperării judiciare în materie penală, coordonarea și cooperarea dintre autoritățile competente ale statelor membre. Articolul expune și comentează principalele aspecte ale deciziei "Eurojust". De asemenea, el încearcă să afle dacă "Eurojust" aduce un plus de valoare în peisajul actual al cooperării judiciare în materie penală. După părerea autorului, cu toate că "Eurojust" reprezintă un pas în "direcția bună", contribuind la sistemul actual, el nu oferă totuși, toate răspunsurile sperate.

REVUE DU DROIT PUBLIC

30. AUBIN, EMMANUEL. - La loi sur la sécurité intérieure, la liberté d'aller et venir et les limites du contrôle de constitutionnalité = Legea asupra securității interne, libertatea de a veni și de a pleca și limitele controlului de constituționalitate. În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.375-378.

Sunt comentate dispozițiile capitolului X privind liniștea și securitatea publică, al Legii pentru securitate internă din 18 martie 2003, capitol care reprezintă nucleul dur al legii și care limitează exercitarea libertății constituționale de a veni și de a pleca pentru mai multe categorii de cetățeni francezi.

31. DIONNET, JEAN-PIERRE. - Interrogations sur la portée du mandat représentatif: le destin des députés des territoires perdus par la France entre 1814 et 1962 = Întrebări privind importanța mandatului reprezentativ: destinul deputaților din teritoriile pierdute de către Franța între 1814 și 1962. În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.543-588.

Revoluția franceză pare să fi instalat în practica politică franceză- regimul mandatului denumit "reprezentativ". În 1814, Franța și-a regăsit granițele din 1792, după ce a cunoscut o expansiune teritorială impresionantă, pierzând 42 de departamente, iar soarta deputaților din departamente a fost reglementată printr-o decizie. Episodul a dus la nașterea unor întrebări cu privire la modul în care era conceput "mandatul de reprezentare" pe timpul Restaurației. În secolele XIX și XX, consecințele pe care le-au avut pentru deputații din regiunile respective, reducerile de teritoriu intervenite prin pierderea Alsaciei și Lorenei, ca și desființarea mandatelor deputaților din "teritoriile din Algeria și Sahara" au contribuit la întreținerea neclarității privind legătura care există sau nu între deputat și circumscripția teritorială desemnată.

32. ELKAÏM, FRÉDÉRIQUE. - Le Parlement dans la pensée de François Mitterand = Parlamentul în gândirea lui François Mitterand. În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.515-542.

În gândirea lui François Mitterand, criticile privind concentrarea puterii în mâinile președintelui Republicii, în cea de-a V-a Republică și diminuarea puterilor Parlamentului reprezintă teme recurente. El constată, deplânge și consimte cu circumspecție la elaborarea unor anumite propuneri de reforme constituționale vizând o mai bună repartizare a puterilor în cadrul Executivului și a Legislativului. Autorul analizează rolul arbitral al președintelui Republicii în concepția parlamentaristă a regimului politic a lui François Mitterand.

33. PLESSIX, BENOÎT. - *Une prérogative de puissance publique méconnue: le pouvoir de substitution d'action = O prerogativă de putere publică nerecunoscută: puterea de substituție de acțiune.* În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.579-630.

O autoritate administrativă, titulară a puterii de decizie poate acționa în locul unei autorități administrative. Puterea de substituție de acțiune își conservă în dreptul pozitiv întreaga sa vigoare, totuși există incertitudini în ceea ce privește domeniul de aplicare a unei astfel de prerogative. Articolul încearcă să identifice întrebările care apar și care sunt legate de ipotezele de substituție, ținând cont de faptul că de mai multe decenii, doctrina a renunțat să exercite, cu privire la puterea de substituție, pretențiile sale specifice. Demersul articolului este cel de a defini puterea de substituție de acțiune în dreptul public.

34. RIHAL, HERVÉ. - *Quand le droit pénal l'emporte sur le droit public, l'exemple de la "mendicité agressive" = Atunci când dreptul penal are întâietate față de dreptul public, exemplul "cerșetoriei agresive".* În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.371-375.

Articolul se referă la Legea nr. 2003-239 din 18 martie 2003 pentru securitate internă, din Franța, consacrată unor dispoziții privind liniștea și securitatea publică. Art.65 al Legii prevede infracțiunea de "cerșetorie agresivă". Astfel, "fapta de a solicita pe drumurile publice, în grup și într-un mod agresiv sau sub amenințarea unui animal periculos, remiterea unor fonduri, valori sau bunuri" este pedepsită cu o amendă de 3750 euro și închisoare de maximum 6 luni.

35. ROBERT, JACQUES. - *La forme républicaine du Gouvernement = Forma republicană de guvernământ.* În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p. 359-366.

Autorul articolului comentează decizia Consiliului Constituțional francez din data de 28 martie 2003 prin care acesta se declară ca nefiind competent de a se pronunța asupra conformității cu Constituția a unei legi constituționale privind organizarea descentralizată a Republicii, aprobată de Parlament în 17 martie 2003. Conform alin.5 al art.89 al Constituției "forma republicană de guvernământ nu poate face obiectul unei revizuirii". Legea de revizuire constituțională supusă examinării Consiliului Constituțional introduce un anumit număr de modificări determinate de elaborarea unor structuri și mecanisme descentralizatoare, modificând chiar natura Republicii în contradicție cu alin.5 al articolului 89 al Constituției.

36. ROUSSEAU, DOMINIQUE. - *Chronique de jurisprudence constitutionnelle 2002-2003 = Cronică de jurisprudență constituțională 2002-2003.* În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.379-404.

Între 1 martie 2002 și 1 martie 2003, Curtea Constituțională din Franța a emis nouă decizii care sunt studiate din punctul de vedere al principiilor controlului de constituționalitate și al politicilor jurisprudențiale privind instituțiile Republicii și protecția drepturilor fundamentale.

37. SAUSSERAU, MATHILDE. - *La cause de la demande a-t-elle encore une place en contentieux administratif? L'apport de la procédure civile à la réflexion = Oare, motivul cererii mai ocupă un loc în contenciosul administrativ? Contribuția procedurii civile la reflecție.* În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.631-650.

Atunci când este vorba de a delimita autoritatea lucrului judecat, judecătorul civil și cel administrativ sunt de acord în a considera că motivul formulării unei cereri este reprezentat de fundamentul juridic invocat de solicitant în sprijinul solicitării sale. În timp ce, în procedura administrativă contencioasă, motivul cererii desemnează întotdeauna fundamentul juridic, în procedura civilă, el nu mai este reprezentat decât de faptele invocate de părți. Aportul procedurii civile la înțelegerea și critica noțiunii de motiv al cererii trebuie apreciat din două puncte de vedere: definirea motivului cererii și regimul modificării sale.

38. VALETTE, JEAN-PAUL. - *Le pouvoir chez Jean Barbeyrac = Puterea la Jean Barbeyrac.* În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.479-514.

Articolul este dedicat unuia dintre cei mai iluștri reprezentanți ai școlii romande de drept natural, din secolul al XVIII-lea, de la Lausanne - Jean Barbeyrac - (născut în 1674). În centrul teoriei sale privind puterea se află dreptul natural, căruia el îi asigură prioritatea, pentru a împăca voința divină și exigențele rațiunii, predicând o împărțire a suveranității, pe care o justifică prin necesitatea de a asigura respectarea legilor naturale și a drepturilor individului.

39. YENG-SENG, WANDA. - *La protection du droit à une vie familiale normale dans le contentieux des nominations des magistrats de l'ordre judiciaire = Protecția dreptului la o viață familială normală în contenciosul numirilor magistraților de la instanțele judecătorești.* În: Revue du droit public. - Paris : Editions juridiques associées, nr.2, 2003. - p.651-664.

Cele două aspecte subliniate de autor sunt: rolul Consiliului Superior al Magistraturii din Franța, în favoarea dreptului magistraților la o viață familială normală, în cadrul procedurii de numire a acestora, precum și contribuția judecătorului administrativ la respectarea dreptului magistraților la o viață familială normală.

REVUE INTERNATIONALE DE DROIT COMPARÉ

40. BIOY, XAVIER. - *Le libre développement de la personnalité en droit constitutionnel, essai de comparaison (Allemagne, Espagne, France, Italie, Suisse) = Libera dezvoltare a personalității în dreptul constituțional, încercare de comparație (Germania, Spania, Franța, Italia, Elveția).* În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p.123-150.

Există numeroase indicii ale unei noțiuni europene comune în materie de liberă dezvoltare a personalității. Țările care menționează în mod explicit acest lucru îi conferă un conținut și efecte comparabile, cărora este posibil să li se adauge noțiunea de libertate personală. Este urmărit conceptul european de liberă dezvoltare a personalității, pornind de la precizările pe care noțiunea de personalitate le aduce celei de libertate și urmărind efectele normative legate de un astfel de concept.

41. CANIVET, GUY. - La convergence des systèmes juridiques du point de vue du droit privé français = Convergența sistemelor juridice din punctul de vedere al dreptului privat francez. În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p. 7-22.

Autorul prezintă câteva reflecții asupra convergenței sistemelor juridice din punctul de vedere al dreptului privat francez, reflecții prezentate în raportul său introductiv la Congresul asupra "Convergenței sistemelor juridice în secolul XXI", desfășurat la Brisbane, între 14-20 iulie 2002.

42. GUILLAUME, GILBERT. - L'unité du droit international public est-elle aujourd'hui en danger? = Unitatea dreptului internațional public este ea oare astăzi, în pericol? În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p. 23-30.

Autorul articolului, Gilbert Guillaume, care este și președintele Curții Internaționale de Justiție își prezintă considerațiile, din punctul de vedere al dreptului internațional public, la Congresul care a avut ca temă convergența sistemelor juridice în secolul XXI.

43. JAHEL, SELIM. - Les principes généraux du droit dans les systèmes arabo-musulmans au regard de la technique juridique contemporaine = Principiile generale ale dreptului în sistemele arabo-musulmane cu privire la tehnica juridică contemporană. În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p.105-122.

Jurisconsultii musulmani au descoperit, încă din secolul X, tehnica care constă în punerea în evidență a unor reguli bine stabilite ale dreptului clasic, principii generale, norme superioare care vor servi la elaborarea unor noi soluții. Principiile generale ale dreptului sunt astăzi considerate ca fiind una din sursele majore ale dreptului internațional privat, mai ales în ceea ce privește comerțul internațional. Pot fi văzute numeroase principii degajate de jurisprudența franceză, care sunt perfect integrate în drepturile arabo-musulmane în total acord cu prescrierile legii islamice - "charia".

44. JERSEY, PAUL DE. - The role of the Supreme Court of Queensland in the convergence of legal systems = Rolul Curții Supreme din Queensland la realizarea convergenței sistemelor juridice. În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p.31-46.

Australia a trebuit, în urma separării sale juridice de Marea Britanie, să-și găsească o identitate juridică proprie. Acest lucru este valabil și pentru statele sale componente, cum este cazul statului Queensland. Instructive pentru australieni sunt exemplele oferite în acest sens de alte state din spațiul anglo-saxon, cum ar fi Statele Unite, Canada și Noua Zeelandă. Autorul se pronunță în favoarea unui drept cutumiar specific pentru Australia, deschis însă influenței sistemelor juridice ale altor țări. Australia este, la rândul ei, gata să pună la dispoziție experiența sa juridică a altor state.

45. KRIEF-VERBAERE, CATHERINE. - Recherches sur la notion d'ordre public en droit interne russe à l'aune du droit français (étude de droit privé sur l'ordre public en droit comparé français et russe) = Noțiunea de ordine publică în dreptul intern rus, în comparație cu dreptul francez (studiu de drept privat asupra ordinii publice în dreptul comparat francez și rus). În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p.151-176.

În dreptul rus ca și în cel francez, recunoașterea ordinii publice trece prin cea a principiilor fundamentale esențiale pentru construirea oricărei societăți moderne. În această perspectivă, pare posibil să se găsească un numitor comun între ordinea publică internă rusă și cea franceză. În dreptul rus intern această noțiune pare să nu existe, cu toate că noțiunea de ordine publică este pe larg utilizată și exprimată în dreptul internațional privat. Totuși, în dreptul internațional privat, ea este înțeleasă în același mod ca și în dreptul francez.

46. LELIÈVRE-BOUCHARAT, MARTINE. - Le régime québécois d'indemnisation des victimes d'accidents de la route est-il un exemple à suivre pour le droit français? = Regimul din Quebec de despăgubire a victimelor accidentelor rutiere este oare un exemplu de urmat pentru dreptul francez? În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p.177-198.

După părerea autorului, regimul din Quebec de despăgubire a victimelor accidentelor rutiere reprezintă un exemplu de urmat pentru dreptul francez. Autorul trece în revistă principiile de despăgubire a daunelor materiale și corporale, datorate accidentelor rutiere, cuprinse de Legea privind asigurarea auto din 21 decembrie 1977 din Quebec. Autorul consideră că despăgubirea prejudiciului corporal este deosebit de importantă, atât prin miza socială pe care o reprezintă, cât și prin valoarea despăgubirii în cauză.

47. PHILLIPS, JOHN HARBER. - Victims of crime, not forgotten but sufficiently remembered? = Victime ale delictelor ce nu au fost uitate, dar au fost ele oare suficient amintite? În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p.47-55.

În teorie, o persoană poate fi considerată ca fiind victimă din momentul în care a fost raportată producerea unui delict. În Australia, însă, din respect pentru doctrina prezumției de nevinovăție, recunoașterea unei persoane ca fiind victimă este întârziată până când tribunalul stabilește persoana vinovată de producerea delictului. Autorul se pronunță pentru o implicare veritabilă a victimei în procedura de urmărire judiciară, dar pentru acest lucru este necesară recunoașterea statutului de

victimă în declarația juraților sau în actul de acuzare. Declarația victimei ar trebui, de altfel, considerată ca o parte importantă în procedura de urmărire judiciară.

48. SOULAS DE RUSSEL, DOMINIQUE J.M. ; RAIMBAULT, PHILIPPE. - Nature et racines du principe de sécurité juridique: une mise au point = Natura și originile principiului de securitate juridică. În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p. 85-104.

Față de problema inflației legislative, dreptul public francez dezvoltă astăzi, ideea de "securitate juridică". Apariția principiului în dreptul francez rezultă din integrarea unui principiu comunitar, iar dreptul administrativ german reprezintă sursa privilegiată a principiului de securitate juridică, justificând astfel, după părerea autorului, cercetarea originii sale, precum și a morfologiei sale în cadrul acestui sistem juridic.

49. SPIGELMAN, JAMES J. - Convergence and the judicial role: Recent developments in China = Convergența și rolul judiciar: Evoluții recente în China. În: Revue internationale de droit comparé. - Paris : Société de législation comparée, nr.1, 2003. - p.57-70.

Independența judiciară este în mod clar limitată de partidul unic în China. Conducerea autoritară are, de altfel, o veche tradiție în această țară, caracteristic pentru ea fiind faptul că, în cursul timpului, a lăsat, în mod deliberat, hotarul permisibilității pe plan juridic cât se poate de vag. În opinia autorului, deși reformele din această țară, inclusiv din domeniul juridic, au un rol cât se poate de pozitiv, independența judiciară a rămas, totuși, parțială.

REVUE TRIMESTRIELLE DE DROIT COMMERCIAL ET DE DROIT ÉCONOMIQUE

50. BORONAD-LESOIN, ELODIE. - La survie de la personne morale dissoute = Supraviețuirea persoanei juridice dizolvate. În: Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.1-24.

Din punct de vedere tehnic, dizolvarea persoanei juridice determină o profundă modificare a structurii grupării, conferindu-i o formă nouă și modificând organele sale de reprezentare. Începând cu dizolvarea, lichidatorul are numai puterea de a reprezenta persoana juridică. Totuși, pot coexista mai mulți lichidatori. De altfel, jurisprudența admite că în pofida încheierii lichidării, persoana juridică subzistă, atâta timp cât drepturile sale nu au fost lichidate, iar dacă este cazul, trebuie să fie numit un mandatar însărcinat să reia operațiunile de lichidare.

51. DESCORPS DECLÈRE, FRÉDÉRIC. - Pour une réhabilitation de la responsabilité civile des dirigeants sociaux = Pentru o reabilitare a responsabilității civile a conducătorilor cu responsabilități sociale. În: Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.25-42.

Există o contradicție între voința proclamată de a găsi alternative la amenințarea penală care apasă asupra conducătorilor cu responsabilități sociale și reducerea considerabilă, în dreptul pozitiv, a ipotezelor în care responsabilitatea lor civilă poate fi angajată. Justificarea juridică a acesteia din urmă demonstrează anumite dificultăți de conciliere cu dreptul comun al responsabilității civile. Această dublă constatare, de politică și de tehnică juridică, justifică apariția întrebărilor legate de legitimitatea evoluției constatate.

52. DUMONT-LEFRAND, MARIE-PIERRE. - Bail commercial et droit de la distribution = Contractul de închiriere comercial și dreptul distribuției. În: Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.43-54.

Mai multe decizii recente au demonstrat că regulile contractelor de închiriere comerciale reprezintă câteodată un obstacol în calea practicilor distribuției comerciale. Acest lucru nu înseamnă că ele se exclud unele pe altele. Totuși, statutul contractelor de închiriere comerciale poate influența atât alegerea formulei de distribuție, cât și conținutul contractelor de distribuție.

REVUE TRIMESTRIELLE DE DROIT EUROPÉEN

53. AUVRET-FINCK, JOSIANE. - Les procédures de sanction internationale en vigueur dans l'ordre interne de l'Union et la défense des droits de l'homme dans le monde = Procedurile de sancțiune internațională în vigoare în ordinea internă a Uniunii și apărarea drepturilor omului în lume. În: Revue trimestrielle de droit européen. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.1-22.

Procedurile de sancțiune internațională în vigoare în Uniune au evoluat sub semnul diversificării și socializării. Ele intervin în fapt, atunci când demersul pozitiv, preventiv și constructiv care are un caracter predominant din punctul de vedere al Uniunii cunoaște încălcări persistente și deosebit de grave ale drepturilor omului. Aspectele prezentate se referă la evoluția procedurilor de sancțiune și la aplicarea procedurilor interne de sancțiune internațională.

54. BIANCHI, DANIEL. - Simplifier la politique agricole commune? C'est possible! = Simplificarea politicii agricole comune? Un lucru posibil! În: Revue trimestrielle de droit européen. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.51-90.

Instituțiile europene, în general, și Comisia, în special, au avut inițiative recente în materie de simplificare formală și substanțială a politicii agricole comune. Articolul pune accentul, mai ales, pe recente propuneri legislative în materie de ajutoare directe pentru agricultori, adoptate deja în parte, ca regimul simplificat pentru micii agricultori, altele, în faza finală, ca regimul simplificat pentru țările în curs de aderare, altele încă în curs de negociere, ca regimul de plată unic, în cadrul reformei politicii agricole comune.

55. MEHDI, ROSTANE. - La recevabilité des recours formés par les personnes physiques et morales à l'encontre d'un acte de portée générale: l'aggiornamento n'aura pas lieu = Admisibilitatea recursurilor formulate de persoanele fizice și juridice împotriva unui act cu valoare generală. În: Revue trimestrielle de droit européen. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p.23-50.

Articolul comentează Decizia Tribunalului de primă instanță prin care este respinsă cererea unei asociații profesionale regroupând și apărând interesele unei mici întreprinderi spaniole din sectorul oleicol, prin care aceasta solicita Tribunalului, anularea parțială a unui Regulament al Consiliului privind reforma, mai ales a organizării comune a piețelor de ulei de măsline. Articolul evocă principalele elemente ale deciziei și clarifică aspectul privind dreptul la o protecție garantată în cadrul unui sistem prezumat complet și eficient al căilor de drept.

56. VOINOT, DENIS. - Le droit communautaire et l'inopposabilité aux particuliers des règles techniques nationales = Dreptul comunitar și inopozabilitatea față de persoanele particulare a normelor tehnice naționale. În: Revue trimestrielle de droit européen. - Paris : Dalloz, nr.1, 2003. - p. 91-112.

Directiva 98/34/CE a Parlamentului European și a Consiliului, din 22 iunie 1998 are ca finalitate, prevenirea apariției obstacolelor tehnice la schimburile intra-comunitare de mărfuri. Statele membre au obligația să notifice Comisiei orice nou proiect de normă tehnică. Persoanele particulare pot solicita judecătorului național să pronunțe inopozabilitatea unei norme tehnice. Pentru a se prevala de acest lucru, ele trebuie să stabilească faptul că statele membre nu au respectat Directiva comunitară în materie de schimb de informații în domeniul normelor tehnice. Aspectele comentate de articol se referă la invocarea tradițională a sancțiunii de către persoanele particulare, cât și la invocarea novatoare a sancțiunii între aceste persoane.

**CĂRȚI RECENT ACHIZIȚIONATE DE BIBLIOTECA
CONSILIULUI LEGISLATIV**

- Bibliografie indexată -*

1 - Activitatea Camerei Deputaților în anii 2000-2002 / Lucrare elaborată de Direcția pentru comunicare, presă și relații publice a Camerei Deputaților ; Coordonator : Rodica Avram. - București : Monitorul Oficial, 2003. 223 p. ISBN 973-567-383-5.

SUBIECT: România; drept constituțional; drept parlamentar; Parlament; Camera Deputaților
342.532(498)/A16

2 - Agricultură / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2002. 160 p. ISBN 973-8338-56-5

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; agricultură; politică agricolă.
341.217(4)UE/A28

3 - ALBERT, ȘTEFAN ; UȚĂ, LUCIAN; ZARAFIU, MARIANA. - Culegere de practică judiciară pa anii 1999-2002 / Ștefan Albert, Lucian Uță, Mariana Zarafiu... ; Coordonatori : Mariana Alexandrescu, Cristian Jora. - București : Editura Lumina Lex, 2002. 447 p. ISBN 973-588-576-X: 250000 lei

SUBIECT: România; jurisprudență; drept civil
340.14(498)"1999/2002"/C94

4 - ALEXANDRU, IOAN. - Ministerul Public între executiv și justiție / Prof.univ.dr. Ioan Alexandru. - București : Editura Lumina Lex, 2002. 160 p. Bibliogr. p. 117. ISBN 973-588-549-2 : 100000 lei

SUBIECT: România; Ministerul Public; drept procesual; drept constituțional; drept dministrativ; autoritate publică; administrație publică; executiv; drept comunitar; drept comparat; organizare judecătorească
347.963/A39

5 - AVRAM, IULIAN. - Contractele de concesiune : Monografie / Iulian Avram. - București : Editura Rosetti, 2003. 236 p. Bibliogr. p. 229. ISBN 973-8378-37-0 : 136000 lei

SUBIECT: România; drept public; drept administrativ; contract administrativ; contract de concesiune; drept comunitar
342.9/A95

6 - BACACI, ALEXANDRU ; HAGEANU, CODRUȚA; DUMITRACHE, VIORICA. - Dreptul familiei / Prof.univ.dr. Alexandru Bacaci, asist.univ.drd. Codruța Hageanu, asist.univ.drd. Viorica Dumitrache. - ediția a 3-a revizuită și adăugită. - București : Editura ALL BECK, 2002. XIV,395 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-210-1 : 299000 lei

SUBIECT: dreptul familiei; căsătorie; rudenie; filiație; adopție
347.6/B12

7 - BODOAȘCĂ, TEODOR. - Competența instanțelor judecătorești în materie civilă / Teodor Bodoașcă. - București : Editura ALL BECK, 2002. XXIII,382 p. - (Praxis). Bibliogr. p. 368. ISBN 973-655-192-X : 199000 lei.

SUBIECT: România; drept procesual civil; competență; instanță judiciară
347.91/95/B61

8 - BOROI, ALEXANDRU ; CORLĂȚEANU, SORIN. - Drept penal. Partea generală : Culegere de spețe pentru uzul studenților / Prof.univ.dr. Alexandru Boroi, asist.univ.drd. Sorin Corlățeanu. - București : Editura ALL BECK, 2003. 300 p. - (Sinteze și teste). Bibliogr. p. 257. ISBN 973-655-249-7 : 249000 lei

SUBIECT: drept penal general; infracțiune; jurisprudență
343.2/B69

* Lucrare realizată de Eliza ORBESCU, expert la Consiliul Legislativ

9 - BOROI, ALEXANDRU ; RADU-SULTĂNESCU, VALENTIN ; NEAGU, NOREL. - Drept penal. Partea specială / Prof.univ.dr. Alexandru Boroi, prep.univ. Valentin Radu-Sultănescu, prep.univ. Norel Neagu. - București: Editura ALL BECK, 2002. 263 p.- (Sinteze și teste). Bibliogr. p. 257. ISBN 973-655-177-6: 219000 lei
SUBIECT: drept penal; drept penal special; infracțiune
343.3/B69

10 - BOROI, ALEXANDRU ; UNGUREANU, GEORGETA-ȘTEFANIA ; JIDOVU, NICU. -Drept procesual penal / Prof.univ.dr. Alexandru Boroi, conf.univ.dr. Georgeta-Ștefania Ungureanu, lect.univ.dr. Nicu Jidovu. - ediția a 2-a. - București : Editura ALL BECK, 2002. XX,466 p. -(Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-222-6 : 349000 lei.
SUBIECT: drept procesual penal; acțiune penală; acțiune civilă; competență; probe și mijloace de probă; procedură penală
343.1/B69

11 - BOROI, GABRIEL. - Drept civil. Partea generală. Persoanele / Prof.univ.dr. Gabriel Boroi. - ediția a 2-a, revizuită și adăugită în conformitate cu modificările legislative intervenite până la data de 1 octombrie 2002. - București : Editura ALL BECK, 2002. 415 p. -(Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-217-9 : 319000 lei
SUBIECT: drept civil, partea generală; raport juridic civil; act juridic civil; prescripție extinctivă; persoană fizică; persoană juridică
347.19/B69

12 - CAPRASSE, OLIVIER. - Les sociétés et l'arbitrage / Olivier Caprasse ; préface de Guy Keutgen. - Bruxelles : Bruylant ; Paris : Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 2002. XVIII, 553 p. Bibliogr. p.553. Index. ISBN 2-275-02228-7, ISBN 2-8027-1577-1 : 2280000 lei
SUBIECT: Belgia; Franța; drept civil; drept comercial; societate comercială; contract civil; arbitraj
347.769(493+44)/C21

13 - CARAIANI, GHEORGHE ; PRICINĂ, LUCIAN ; FULGER, AURELIA. - Transporturi și expediții aeriene / Gheorghe Caraiani, Pricină Lucian, Fulger Aurelia, Preda Mihaela ; Coordonator științific : prof.univ.dr. Caraiani Gheorghe. - ediția a 2-a revăzută și adăugită. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 847 p. Bibliogr. p. 841. ISBN 973-588-585-9 : 350000 lei
SUBIECT: drept civil; drept public; drept internațional; drept aerian; transport aerian internațional; marketing; management; contract de transport aerian; International Air Transport Association; EUROCONTROL; legislație; convenții și acorduri internaționale
347.82/T81

14 - CĂPĂȚÎNĂ, OCTAVIAN ; STANCU, GHEORGHE. - Dreptul transporturilor : [Curs universitar] / Prof.univ.dr. Octavian Căpățînă, conf.univ.dr. Gheorghe Stancu. - ediția a 2-a revăzută și adăugită de Gheorghe Stancu. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 600 p. ISBN 973-588-668-5 : 300000 lei
SUBIECT: drept civil; drept comercial; dreptul transporturilor; contract comercial de transport; transport feroviar; transport rutier; transport maritim; transport aerian
347.7:656.1/.7/C20

15 - Circulaire du 30 janvier 1997 relative aux règles d'élaboration, de signature et de publication des textes au Journal officiel et à la mise en oeuvre de procédures particulières incombant au Premier ministre / Premier ministre. Secrétariat général du gouvernement. - Paris : Journal officiel de la République française, [1997]. [63] f. multigr.
SUBIECT: Franța; legislație; tehnică legislativă; publicitatea actelor normative; guvern; administrație publică centrală; procedură parlamentară
340.11/C54

16 - Code civil / édition rédigée avec le concours de Alice Tisserand, Georges Wiederkehr, François Jacob, Xavier Henry, Guy Venandet. - Paris : Dalloz, 2003. XXXV, 2140 p. Index. ISBN 2-24-704880-3 : 720000 lei
SUBIECT: Franța; drept civil; cod civil
347(44)(094.4)/C60

17 - Code pénal / Annotations de jurisprudence et bibliographie par Yves Mayaud. - Paris : Dalloz, 2003. XLI, 2405 p. ISBN 2-24-704882-X : 960000 lei
SUBIECT: Franța; drept penal; cod penal
343(44)(094.4)/C60

18 - Codul civil : cu modificările aduse până la data de 1 noiembrie 2002 . - București : Editura ALL BECK, 2002. XX,276 p. - (Codices ALL BECK). Index. ISBN 973-655-123-7 : 149000 lei.
SUBIECT: România; drept civil; cod civil
347(498)(094.4)/C60

- 19 - Codul comercial** : Legislație privind : Organizarea și desfășurarea activităților comerciale. Obligațiile comerciale. valorile mobiliare și titlurile comerciale de valoare. Procedura reorganizării judiciare și a falimentului . - București : Editura ALL BECK, 2002. 728 p. - (Codices ALL BECK). Index. ISBN 973-655-225-X : 274000 lei
SUBIECT: România; drept comercial; cod comercial
347.7(498)(094.4)/C60
- 20 - Codul de procedură penală** : cu modificările aduse până la data de 15 noiembrie 2002 . - București : Editura ALL BECK, 2002. 260 p. - (Codices ALL BECK). Index. ISBN 973-655-231-4 : 149000 lei
SUBIECT: România; drept procesual penal; procedură penală; cod de procedură penală
343.13(498)(094.4)/C60
- 21 - Codul familiei**: [Legislație 1996-2003]. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 272 p. ISBN 973-588-635-9: 200000 lei
SUBIECT: România; dreptul familiei; codul familiei; legislație
347.6(498)(094.4)/C60
- 22 - Codul penal** : cu modificările aduse până la data de 15 noiembrie 2002 . - București : Editura ALL BECK, 2002. 182 p. - (Codices ALL BECK). ISBN 973-655-230-6 : 129000 lei.
SUBIECT: România; drept penal; cod penal
343(498)(094.4)/C60
- 23 - Codul vamal** : cu modificările aduse până la data de 20 octombrie 2002 . - București : Editura ALL BECK, 2002. 234 p. - (Codices ALL BECK). ISBN 973-655-203-9 : 129000 lei
SUBIECT: România; drept public; drept financiar; drept fiscal; drept vamal; vamă; cod vamal; taxă vamală
342:339.543(498)(094.4)/C60
- 24 - Consiliul Legislativ** . - București :Consiliul Legislativ, 2003. 64 p. 230000 lei
SUBIECT: România; Consiliu Legislativ; istoric; structură
342.525(498)/C66
- 25 - Constituția României** : Culegere de texte / Lucrare îngrijită și adnotată de conf.univ.dr. Elena Simina Tănăsescu. - București : Editura ALL BECK, 2002. XIV,378 p. - (Codices ALL BECK). ISBN 973-655-220-9 : 189000 lei
SUBIECT: România; drept constituțional; constituție
342.4/C68
- 26 - Convenția privind viitorul Europei** : Contribuțiile reprezentanților României / [Ministerul Integrării Europene]. - București : Ministerul Integrării Europene, 2002. 87 p.
SUBIECT: Uniunea Europeană; instituții comunitare; Tratatul de la Nisa; Convenția privind viitorul Europei
341.217(4)UE/C69
- 27 - DOGARU, ION ; DRĂGHICI, POMPIL - Drept civil** : Teoria generală a obligațiilor / Ion Dogaru, Pompil Drăghici. - București : Editura ALL BECK, 2002. VIII, 592 p. - (Juridica. Curs universitar). Bibliogr. p. 589. ISBN 973-655-195-4 : 429000 lei
SUBIECT: drept civil; teoria generală a obligațiilor; contract civil; responsabilitate civilă; raport juridic
347.4/.5/D62
- 28 - DRAGOȘ, DACIAN-COSMIN. - Procedura contenciosului administrativ** / Dacian Dragoș Cosmin. București: Editura ALL BECK, 2002. IX,611 p. - (Juridica. Studii juridice). ISBN 973-655-236-5: 309000 lei
SUBIECT: drept public; drept administrativ; contencios administrativ; România; drept comparat; drept comunitar
342.9/C76
- 29 - DRĂGANU, TUDOR. - Liberul acces la justiție** / Prof.dr. Tudor Drăganu. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 264 p. ISBN 973-588-653-7 : 200000 lei
SUBIECT: România; acces la justiție; drept constituțional; drept procesual civil; Curtea Europeană a Drepturilor Omului; Curtea Constituțională
347.91/D73
- 30 - Dreptul societăților comerciale** / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2003. 75 p. ISBN 973-8338-54-9
SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; drept comercial; societate comercială; contabilitate; dreptul proprietății intelectuale; dreptul proprietății industriale
341.217(4)UE/D82

- 31 - DUCULESCU, VICTOR. - Dreptul integrării europene : Tratat elementar / Prof.univ.dr. Victor Duculescu; cu o prefață de Xavier Blanc-Jouvan.- București: Editura Lumina Lex, 2003.728p. Bibliogr. p.687. ISBN 973-588-650-2 : 250000 lei**
SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; integrare; competență; Parlamentul European
341.217(4)UE/D86
- 32 - Energia / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2003. 68 p. ISBN 973-8338-63-8**
SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; industrie; energie
341.217(4)UE/E54
- 33 - FILIPESCU, ANDREI I.- Filiația firească și filiația din adopție / dr. Andrei I. Filipescu. - București : Editura ALL BECK, 2002. 304 p. - (Juridica. Studii juridice). ISBN 973-655-183-0 : 179000 lei.**
SUBIECT: România; dreptul familiei; filiație; copil; adopție
347.63/F52
- 34 - FILIPESCU, ION P. ; FILIPESCU, ANDREI I.- Tratat de dreptul familiei / Ion P. Filipescu, Andrei I. Filipescu. - ediția a 7-a revăzută și completată. - București : Editura ALL BECK, 2002. 663 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-212-8 : 479000 lei**
SUBIECT: România; dreptul familiei; căsătorie; rudenie; filiație; adopție; minor
347.6/.64/F52
- 35 - FURTUNĂ, CONSTANTIN ; DIACONU, CONSTANTIN. - Grefierul : Culegere de texte / Constantin Furtună, Constantin Diaconu. - București : Editura ALL BECK, 2002. XI,284 p. - (Précis) Bibliogr. p. 283. ISBN 973-655-199-7 : 149000 lei**
SUBIECT: România; drept procesual civil; organizare judecătorească; personal judiciar; grefier; drept comparat
347.91/.95/F98
- 36 - FURTUNĂ, CONSTANTIN ; DIACONU, CONSTANTIN. - Managementul administrativ-judiciar / Constantin Furtună, Constantin Diaconu. - București : Editura ALL BECK, 2002. XIV,122 p. - (Praxis). ISBN 973-655-198-9 : 99000 lei**
SUBIECT: drept procesual; organizarea și administrarea justiției; magistrat; management; SUA
347.97/.99/F98
- 37 - Ghid de utilizare a apostilei : Acte normative. Conferința de la Haga. Autorități competente. Alte tratate / Uniunea Națională a Notarilor Publici din România. - București, 2003. 120 p. ISBN 973-85472-2-9**
SUBIECT: drept internațional privat; notar; supralegalizare; apostilă; Haga, conferință; legislație
347.961/G49
- 38 - GÎLCĂ, COSTEL. - Sistemul public de pensii : Legislație comentată și adnotată / Costel Gîlcă. - București : Editura Rosetti, 2003. 248 p. ISBN 973-8378-22-2 : 152000 lei**
SUBIECT: drept civil; drept social; asigurare socială; sistem public de pensii; Legea nr.19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale; Casa Națională de Pensii și alte Drepturi de Asigurări Sociale; drept comparat
349.2/G60
- 39 - HAMANGIU, C. ; ROSETTI BĂLĂNESCU, I.; BĂICOIANU, AL.- Tratat de drept civil român / C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu ; ediție îngrijită de Dumitru Rădescu. - [ediția a 2-a]. - București : Editura ALL BECK, 2002. Vol. - (Juridica. Restitutio). ISBN 973-655-213-6.**
Vol.1: *Fundamentul și izvoarele dreptului. Teoria actelor juridice. Persoanele. Familia. Domiciliul. Absența. Starea civilă. Căsătoria. Divorțul. Filiațiunea legitimă și naturală. Legitimarea. Adopția. Incapabilitățile. Puterea părintească. Tutela. Emanciparea. Interdicția. Consiliul Judiciar. Alienații. Persoanele juridice. Bunuri. Patrimoniul. Teoria posesiei / C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu ; ediție îngrijită de Dumitru Rădescu.- [ediția a 2-a]*
București: Editura ALL BECK.- 2002. - XII, 635p.- Index.- ISBN 973-655-214-4: 649000 lei.
Vol.2: *Proprietatea. Modurile de dobândire a proprietății. Uzfructul, uzul și abitația. Servituțiile reale. Teoria generală a obligațiilor. Izvoarele obligațiilor. Contractele speciale. Moduri speciale de garanție a creanțelor / C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu; ediție îngrijită de Dumitru Rădescu. -[ediția a 2-a].*
București : Editura ALL BECK. - 2002. - 796 p. - Index. - ISBN 973-655-215-2 : 699000 lei.
SUBIECT: drept civil
347/H19
- 40 - HORVATH, ZOLTAN. - Handbook on the European Union / Zoltan Horvath. - Budapest : Reference Press, 2002. 515 p. Bibliogr. p. 511. ISBN 963-204-156-9**
SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; Comisia Europeană
341.217(4)UE/H82

- 41 - IANCU, GHEORGHE. - Dreptul de azil** : Privire comparativă cu statutul juridic al refugiatului / Gheorghe Iancu. - București : Editura ALL BECK, 2002. 125 p. - (Praxis). Bibliogr. p.117. ISBN 973-655-226-9 : 99000 lei
SUBIECT: drept public; drept constituțional; cetățenie; cetățean străin; refugiat; regimul juridic al străinilor; extrădare; expulzare; drept de azil; drepturile omului; drept internațional; tratat internațional
342.7/1-25
- 42 - IANCU, GHEORGHE. - Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România** : Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții Constituționale. Sistemul de garanții / Gheorghe Iancu. - București : Editura ALL BECK, 2002. X,390 p. - (Praxis). Bibliogr. p. 386. ISBN 973-655-247-0 : 249000 lei
SUBIECT: drepturi, libertăți și îndatoriri fundamentale ale cetățenilor; România; drept public; drept constituțional; Avocatul Poporului
342.7/1-25
- 43 - IHERING, RUDOLF VON. - Lupta pentru drept** / Rudolf von Ihering ; traducere și îngrijire ediție Andrei Florea. - București: Editura ALL BECK, 2002. IX, 66p. - (Juridica. Studii juridice). ISBN 973-655-179-2 : 69000 lei
SUBIECT: drept; filosofia dreptului
340.12/1-40
- 44 - Impozitare** - / Centrul de Resurse Juridice. - București: Centrul de Resurse Juridice, 2002. 62 p. ISBN 973-8338-59-X.
SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; drept public; drept financiar; drept fiscal; impozit
341.217(4)UE/1-48
- 45 - IONESCU, CRISTIAN. - Regimul politic în România** / Prof.univ.dr. Cristian Ionescu. - București : Editura ALL BECK, 2002. 278 p. - (Juridica. Studii juridice). ISBN 973-655-191-1 : 169000 lei
SUBIECT: România; drept constituțional; regim politic; drepturi, libertăți și îndatoriri fundamentale ale cetățenilor; partid politic; sistem electoral; Parlament; președinție; guvern; administrație publică; Curtea Constituțională
342.5/1-68
- 46 - Istoria Românilor** : [Tratat] / Academia Română. Secția de științe istorice și arheologie. - București : Editura Enciclopedică, 2002-2003. Vol. ISBN 973-45-0381-2 : vol.5-8=1850000 lei
Vol. 5 : O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716) / Coordonator acad. Virgil Cândea. - București : Editura Enciclopedică. - 2002. - LIV, 1187 p.+10]f.pl. - ISBN 973-45-0427-4.
Vol. 6 : Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821) / Coordonatori : dr. Paul Cernovodeanu, prof.univ.dr. Nicolae Edroiu. - București : Editura Enciclopedică. - 2002.- XLIII, 1136p.+15]f.pl. - ISBN 973-45-0428-2.
Vol. 7 Tom 1 : Constituirea României Moderne (1821-1878) / Coordonator acad. Dan Berindei. - București : Editura Enciclopedică. - 2003. - XLVI, 1022 p.+6]f.pl. - ISBN 973-45-0429-0.
Vol. 7 Tom 2 : De la Independență la Unire (1878-1918) / Coordonator acad. Gheorghe Platon. - București : Editura Enciclopedică. - 2003. - XIII, 732 p. - ISBN 973-45-0430-4.
Vol. 8 : România întregită (1918-1940) / Coordonator prof.univ.dr. Ioan Scurtu. - București : Editura Enciclopedică. - 2003. - LIII, 904 p. - ISBN 973-45-0431-2.
SUBIECT: România; istorie; civilizație; cultură
949.8/1-87
- 47 - La Revue administrative. Évolution et révolution du contentieux administratif** : Ile centenaire du Conseil d'État, 5 juin 1998 / Conseil d'État. - Paris : Presses Universitaires de France, 1999. 111 p. ISBN 2130504760
SUBIECT: Franța; Consiliu de Stat; aviz; drept administrativ; contencios administrativ; drept internațional public; constituție; Curtea de Casație
342.525/R49
- 48 - La Revue administrative. Histoire et perspectives de la juridiction administrative en France et en Amérique Latine** : Ile centenaire du Conseil d'État, 19-21 novembre 1997, Carthagène / Conseil d'État. - Paris : Presses Universitaires de France, 1999. 230 p. ISBN 2130505953
SUBIECT: Franța; America Latină; Consiliu de Stat; justiție administrativă; autonomie locală; drept comparat; Argentina; Costarica; Ecuador; Mexic; Panama; Peru; Uruguay; Venezuela; Columbia; Portugalia
342.525(44+8=134)/R49
- 49 - La Revue administrative. La place des principes non écrits dans les avis et les décisions des Conseils d'État** : Ile centenaire du Conseil d'État , 20 novembre 1998, Bruxelles / Conseil d'État. - Paris : Presses Universitaires de France, 1999. 126 p. ISBN 2130505996
SUBIECT: Franța; Belgia; Olanda; Luxemburg; Consiliu de Stat; istoric; organizare; drept administrativ; principii nescrise de drept; principii generale ale dreptului
342.525/R49

50 - La Revue administrative. Le Conseil d'État avant le Conseil d'État: Ie centenaire du Conseil d'État, 16 juin 1998 / Conseil d'État. - Paris: Presses Universitaires de France, 1999. 121 p. ISBN 2130505937

SUBIECT: Franța; Consiliu de Stat; istoric; justiție administrativă; contencios administrativ
342.525/R49

51 - La Revue administrative. Le Conseil d'État et la liberté religieuse, deux siècles d'histoire : Ie centenaire du Conseil d'État, 27 novembre 1998 / Conseil d'État. - Paris : Presses Universitaires de France, 1999. 85 p. ISBN 2130505929.

SUBIECT: Franța; Consiliu de Stat; istoric; libertate religioasă; drepturile omului; învățământ; religie
342.525/R49

52 - La Revue administrative. Les Conseils d'État français et italien : Ie centenaire du Conseil d'État, 27-28 octobre 1995, Rome / Conseil d'État. - Paris : Presses Universitaires de France, 1999. 170 p. ISBN 2130505945

SUBIECT: Franța; Italia; Consiliu de Stat; funcție consultativă; justiție administrativă
342.525/R49

53 - La Revue administrative. Les juridictions administratives dans le monde France - Afrique. Conseil d'État et État de droit : 9-10 mars 1998, Dakar / Conseil d'État. - Paris : Presses Universitaires de France, 1999. 131 p. ISBN 2130506453

SUBIECT: Franța; Senegal; Coasta de Fildeș; Gabon; Africa Centrală; Guineea; Consiliu de Stat; justiție administrativă ; stat de drept
342.525/R49

54 - La Revue administrative. Les juridictions administratives dans le monde France - Liban : Ie centenaire du Conseil d'État, 4-5 mars 1999, Beyrouth / Conseil d'État. - Paris : Presses Universitaires de France, 1999. 177 p. ISBN 2130505961

SUBIECT: Franța; Liban; Consiliu de Stat; statut; justiție administrativă; competență jurisdicțională
342.525/R49

55 - La Revue administrative. Les transformations de la juridiction administrative en France et en Allemagne : Ie centenaire du Conseil d'État, 19-20 octobre 1998, Strasbourg / Conseil d'État. - Paris : Presses Universitaires de France, 1999. 139 p. ISBN 2130505988.

SUBIECT: Franța; Germania; Consiliu de Stat; drept administrativ; justiție administrativă; istoric; drept comparat
342.525/R49

56 - Law on certain steps for assuring transparency in performing high official positions, for prevention and sanctioning of corruption / The Government of Romania. - București : Monitorul Oficial, 2003. 200 p.

SUBIECT: România; drept public; drept administrativ; legislație; corupție
342.5/L30

57 - Le principe de subsidiarité : [Études] / Sous la direction de Francis Delpérée. - Bruxelles : Bruylant ; Paris : Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 2002. 540 p. - (Bibliothèque de la Faculté de droit de l'Université Catholique de Louvain ; XXXVII). ISBN 2-275-02236-8 ISBN 2-8027-1598-4 : 2040000 lei

SUBIECT: drept public; stat; responsabilitate; competență; subsidiaritate; subsidiaritate teritorială; drept constituțional; subsidiaritate funcțională; subsidiaritate procedurală; drept comunitar
342.32/P92

58 - LEȘ, IOAN. - Drept procesual civil : Curs universitar / Prof.univ.dr. Ioan Leș. - București : Editura Lumina Lex, 2002. 696 p. ISBN 973-588-548-4 : 450000 lei

SUBIECT: România; drept procesual civil
347.91/.95/L52

59 - LEȘ, IOAN.- Tratat de drept procesual civil / Prof.univ.dr. Ioan Leș. - ediția a 2-a. - București : Editura ALL BECK, 2002. XXV, 936 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-233-0 : 499000 lei

SUBIECT: drept procesual civil; acțiune civilă; executare silită; procedură civilă; competență
347.91/.95/L52

60 - Libera circulație a capitalului / Centrul de Resurse Juridice. - București, 2002. 43 p. ISBN 973-8338-53-0

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; acquis comunitar; aderare; România; drept privat; drept financiar; drept bancar; piață de capital; Banca Națională a României; investiție străină; Comisia Națională a Valorilor Mobiliare; circulația juridică a terenurilor

341.217(4)UE/L58

61 - Libera circulație a mărfurilor / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2003. 52 p. ISBN 973-8338-50-6

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; drept civil; libera circulație a mărfurilor; drept comercial
341.217(4)UE/L58

62 - Libera circulație a persoanelor / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2003. 48 p. ISBN 973-8338-51-4

SUBIECT: drepturi, libertăți și îndatoriri fundamentale ale cetățenilor; Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; libera circulație a persoanelor; drept constituțional; drepturi și libertăți ale cetățenilor
341.217(4)UE/L58

63 - Libera circulație a serviciilor / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2002. 82 p. ISBN 973-8338-52-2

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; drept civil; servicii; profesii liberale; medic; avocat; drept financiar; drept bancar; investiție străină; asigurări
341.217(4)UE/L58

64 - MARCU, VIOREL ; DIACONU, NICOLETA; PURDĂ, NICOLAE. - Instrumente juridice fundamentale ale Uniunii Europene / Conf.univ.dr. Viorel Marcu, lect.univ.dr. Nicoleta Diaconu, lect.univ.dr. Nicolae Purdă, asist.univ. Cătălina Drăghiciu. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 560 p. ISBN 973-588-674-X : 250000 lei

SUBIECT: drept comunitar; Uniunea Europeană; Tratatul de la Maastricht; Tratatul de la Amsterdam; Tratatul de la Nisa; Acordul de la Schengen; Acordul European instituind asocierea între România, pe de o parte, Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de altă parte
341.217(4)UE/I-57

65 - MARCU, VIOREL ; DIACONU, NICOLETA. - Drept comunitar general : Tratat / Viorel Marcu, Nicoleta Diaconu. - București : Editura Lumina Lex, 2002. 436 p. Bibliogr. p.421. ISBN 973-588-436-4 : 200000 lei

SUBIECT: drept comunitar; Comunitatea Europeană; istoric; instituții comunitare; politică comunitară; tratate europene
342.217(4)UE/M34

66 - MĂGUREANU, FLOREA. - Drept procesual civil / Florea Măgureanu. - ediția a 6-a, revăzută și adăugită. - București : Editura ALL BECK, 2002. XX, 625 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-232-2 : 399000 lei

SUBIECT: drept procesual civil; acțiune civilă; proces civil; competență; act de procedură; executare silită; notariat
347.91/.95/M15

67 - Modificarea Constituției necesitate a consolidării democrației în România : Simpozion, București, 11 iunie 2002 / Organizația pentru Apărarea Drepturilor Omului, Academia de Poliție "Alexandru Ioan Cuza". - București : Editura Bren, 2002. 123 p. ISBN 973-648-062-3

SUBIECT: România; drept constituțional; constituție, revizuire
342.4/M84

68 - MOLDOVAN, TEODOR AUREL. - Tratat de drept medical / Aurel Teodor Moldovan ; colaboratori : Simona Codruța Lășlean, Ecaterina Theodora Moldovan, Georgeta-Adriana Cioacă. - București : Editura ALL BECK, 2002. VI, 735 p. - (Juridica. Curs universitar). Bibliogr. p. 721. ISBN 973-655-229-2 : 499000 lei

SUBIECT: drept medical; dreptul sănătății publice; drept civil; drept public; drept administrativ; etică medicală; bioetică; asistență medicală; raport juridic medical; sănătate; medic; răspundere medicală
34:614.2/M87

69 - NĂSTASE, ADRIAN ; AURESCU, BOGDAN; GÂLEA, ION. - Drept diplomatic și consular : Sinteze pentru examen / Prof.univ.dr. Adrian Năstase, asist.univ.drd. Bogdan Aurescu, prep.univ.drd. Ion Gâlea. - București : Editura ALL BECK, 2002. IX, 207 p. - (Sinteze și teste). ISBN 973-655-223-4 : 199000 lei

SUBIECT: drept diplomatic; drept consular
341.7/N24

70 - NĂSTASE, ADRIAN ; AURESCU, BOGDAN; JURA, CRISTIAN. - Drept internațional public : Sinteze pentru examen / Prof.univ.dr. Adrian Năstase, drd. Bogdan Aurescu, drd. Cristian Jura. - ediția a 3-a revăzută și adăugită. - București : Editura ALL BECK, 2002. 365 p. - (Sinteze și teste). Bibliogr. p. 353. ISBN 973-655-221-7 : 299000 lei

SUBIECT: drept internațional public; stat; organizație internațională; cetățenie; regimul juridic al străinilor; drepturile omului; dreptul tratatelor; drept diplomatic; protecția mediului; drept internațional penal; drept internațional umanitar; relații economice internaționale; diplomație parlamentară; terorism

341.1/.8/N24

71 - NISTOREANU, GHEORGHE ; BOROI, ALEXANDRU. - Drept penal : Curs selectiv pentru examenul de licență / Prof.univ.dr. Gheorghe Nistoreanu, prof.univ.dr. Alexandru Boroî. - ediția a 2-a revizuită și adăugită conform modificărilor legislative publicate pînă la data de 10 decembrie 2002. - București : Editura ALL BECK, 2002. XX,534 p. - (Sinteze și teste). ISBN 973-655-239-X : 389000 lei

SUBIECT: drept penal; infracțiune
343/N78

72 - NISTOREANU, GHEORGHE ; BOROI, ALEXANDRU. - Drept penal : Partea generală / Prof.univ.dr. Gheorghe Nistoreanu, prof.univ.dr. Alexandru Boroî. - București : Editura ALL BECK, 2002. 338 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-181-4 : 299000 lei

SUBIECT: drept penal; infracțiune; răspundere penală
343.2/N78

73 - NISTOREANU, GHEORGHE ; BOROI, ALEXANDRU. - Drept penal : Partea specială / Gheorghe Nistoreanu, Alexandru Boroî. - ediția a 2-a. - București : Editura ALL BECK, 2002. 586 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-182-2 : 349000 lei

SUBIECT: drept penal; drept penal special; infracțiune
343.3/N78

74 - PARASCHIV, CARMEN SILVIA. - Drept procesual penal / Conf.univ.dr. Carmen Silvia Paraschiv. București : Editura Lumina Lex, 2002. 768 p. ISBN 973-588-561-1 : 400000 lei

SUBIECT: drept procesual penal; drept penal
343.1/P33

75 - PÉLISSIER, JEAN ; SUPLOT, ALAIN; JEAMMAUD, ANTOINE. - Droit du travail / Jean Péliissier, Alain Supiot, Antoine Jeammaud.- Paris: Dalloz, 2002. XIII, 1328 p.- (Précis. Droit privé). ISBN 2-247-04760-2 : 960000 lei

SUBIECT: Franța; dreptul muncii
349.2/P49

76 - Pescuitul / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2003. 74p. ISBN 973-8338-57-3

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; agricultură; pescuit
341.217(4)UE/P53

77 - PÎRVU, LIVIU NARCIS. - Elemente de procedură civilă și contencios administrativ : Curs pentru studenții secțiilor de administrație publică / Liviu-Narcis Pîrvu. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 308p. ISBN 973-588-613-8 : 200000 lei

SUBIECT: România; drept civil; drept procesual civil; drept administrativ; contencios administrativ; administrație publică
347.91/P69

78 - Politica industrială - / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2002. 55 p. ISBN 973-8338-64-6

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; economie; industrie; privatizare; IMM; protecția mediului; drept public; drept civil
341.217(4)UE/P76

79 - Politica în domeniul concurenței / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2002. 71 p. ISBN 973-8338-55-7

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; armonizare legislativă; drept civil; drept comercial; societate comercială; contract comercial; concurență; zonă defavorizată; Consiliul Concurenței; Oficiul Concurenței; dreptul concurenței

341.217(4)UE/P76

80 - Politica în domeniul transporturilor / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2002. 147 p. ISBN 973-8338-58-1

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; drept civil; drept comercial; dreptul transporturilor; transport rutier; transport maritim; transport feroviar; transport aerian

341.217(4)UE/P76

81 - Politici sociale și ocuparea forței de muncă / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2002. 95 p. ISBN 973-8338-62-X

SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; politică socială; dreptul muncii; forță de muncă; egalitatea șanselor; protecție socială; securitate socială
341.217(4)UE/P75

82 - POPA, CONSTANTIN D. ; FANU-MOCA, ADRIAN. - Drept financiar : Curs universitar / Conf.univ.dr. Constantin D. Popa ; asist.univ.drd. Adrian Fanu-Moca. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 352 p. Bibliogr. p. 345. ISBN 973-588-663-4 : 300000 lei

SUBIECT: drept civil; drept financiar; finanțe publice; buget
347.73/P79

83 - POPA, CRISTIN-NICOLAE. - Asociații și fundații. Structuri sportive. Jurisprudență comentată: [Monografie] / Dr. Cristin-Nicolae Popa. - București: Editura Rosetti, 2003. 167 p. Bibliogr. p. 163. ISBN 973-8378-38-9 96000 lei

SUBIECT: România; drept privat; drept comercial; drept administrativ; asociație; fundație; jurisprudență
347.471/P79

84 - POPA, EUGEN ; CRĂCIUNESCU, ADRIAN DUMITRU. - Instituții de drept public și privat: Curs teoretic și practic / Prof.univ.dr. Eugen Popa, conf.univ.dr. Dumitru Adrian Crăciunescu. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 448 p. ISBN 973-588-601-4 : 350000 lei

SUBIECT: România; teoria generală a dreptului; raport juridic; drept public; drept constituțional; drept administrativ; drept privat; drept civil; raport juridic civil; contract special; societate comercială
347(498)/P79

85 - POPA, NICOLAE ; CONSTANTINESCU, MIHAI; SÂMBRIAN, TEODOR. - Drept civil. Ideea curgerii timpului și consecințele ei juridice / Coordonator prof.univ.dr. Ion Dogaru ; Autori : prof.univ.dr. Nicolae Popa, prof.univ.dr. Mihai Constantinescu, prof.univ.dr. Teodor Sâmbrian...[etc.]. - București : Editura ALL BECK, 2002. XXIII,1120 p. - (Juridica. Curs universitar). Bibliogr. p. 1103. ISBN 973-655-236-5 : 734000 lei

SUBIECT: filosofia dreptului; ideea curgerii timpului; normă juridică; drept civil; prescripție extinctivă; publicitate imobiliară; carte funciară; succesiune; dreptul de proprietate; contract; act juridic civil; obligații civile; dreptul familiei; dreptul muncii; drept comercial; drept comercial internațional; drept internațional privat; drept administrativ; drept procesual civil
347.1/D82

86 - POPA, NICOLAE. - Teoria generală a dreptului / Prof.univ.dr. Nicolae Popa. - București : Editura ALL BECK, 2002. XI, 289 p. - (Juridica. Curs universitar). Bibliogr. p. 288. ISBN 973-655-197-0 : 279000 lei.

SUBIECT: drept; teoria generală a dreptului; stat; normă juridică; tehnică legislativă; raport juridic; răspundere juridică
340.1/P79

87 - PREDĂ, MIRCEA ; DAVID, ANA-SOFIA. - Agendă-documentar pentru administrația publică locală / Prof.univ.dr. Mircea Preda, drd. Ana Sofia David. - București : Editura Lumina Lex, 2002. 672 p. ISBN 973-588-576-2 : 250000 lei.

SUBIECT: România; drept administrativ; administrație publică locală; legislație
342.9(498)/P90

88 - Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte : [documente] / Institutul Român pentru Drepturile Omului. - București : Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2003.

Vol.1 : *Instrumente universale* / Institutul Român pentru Drepturile Omului. - ediția a 6-a revizuită și adăugită. - București : Institutul Român pentru Drepturile Omului. - 2003. - 408 p. - ISBN 973-9316-45-X.

Vol.2 : *Instrumente regionale* / Institutul Român pentru Drepturile Omului. - ediția a 5-a revizuită și adăugită. - București : Institutul Român pentru Drepturile Omului. - 2003. - 712 p. - ISBN 973-9316-48-4.

SUBIECT: drept internațional public; drepturile omului; acorduri și tratate internaționale; ONU; Consiliul Europei; România
341.231.14/P92

89 - Repertoriul legislației României : Evidență oficială - 31 decembrie 2002 / Consiliul Legislativ. - ediția a 7-a. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 2064 p. ISBN 973-588-642-1 : 500000 lei

SUBIECT: România; drept; legislație; repertoriu
340.13(498)/R46

90 - ROSS, GEORGE.- Modern Romania : A brief historical perspective / George Ross. - Bucharest : Ziua Publishing House, 2002. 231 p. ISBN 973-85614-1-8

SUBIECT: România; istorie; cultură
949.8/R81

- 91 - SCĂUNAȘ, STELIAN. - Drept internațional public /** Stelian Scăunaș. - București : Editura ALL BECK, 2002. XI,308 p. - (Juridica. Curs universitar). Bibliogr. p. 305. ISBN 973-655-194-6 : 269000 lei.
SUBIECT: drept internațional public; dreptul tratatelor; subiectele dreptului internațional; organizație internațională; drept diplomatic; drept consular; drept umanitar; răspundere internațională
341.1/.8/S32
- 92 - SLĂVESCU, VICTOR. - Viața și opera economistului Enric Winterhalder : 1808-1889 /** de Victor Slăvescu : argument Constantin Teculescu. - București : Editura Fundației Culturale Magazin Istoric, 2002. 505 p. : il. - (Civilizația bancară românească ; vol. 2). ISBN 973-99695-4-2
SUBIECT: România; economie; istorie; bancă; Casa de Economii și Consemnațiuni
338(091)/S63
- 93 - Statistică /** Centrul de Resurse Juridice.- București: Centrul de Resurse Juridice, 2003. 75 p. ISBN 973-8338-25-5
SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; statistică
341.217(4)UE/S79
- 94 - STĂNCIULESCU, LIVIU. - Drept civil. Contracte speciale. Successiuni /** Conf.univ.dr. Liviu Stănciulescu. - București : Editura ALL BECK, 2002. 612 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-216-0 : 399000 lei
SUBIECT: România; drept civil; contract special; drept succesoral; succesiune; moștenire
347.4/S76
- 95 - STROE, MARIA. - Jurisdicția Curții de Conturi a României /** Maria Stroe. - ediția a 2-a actualizată. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 408 p. Bibliogr. p. 401. ISBN 973-588-583-2 : 200000 lei
SUBIECT: România; drept financiar; Curtea de Conturi; jurisprudență; procuror financiar; regulament
347.73/S91
- 96 - ȘTEFĂNESCU, ION TRAIAN ; BELIGRĂDEANU, ȘERBAN. - Codul muncii : Prezentare de ansamblu ; Analiza textelor esențiale ; Textul integral /** Ion Traian Ștefănescu, Șerban Beligrădeanu. - București : Lumina Lex, 2003. 268 p. ISBN 973-588-645-4 : 300000 lei
SUBIECT: România; dreptul muncii; codul muncii
349.2(498)(094.4)/S82
- 97 - TĂNĂSESCU, ELENA-SIMINA ; DEACONU, ȘTEFAN. - Drept constituțional și instituții politice : Caiet de seminarii /** Elena Simina Tănăsescu, Ștefan Deaconu. - ediția a 2-a. - București : Editura ALL BECK, 2002. 325 p. - (Sinteze și teste). ISBN 973-655-189-X : 249000 lei.
SUBIECT: drept constituțional; constituție; drepturi, libertăți și îndatoriri fundamentale ale cetățenilor; cetățenie; puteri în stat; partid politic; stat; sistem electoral; putere legislativă; putere executivă; Curtea Constituțională
342/T17
- 98 - TĂNĂSESCU, IANCU ; TĂNĂSESCU, GABRIEL; TĂNĂSESCU, CAMIL. - Criminologie : Agresologie. Victimologie. Detentologie /** Prof.univ.dr. Iancu Tănăsescu, asist.univ.dr. Gabriel Tănăsescu, asist.univ.drd. Camil Tănăsescu. - București : Editura ALL BECK, 2003. VII, 282 p. - (Juridica. Curs universitar). Bibliogr. p. 281. ISBN 973-655-245-4 : 259000 lei.
SUBIECT: drept penal; criminologie; agresivitate; victimă
343.9/T17
- 99 - TĂNĂSESCU, IANCU ; TĂNĂSESCU, GABRIEL; TĂNĂSESCU, CAMIL. - Drept penal general /** Prof.univ.dr. Iancu Tănăsescu, asist.univ.dr. Gabriel Tănăsescu, asist.univ.drd. Camil Tănăsescu. - ediția a 2-a revizuită și adăugită. - București : Editura ALL BECK, 2003. XXVIII,881 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-244-6 : 599000 lei
SUBIECT: drept penal; drept penal general
343/T17
- 100 - TOADER, CAMELIA. - Acquisul comunitar în domeniul dreptului privat - o sinteză /** Conf.univ.dr. Camelia Toader. - București : Editura ALL BECK, 2002. 58 p. ISBN 973-655-188-1 : 74000 lei.
SUBIECT: Uniunea Europeană; aderare; România; acquis comunitar; drept privat; contract
341.217(4)UE/T67
- 101 - TOADER, TUDOREL. - Drept penal : Partea specială /** Tudorel Toader. - București : Editura ALL BECK, 2002. XI,555 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-237-3 : 399000 lei
SUBIECT: drept penal; drept penal special; infracțiune
343.3/T67

102 - TRĂILESCU, ANTON. - Drept administrativ. Tratat elementar / Anton Trăilescu. - București : Editura ALL BECK, 2002. XXIII, 375 p. - (Juridica. Curs universitar). ISBN 973-655-190-3 : 299000 lei
SUBIECT: drept administrativ; administrație publică; administrație publică centrală; administrație publică locală; domeniu public; domeniu privat; funcție publică; funcționar public; act administrativ; răspundere administrativă
342.9/T80

103 - ȚICLEA, ALEXANDRU. - Reglementarea contravențiilor / Alexandru Țiclea. - ediția a 3-a revăzută și adăugită. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 1128 p. ISBN 973-588-627-8 : 250000 lei
SUBIECT: România; răspundere juridică; contravenție; drept administrativ; răspundere administrativă; legislație
343.3/T58

104 - ȚINCA, OVIDIU. - Drept comunitar material / Ovidiu Ținca. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 416 p. Bibliogr. p.393. ISBN 973-588-591-3 : 300000 lei
SUBIECT: drept comunitar; Comunitatea Europeană; libera circulație a mărfurilor; libera circulație a persoanelor, serviciilor și capitalurilor; cetățenie europeană; dreptul european al concurenței; agricultură; transporturi; comerț; economie; finanțe
341.217(4)UE/T62

105 - Uniunea economică și monetară / Centrul de Resurse Juridice. - București : Centrul de Resurse Juridice, 2002. 55 p. ISBN 973-8338-60-3.
SUBIECT: Uniunea Europeană; drept comunitar; aderare; acquis comunitar; România; Uniunea Economică și Monetară; economie; finanțe; euro; Banca Centrală Europeană
341.217(4)UE/U55

106 - VOICU, MARIN ; FRĂSINCARU, AXENTE. - Convențiile consulare ale României cu alte state / Prof.univ.dr. Marin Voicu, Axente Frăsincaru.- București: Editura Lumina Lex, 2002. 848p. ISBN 973-588-553-0 350000 lei.
SUBIECT: drept internațional public; drept consular; convenție consulară; oficiu consular; România
341.8/V83

107 - VOICU, MARIN. - Dreptul de proprietate: Doctrină și jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului / Prof.univ.dr. Marin Voicu. - București : Editura Lumina Lex, 2003. 590 p. ISBN 973-588-659-6 : 350000 lei.
SUBIECT: drept comunitar; Convenția europeană a drepturilor omului; Curtea Europeană a Drepturilor Omului; dreptul de proprietate; România; jurisprudență
341.176(4):341.231.14/V83

108 - VOICU, MARIN. - Tratatate și convenții de asistență juridică ale României / Prof.univ.dr. Marin Voicu. - București : Editura Lumina Lex, 2003. Vol.1-2 : 528, 502 p. ISBN 973-588-573-5 : Vol.1+2=250000 lei.
SUBIECT: drept internațional; România; asistență juridică internațională; acorduri și tratate internaționale
341.24/V83

109 - VOICULESCU, NICOLAE. - Dreptul muncii : Reglementări interne și comunitare / Conf.univ.dr. Nicolae Voiculescu. - București : Editura Rosetti, 2003. 391 p. Bibliogr. p.385. ISBN 973-8378-33-8 : 216000 lei.
SUBIECT: România; dreptul muncii; codul muncii; contract de muncă; sindicate; patronat; conflict de muncă; drept comunitar
349.2(498)/V83

Consiliul Legislativ - București, Palatul Parlamentului, Corp B1,
Calea 13 Septembrie, nr. 1-3, Sector 5, Cod poștal 76117
Tel: 313.66.08 fax: 311.29.35 website: www.clr.ro

Colegiul științific: **Dragoș Iliescu**
Sorin Popescu
Nicolae Turcu
Mircea Preda

Colegiul de redacție: **Sorin Popescu** (coordonator)
Victoria Țăndăreanu (redactor responsabil)
Svetlana Baciu
Tudor Prelipceanu

📄 Tipografia: R.A. “Monitorul Oficial”, str. Izvor nr. 2-4, Palatul Parlamentului, sectorul 5, București

Punctele de vedere exprimate în această publicație nu reprezintă analize oficiale asupra legislației, ci doar opinii personale ale autorilor.